

Sheela Ranta-aho

KERAVAN NUORTEN KOKEMUKSIA TAJUA MUT! – TOIMINTAMALLISTA

Opinnäytetyö
Järjestö- ja nuorisotyö YAMK

Marraskuu 2016

MAMK

University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

 MAMK University of Applied Sciences		Opinnäytetyön päivämäärä 20.11.2016
Tekijä(t) Sheela Ranta-aho	Koulutusohjelma ja suuntautuminen Järjestö- ja nuorisotyö YAMK	
Nimeke Keravan nuorten kokemuksia Tajua Mut! -toimintamallista		
Tiivistelmä <p>Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tarkastella keravalaisien nuorten kokemuksia Tajua Mut! -toimintamallista ja sen sisään rakennetuista tavoitteista. Tutkimuskysymykset ovat: millaisia ovat nuorten kokemukset Tajua Mut! -toimintamallista ja millaisia muutoksia toimintamallissa mukana olo on tuonut nuorten elämään. Tutkimus on tarpeellinen, koska toimintamalli on otettu vasta käyttöön Keravalla ja kahden vuoden pilottikausi loppuu vuoden 2016 loppuun. Työ on tehty yhteistyössä Keravan vapaa-aikapalveluiden kanssa.</p> <p>Toimintamallin tavoitteena on asiakaslähtöisyys, moniammatillisuus ja varhainen puuttuminen. Nuorilta pyrittiin keräämään kokemuksia näistä kokonaisuuksista puolistrukturoidun teemahaastattelun avulla. Tutkimuksessa haastateltiin harkinnanvarainen otanta nuoria, tavoitettavuuden ja halukkuuden mukaan kahdesti puolen vuoden välein (2015 syksy -2016 kevät).</p> <p>Aineisto ei itsenään riitä vastaamaan, ovatko toimintamallin tavoitteet toteutuneet, mutta se antaa pohjaa jatkotutkimukselle tästä aiheesta. Muutoksia haastateltujen nuorten elämässä on tapahtunut paljon tarkasteltavalla aikavälillä, mutta osa nuorista on ollut etsivän nuorisotyöntekijän asiakkaana jo ennen toimintamallin tuloa Keravalle. Toisaalta etsivän nuorisotyöntekijän on tarkoitus olla toimintamallin keskiössä koordinoivana henkilönä, joten väkisinkin hänen työllään on suuri vaikutus nuoren elämään. Tämä kuitenkin hankaloittaa tulosten tulkitsemista.</p> <p>Toimintamalliin kirjatut tavoitteet ovat kuitenkin toteutuneet suhteellisen hyvin. Ainoastaan varhaisen puuttumisen tavoite ei toteudu tässä aineistossa. Nuorten auttaminen on onnistunut nuorten kokemusten mukaan hyvin ja tuonut toivottuja muutoksia nuorten elämään. Tämän perusteella Tajua Mut! -toimintamalli tarjoaa palvelujärjestelmään yhden uuden osan, jonka vaikuttavuutta on vielä vaikea arvioida, mutta josta voi tekemäni tutkimuksen pohjalta ennustaa mallia, jolle on tilaa nuorisotyön laajalla kentällä. Tätä tukee erityisesti nuorten elämässä tapahtuneet myönteiset muutokset.</p>		
Asiasanat (avainsanat) Tajua Mut! -toimintamalli, palvelujärjestelmä, syrjäytyminen, syrjäytymisen ehkäisy, asiakaslähtöisyys, moniammatillisuus, etsivä nuorisotyöntekijä		
Sivumäärä 66+ liitteet	Kieli Suomi	URN
Huomautus (huomautukset liitteistä)		
Ohjaavan opettajan nimi Katja Komonen	Opinnäytetyön toimeksiantaja Juvenia	

DESCRIPTION

		Date of the master's thesis 20 November 2016
Author(s) Sheela Ranta-aho	Degree programme and option NGO and Youth Work, Master of Humanities	
Name of the master's thesis Kerava's young people's opinions of the Tajua Mut! Operating model		
Abstract This thesis dealt with young people's views on the set of services provided by the Tajua Mut! model in Kerava. The aim is to evaluate the complete operating model in terms of its goals. The research questions are: What are the young people's opinions of the Tajua Mut! Operating model and what changes has it brought to their lives. This research is important, because the operating model has just been taken into use in Kerava and the two-year trial period will conclude at the end of 2016. The goals of the operating model are a customer-oriented approach, multiprofessional cooperation and early intervention. Semi-structured theme interviews were conducted with the young people about their experience of the model. The research included discretionary sampling of young people based on their availability and willingness to participate. They were interviewed twice, once in autumn 2015 and once in spring 2016. The results show that the work of outreach youth workers very strongly affects what young people think about their life changes. They do not necessarily see the operating model as a source of change, because they do not always even understand that they are participating in a model. This is probably because most of the changes happen after they work with an outreach youth worker. The material is not large enough to answer the question whether the goals of the operating model have been achieved, but it gives a direction for future research. Many changes have occurred in the young people's lives in the six months, or in an even shorter time, but a few of them have been clients of outreach youth workers before. On the other hand, it is supposed to be the outreach youth workers who direct young people to the services, their influence on young people's lives is obviously considerable. This might distort the results. The internal goals of the operating model have been achieved quite well, albeit with the help of an outreach youth worker. Only the goal of early intervention has not been achieved in this sample, but the intervention itself has been very successful according to the data, and has brought about changes in the young people's lives. This implies that the Tajua Mut! operating model provides a new component for the system of services, a component that it is not yet possible to evaluate. However, my research predicts that the model is valuable in youth work, as this is reflected in the young people's experiences.		
Subject headings, (keywords) Tajua Mut! -operating model, system of services, social exclusion, prevention of social exclusion, customer oriented approach, multiprofessional cooperation, outreach youth worker		
Pages 66+ appendices	Language Finnish	URN
Remarks, notes on appendices		
Tutor Katja Komonen	Master's thesis assigned by Juvenia	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	SYRJÄYTYMISEN UHKA NUORTEN ELÄMÄSSÄ.....	7
2.1	Syrjäytyminen käsitteenä.....	7
2.2	Syrjäytymisen syitä.....	9
2.3	Syrjäytymisen ehkäisy	11
3	TAJUA MUT! – TOIMINTAMALLI	13
3.1	Toimintamallin taustaa	13
3.1.1	Etsivä nuorisotyö on toimintamallin ydin.....	14
3.2	Keravan Sparraus-polku	16
3.3	Tajua Mut -toimintamallin tavoitteet.....	18
3.3.1	Asiakaslähtöisyys nuoren tukena.....	18
3.3.2	Varhainen puuttuminen.....	19
3.3.3	Monialainen yhteistyö.....	22
3.4	Keskeiset Tajua Mut! – toimintamallin palvelujärjestelmää ohjaavat lait ..	24
3.5	Aiemmat tutkimukset.....	24
4	TUTKIMUSTEHTÄVÄN RAJAUS JA TUTKIMUSKYSYMYS.....	28
4.1	Tutkimuskohde ja kohdejoukko	28
4.2	Tutkimuskysymys.....	29
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	30
5.1	Tutkimusmenetelmä	30
5.2	Aineistonkeruumenetelmä	32
5.3	Aineistonkeruuprosessi.....	34
5.4	Aineiston analyysimenetelmä.....	35
6	TUTKIMUSTULOSTEN TARKASTELU	38
6.1	Tutkittavien tausta	38
6.2	Nuorten kokemukset Tajua Mut! -toimintamallista	39
6.2.1	Moniammatillinen palaveri.....	39
6.2.2	Etsivä nuorisotyöntekijä toimii asiakaslähtöisesti	41
6.2.3	Palvelujärjestelmä ei näyttäydä nuorelle	44
6.2.4	Varhainen puuttuminen.....	48
6.3	Toimintamallin avulla saavutettuja muutoksia.....	49

6.3.1	Miten nuoret kehittäisivät toimintamallia?	53
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	55
8	POHDINTA	58

LIITTEET

1 Nuorten haastattelurunko (Kevät 2016)

2 Näyte litteroinnista Chrome Speech toiminnolla (Nuori 4)

3 Nuorten haastattelurunko (syksy 2015)

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tutkimuksen kohteena ovat nuorten kokemukset Tajua Mut! –toimintamallista. Toimintamallin tehtävä on yhtenäistää viranomaistyötä ja vähentää nuorten siirtelyä luukulta toiselle varhaisen puuttumisen tilanteissa. Toimintamallin ydin on niin sanottu liputus, jossa nuoresta herännyt huoli merkitään auttavien tahojen yhteiseen rekisteriin liputuksena, merkintänä viranomaistahojen yhteiseen järjestelmään. (Junttila-Vitikka & Ronkainen 2015, 8.)

Toimintamalli on otettu käyttöön aiemmin Mikkelissä ja Espoossa, joissa varhaisen tuen prosessi alkaa kahdesta liputuksesta, mutta Keravalla, jossa toimintamalli on ollut käytössä vuoden 2015 alussa, kokeillaan puuttumista jo yhdestä lipusta. Liputus ei kerro, mikä huolen aihe on, vaan jättää nuoren yhteystiedot ja liputtaneen tahon yhteystiedot etsivän nuorisotyöntekijän ulottuville, ja tämän vastuulle ottaa yhteyttä molempiin.

Keravan Tajua Mut! -hankkeessa kohderyhmänä ovat 16–28-vuotiaat (vuoden 2016 alusta 13–29-vuotiaat) keravalaiset nuoret ja nuoret aikuiset. Toimintamalli on osana vuonna 2015 käynnistynyttä nuorisotakuun kuntakokeiluhanketta Keravalla. Keskeisiä sidosryhmiä toimintamallissa ovat tämän ikäryhmän parissa työskentelevät viranomaistahot, kuten sosiaalitoimi, työvoimatoimisto, etsivä nuorisotyö ja alueen eri koulutuspalvelut. Toimintamalli tukee Keravan kaupungin yhteisöllisyys- ja nuorisostrategiaa mm. nuorten hyvinvoinnin tukemisessa. (Nuorisopalvelut Kerava 2015.)

Suomessa on tarvetta Tajua Mut! -toimintamallin kaltaiselle nuorten palvelukonseptille, joka olisi valtakunnallinen, helposti saavutettavissa ja eri yhteistyökumppaneiden työmalleja yhdistävä malli. Kaikkia tahoja yhdistää varhaisen puuttumisen tavoite, sekä nuoria, vanhempia että ammattilaisia. (Ervamaa, Haahkola & ym. 2014, 4-5.) Tajua Mut! – toimintamalli tuo avun lähemmäksi nuorta, kun kaikki nuoren kanssa toimivat tahot voivat tarvittaessa liputtaa nuoren järjestelmään.

Perheen ja ammattilaisten tiedonkulku on toimintamallin keskiössä; tavoitteena on palvelukokemuksen kokonaisvaltaisuus, jolloin nuorten auttaminen on sujuvampaa. Nuoren tilanteen ratkaisuun ei välttämättä tarvitakaan suuria toimenpiteitä, joskus

huomioiminen ja keskustelu riittävät. Tämä tuo haasteen ammattilaisille; tarvitaan erilaista toimintakulttuuria; huolen puheeksi ottaminen on tärkeää ja yhteistyö muiden tahojen kanssa enemmän kuin suotavaa. (Ervamaa ym. 2014, 4-5.)

Tajua Mut! – toimintamallin on tarkoitus vastata tarpeeseen kehittää jo varhaisessa vaiheessa tapahtuvaa moniammatillista yhteistyötä sekä tiedonvaihtoa ammattilaisten kesken. Samalla se tukee lapsia, nuoria ja perheitä arjessa. Jos tämä toteutuu, se parantaa nuorten ja perheiden hyvinvointia sekä lisää nuorten kanssa työskentelevien ammattilaisten työn vaikuttavuutta. (Sitra, 2016.)

Tämä tutkimus kiteytyy näkökulmaan ovatko toimintamallille asetetut tavoitteet toteutuneet nuorten palvelukokemuksissa. Tutkimuskysymyksiä on kaksi; millaisia ovat nuorten kokemukset Tajua Mut! – toimintamallista ja millaisia muutoksia toimintamallissa mukana olo on tuonut nuorten elämään. Kyseessä on laadullinen tutkimus, joka kohdentuu pilottiin osallistuneiden nuorten näkökulman esille tuomiseen. Tarkoitus on haastatella samat nuoret puolen vuoden välein kahteen kertaan, jotta saadaan selville heidän palvelukokemuksiaan eri palveluprosessin vaiheissa sekä toimintamallin tavoitteiden toteutumista heidän kohdallaan palveluprosessien aikana.

Keravalla teetettiin tutkimus toimintamallin jalkautumisesta Keravan palveluihin syksyllä 2015 toimintamallin rahoittajan toimesta. Tämä tutkimus on osittain jatkoa sille ja toteutettiin kevään 2016 aikana. Tutkimusaineistossa on mukana myös syksyllä 2015 kerätty aineisto. Tutkimusten ero on se, että jälkimmäinen tutkii toimintamallin tavoitteiden onnistumista pitemmällä aikavälillä. Tutkimuksesta selviää, ovatko monialainen yhteistyö, asiakaslähtöisyys ja varhainen puuttuminen toteutuneet toimintamallissa mukana olleiden nuorten kokemuksissa.

2 SYRJÄYTYMISEN UHKA NUORTEN ELÄMÄSSÄ

2.1 Syrjäytyminen käsitteenä

Syrjäytyminen käsitteenä on vaikea määritellä yhdellä yksinkertaisella kuvauksella. Nuorten alati muuttuva elämä lisää määrittelyn vaikeutta ja siksi nuoria on vaikea laskea esimerkiksi erilaisiin tilastoihin, koska syrjäytymiskäsite pitää ensin rajata joidenkin mittareiden mukaan. Syrjäytyminen on kuitenkin usein sekä mielen että ympäristön aiheuttama tila, jossa nuori ei kykene toimimaan ja pysymään mukana yhteiskunnan perustoiminnoissa, koulussa, töissä, armeijassa ja muissa laskennallisissa sijainneissa. (Aaltonen ym. 2015, 13–20.) Tällöin mittareiden luominen ilmenee määrittelmän kannalta rajoittavana tekijänä.

Suomalaisessa ajankulussa voidaan nostaa esiin kolme selkeämpää aaltoa, jolloin syrjäytymishuolta on erityisesti kannettu. Ensimmäinen alkoi 1980-luvulla, jolloin syrjäytymiskäsite liitettiin huono-osaisuuteen ja köyhyyteen. Toinen aalto ilmeni 1990-luvun laman yhteydessä, jolloin syrjäytynyt oli kouluttamaton ja työelämän ulkopuolella oleva nuori. Viimeinen aalto korostui 2010-luvun alkuvuosina sisältäen köyhyys-, koulutus-, ja työelämänäkökulmat kaikissa ikäryhmissä. (Aaltonen ym. 2015, 9.)

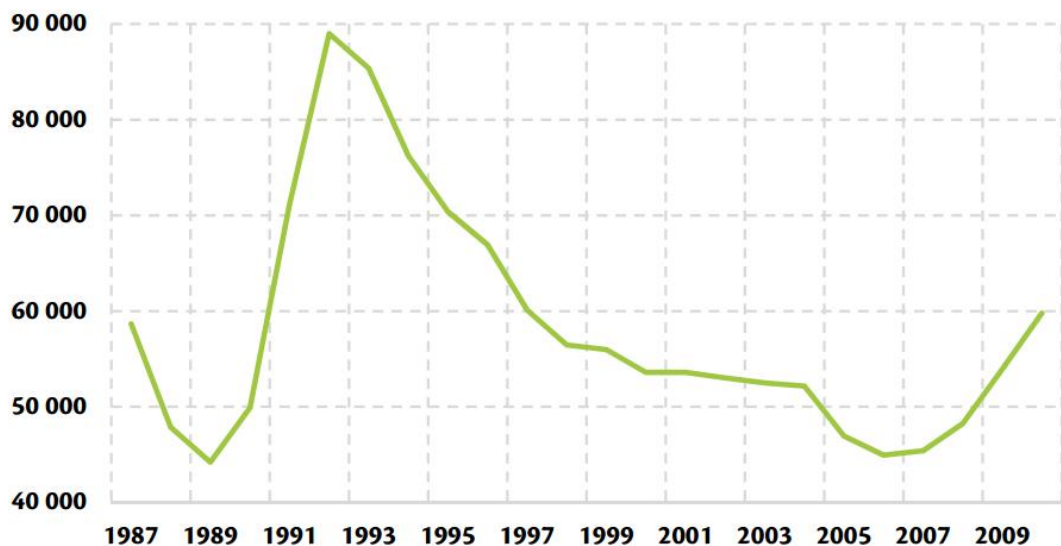
Syrjäytyminen on laajasti tunnistettu ilmiö, joka aiheuttaa pitkäaikaista vahinkoa nuorten elinolosuhteisiin, sosiaaliseen osallisuuteen, tunne-elämään sekä terveydentilaan. Elämänlaadun turvattomuus, sosiaalinen eristäytyminen sekä epäterveelliset elämäntavat ovat syrjäytymistä ennakoivia tiloja. Vuonna 2013 tehdyn tutkimuksen mukaan, melkein joka kolmas 18–24-vuotias nuori EU:ssa on köyhyyden tai syrjäytymisen riskiryhmässä. (Paolini 2013, 4.)

Syrjäytyminen käsitteenä kuvaa toisaalta syrjäytyneiden sosiaalisia ja taloudellisia puutteita, edistäen yhteisten ihmisoikeuksien toteutumattomuutta; oikeus koulutukseen, oikeus työhön ja siitä saatavaan reiluun palkkaan, oikeus terveyteen ja yleiseen hyvinvointiin sekä oikeus osallisuuteen. Toisaalta taas syrjäytymistä määrittävät tekijät kuvaavat taloudellisia ja sosiaalisia prosesseja, niitä kasautuvia vaikutuksia, jotka johtavat syrjäytymisen kokemukseen. Syrjäytymisen päänäkökulmia on monia, tässä

niistä muutama; heikot elinolosuhteet, mahdottomuus olla sosiaalisesti osallisena yhteisönsä, terveydentilan yleinen heikkous, johtuen huonoista elinoloista, henkinen tai psyykkinen syrjäytymisen kokemus yhteisöstä. (Paolini 2013, 5.)

Myrskylän analyysissä syrjäytyneiksi lasketaan ainoastaan ne nuoret, joilla ei ole peruskoulun lisäksi suoritettuna muuta koulutusta. Tällöin jäävät syrjäytymistilaston ulkopuolelle ainakin keskiasteen tutkinnon suorittaneet työttömät ja ulkopuoliset nuoret, joita oli 51 844 henkilöä vuonna 2010. Kotona lasten kanssa oli 8 703 keskiasteen suorittanutta naista. (Myrskylä 2012, 3.)

Vain peruskoulun suorittaneet syrjäytyneet 15–29 -vuotiaat vuosina 1987–2010, henkilöä

Lähde: Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto.

KUVA 1. Syrjäytyminen lukuina vuosina 1987-2010. (Myrskylä 2012, 5.)

Myrskylän (2012, 2) mukaan vuonna 2010, 15–29 –vuotiaista nuorista noin 5 % oli syrjäytyneitä. Tämä tarkoittaa 51341 nuorta. Miehiä heistä oli 64 % ja naisia 36 %. Lähes joka neljäs syrjäytynyt oli vieraskielinen. Perusasteen koulutuksen suorittaneista syrjäytyneitä oli 12,6 %. Vailla opiskelu- tai työpaikkaa olevia tilastoimattomia syrjäytyneitä oli 32511. Tämä tarkoittaa käytännössä, että noin 83 % syrjäytyneistä oli työvoiman ulkopuolella eikä heidän tilanteestaan ole mitään tietoa rekistereissä. Syrjäytyneiden ydinryhmässä on toinenkin puoli. On monia, joihin syrjäytymisen käsite ei niin ymmärrettynä sovi. Myrskylä listaa tähän ryhmään opiskelemaan hakemassa olevat ja urheiluun valmentautumassa olevat nuoret, omaishoitajat, taiteilijat, ns. ”pi-

meän työn” tekijät, sekä vapaaehtoistoimijat. Täten syrjäytyneiden pääjoukko nousee 51300 henkilöön. (Myrskylä 2012, 2.)

Yllättävää on, että tiedot vuosilta 1987–2010 osoittavat, että syrjäytyminen on oletuksista huolimatta laskussa. Vuonna 2006 syrjäytyneitä nuoria oli noin puolet vähemmän kuin vuonna 1992. Kuva 1 osoittaa, että nuorten syrjäytymisen huippu (88 984) saavutettiin vuonna 1992, jolloin Suomessa lama oli kovimmillaan. Vuonna 2010 luku oli enää 59 784. (Myrskylä 2012, 5.)

2.2 Syrjäytymisen syitä

Perhetausta ja nuoren asumistapa vaikuttavat syrjäytymiseen selkeästi. Kantaväestöön kuuluvilla miehillä syrjäytymisriski pienenee parisuhteen solmimisella, naisilla taas vaikutus on päinvastainen. Joka kymmenes syrjäytyneistä nuorista on asunnoton. Syrjäytyminen on myös ”periytyvää”. Tällä hetkellä syrjäytyneillä nuorilla on kannettavaa syrjäytymisen perintö; heidän vanhemmistaan noin puolet on työttömiä tai muuten ulkopoولisia. Jos perheet ajautuvat vaikeuksiin, se nostaa riskiä lasten syrjäytymiseen. Heikot kotiolot jättävät lapset vaille taloudellista tai muuta tukea. (Myrskylä 2012, 6-7.)

Nuorilla on usein syrjäytymisen taustalla myös yksinäisyyttä, oppimisvaikeuksia ja koulukiusaamista. Helsingin Diakonissalaitoksen, Itä-Suomen yliopiston sekä Diakoniammattikorkeakoulun yhteistyöhankkeena teettämässä tutkimuksessa Vamos tekee vaikutuksen; Vamos - nuorten hyvinvointikokemukset ja tulevaisuuden odotukset (2014) yli puolet haastatelluista kokee olleensa kiusattuja koulussa, mutta harva kokee saaneensa siihen apua. Tuloksista ilmenee myös, että osalla ei ole havaittu oppimisvaikeuksia koulussa tai niihin ei ole kohdistettu tarpeeksi tukitoimia koulun aikana. Myös ystävien vähyys lapsuudessa sekä vanhempien hoivan vähyys nostetaan esille hyvinvointia puitaessa. Kuitenkin oltuaan Vamoksen toiminnoissa mukana, 60 % nuorista kokee elämänsä parantuneen selkeästi lähtötilanteesta. Tähän nähdään syynä se, että ihmisen hyvinvointi paranee selkeästi hänen ollessaan tekemisissä toisten ihmisten kanssa, ja vuorovaikutussuhde itselleen mielekkään yhteisön kanssa parantaa ja hyödyttää syrjään jäänyttä, usein toimetonta yksilöä. Nuoria haastateltiin tutkimukseen 120 ja tutkimus pyrki selvittämään 16–29-vuotiaitten nuorten subjektiivista hy-

vinvointia, sen muutoksia sekä heidän mielipiteitään ja tulevaisuuden odotuksiaan. (Alanen, Kainulainen & Saari 2014, 14–24.)

Nuoren syrjäytymiseen vaikuttaa myös vanhempien koulutustaso. Myrskylän mukaan (2012, 8.) vanhempien alhainen koulutustaso ja muut ongelmat näkyvät nuorten tavoitteellisuudessa, ja niistä vakavimmat johtavat lasten ja nuorten huostaanottoihin. Sijaishuollossa oleminen vaikuttaa nuoren koko loppuelämään, ja vain 10 % huostaan otetuista suorittaa esimerkiksi lukion.

Nuorilla on arjessa uhkatekijöitä, joilla syrjäytymisen riski nousee. Näistä perheeseen liittyviä ovat esimerkiksi se, että noin 30000 lasta ja nuorta kohtaa vanhempiensa avioeron vuosittain, noin 20 % perheistä on väkivaltaa ja 17 % perheistä on päihdeperheitä. (Väänänen 2011, 20–24.) Nuoret itse luokittelivat pienituloisuuden syiksi perhetaustat ja lapsuuden olot, nykyisen sosioekonomisen asemansa, elämänmuutokset sekä ympäristötekijät. ”Esimerkiksi syntyminen köyhään perheeseen koettiin perityksi heikkoudeksi.” (Mikkonen 2012, 7.)

Toimeentuloa saa 70 % lapsista ja nuorista, joiden vanhemmat ovat saaneet toimeentulotukea yli 5 vuotta. Mitä pitempään vanhemmat saavat toimeentulotukea, sitä enemmän heidän lapsensa ”käyttävät myös mielenterveyspalveluja, syövät psyykelääkkeitä, joutuvat huostaan otetuiksi ja tekevät rikoksia”. Köyhyys on sekä aineellista että henkistä. Henkinen köyhyys tarkoittaa esimerkiksi virikkeetöntä lapsuutta tai välipitämätöntä vanhemmuutta. (Seppälä 2011, 13.)

Kun nuori täyttää 18 vuotta, syrjäytymisen riskit kasvavat, jos opiskelupaikkaa tai työpaikkaa ei heti löydy. ”Työttömien nuorten määrä (18 830) on huomattavasti alhaisempi kuin muista syistä ulkopuolisiksi jääneiden. Kouluttamattomien nuorten joukossa syrjäytyminen on siis todennäköisempää kuin työttömyys. Yksi syy tähän on, että kouluttamattomilla nuorilla on hyvin rajoitettu oikeus työmarkkinatukeen ja siksi heidän ei kannata ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi.” (Myrskylä 2012, 9.) Koulun liittyvä ongelma joillain nuorilla on koulukieltäytyminen, taustalla kiusaamista, oppimisen vaikeutta, masennusta, vaikeudet sosiaalisissa suhteissa. (Väänänen 2011, 24.)

Äärimmillään syrjäytymisen riskeiksi nuorilla voidaan lukea työttömyyden ja koulutuksen puutteen lisäksi fyysiset ja psyykkiset sairaudet sekä sosiaalisten suhteiden ongelmat, päihteiden käyttö sekä rikollisuus. Syrjäytymisen riski on vahvin elämän muutosvaiheessa. (Väänänen 2011, 5-6.)

Eduskunnan tarkastusvaliokunta on antanut myös aiheesta kannanoton. Nuorten syrjäytyminen on heidän yksi valvonta-aiheensa. Valiokunnan kannanotto vahvistaa edellä mainittujen asiantuntijoiden näkökulmia ja tuo niihin vielä yhden, laajemman ja yhteiskunnallisemman lisää. Tarkastusvaliokunnan mukaan nuorten syrjäytymisessä huono-osaisuuden erilaiset ulottuvuudet tukevat toisiaan ja huonontavat yhteiskunnassa hyväksi määriteltyä elämänlaatua ja siten lisäävät yhteiskunnan ulkopuolelle putoamisriskiä. Kannanotto sisältää muun muassa syrjäytymistutkimuksen mukaan esiin nostettuja merkittävimpiä syrjäytymisen syitä, esimerkiksi päihde- ja mielenterveysongelmat, jotka lisäävät nuorten syrjäytymisriskiä huomattavasti. Myös korkea elintaso ja teknologian nopea kehitys nostaa koulutusvaatimuksia aloista riippumatta, mikä taas ajaa alas niin sanotut matalan koulutuksen avustavat työt, joihin ovat ennen haकेutuneet ammatillista koulutusta ilman jääneet nuoret. Myös haluttomuus opiskella tai erilaiset muut henkilökohtaiset esteet kuten psyykkinen tai fyysinen kunto lisäävät työmarkkinoiden ulkopuolelle sulkemista. (Eduskunnan tarkastusvaliokunta 2014.)

Syvempi sosiaalinen syrjäytyminen oli nuorten mielestä yhdistettävissä työstä ja koulutuksesta ulkopuoliseksi jäämiseen. Esimerkiksi Mikkosen tutkimuksessa (2012, 27) eräs nuori kommentoi syvempää sosiaalista syrjäytymistä seuraavasti: ”Kun olet pitkän aikaa työttömänä ja eristäytynyt kokonaan muusta maailmasta neljän seinän sisälle, tulet araksi mökkihöperöksi joka ei enää uskalla eikä haluakaan lähteä mihinkään, kaikkein vähiten työnhakuun”.

2.3 Syrjäytymisen ehkäisy

Syrjäytymisen ehkäisyssä asetetaan tavoitteeksi lisätä nuorten elämän hallintataitoja ja motivoida heitä työelämään ja koulutukseen. Hallituksen politiikkaohjelmassa (2015) on asetettu tavoitteeksi, että erilaiset nuorten palvelut, kuten nuorisotyö, sosiaali- ja terveystoimi, koulu, työ- ja elinkeinopalvelut toimisivat yhteistyössä syrjäytymisen ennaltaehkäisemiseksi. On siis tarve toimivalle palvelujärjestelmälle. Myös viran-

omaisten yhteistyötä ja palvelujen saavutettavuutta on parannettava ja riittävyttä arvioitava. Varsinkin vaikeassa elämäntilanteessa olevia nuoria tulee auttaa ja on kehitettävä keinoja, joilla autetaan jo koulussa syrjäytymisvaarassa olevia nuoria. (Hallituksen politiikkaohjelma 2015.)

Hallituksen politiikkaohjelmassa on painotettu muun muassa työpajatoiminnan lisäämistä sekä ehkäisevän nuorisotyön laajentamista ja vakiinnuttamista. On kehitettävä keinoja jo kouluiässä syrjäytymisuhan alla oleville nuorille, ja toimenpiteet on kohdennettava erityisesti niihin nuoriin, jotka ovat vaikeassa elämäntilanteessa. (Hallituksen politiikkaohjelma 2016.)

Politiikkaohjelmasta käy myös ilmi, että nuorten tukipalveluista on tehtävä selvitys ja saavutettavuuskartoitus sekä määritellä toimiva vastuunjako eri toimijoiden kesken. Sosiaalista vahvistamista on lisättävä niin perusnuorisotyössä, kuin nuorisopoliittisella puolella. Työpaikoilla tapahtuvaan oppimiseen on syytä kehittää uusia malleja ja peruskoulusta toisen asteen koulutukseen siirtyville on lisättävä tukea, jotta koulupudokkaita ei syntyisi. Myös nuorten taloudellista elämänhallintaa on syytä seurata ja tukea, jotteivät he peri vanhempiensa taloushallintataitoja. (Hallituksen politiikkaohjelma 2016.)

Palvelujärjestelmiä on Suomessa kehitetty Nuorisotakuun myötä. ”Nuorisotakuu tarkoittaa sitä, että jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle tarjotaan työ-, työkokeilu- opiskelu, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi ilmoittautumisesta.” (Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, 2016.)

Koulutus on tehokkaimpia keinoja ehkäistä syrjäytymistä. Koulutuksen takaaminen kaikille nuorille, nostaisi työllistymislukemia huomasti, kun tämän päivän ongelmana ovat työpaikat, jossa koulutus on ehdoton vaatimus. Vaikka Nuorisotakuu ei takaa kaikille nuorille automaattisesti koulutuspaikkaa, se toimii takuuna siitä, että kaikille tavoitetuille nuorille tarjotaan jokin aktivointitoimenpide, jonka nuori joko vastaanottaa tai hylkää. (Hyvönen & Valtonen 2014, 37.)

Suomessa on niin sanottuja pudokkaita, eli tilastojen ulkopuolisia nuoria lähteestä riippuen noin 25000. Yleensä he ovat pudonneet peruskoulun ja toisen asteen nivelvaiheessa yhteiskunnan perustoimenpiteiden ulkopuolelle. Kunnilla pitäisikin olla vastuu ja valvomisvelvollisuus, jotta tätä putoamista ei peruskoulun jälkeen tulisi. Valvontaa tulisi tehdä peruskoulussa opinto-ohjauksella sekä nuorten terveydenhuol-

topalveluilla. Varsinkin terveydenhuoltopalvelut nousevat tässä isoon asemaan, koska jatkokoulukseen hakeutumisessa suurena hidasteena ovat usein terveys- tai mielenterveysongelmat. (Hyvönen & Valtonen 2014, 38.)

Tässä tutkimuksessa määrittelen syrjäytyneen nuoren yhteiskunnan ”koneiston” ulkopuolelle jääneeksi yksilöksi, koulusta pudonneeksi, armeijasta pudonneeksi, töistä poissa olevaksi, sairaaksi tai eläkkeellä olevaksi. Kuka tahansa, joka tarvitsee tukea ja palveluita päästäkseen takaisin yhteiskunnan rutiineihin mukaan.

3 TAJUA MUT! – TOIMINTAMALLI

3.1 Toimintamallin taustaa

Suomen itsenäisyyden rahastossa (Sitra) käynnistettiin vuonna 2013 Nuoren tilannekuva – kokonaisuus, jossa pyrittiin luomaan uusia ratkaisuja, joiden avulla syrjäytymisvaarassa oleville lapsille ja nuorille tarjottaisiin tukea elämässä selviytymiseen. Tavoitteena oli palvelujärjestelmä, jossa yksikään lapsi tai nuori ei putoa turvaverkon läpi. Valinnan vaihtoehtoja oli paljon ja pohjatyötä tehtiin tutustumalla olemassa oleviin hyväksi havaittuihin malleihin Suomessa ja muualla. Lopulta päädyttiin Tajua Mut! -toimintamalliin, joka pohjautuu Hollannissa vuonna 1998 käyttöön otettuun Reference Index -malliin. Mallia piti muokata Suomen kulttuuriin ja lainsäädäntöön sopivammaksi. (Junttila-Vitikka & Ronkainen 2015, 1.) Tajua Mut! -toimintamalli on otettu vuonna 2013 käyttöön Mikkelissä ja Espoossa sekä vuonna 2015 Keravalla ja vuoden 2016 alusta lähtien Riihimäellä.

Toiminnalla pyritään tarjoamaan tukea jo hyvin aikaisessa vaiheessa nuorten tai lapsen tilanteeseen ja ennaltaehkäisemään ongelmien kumuloitumista. Heikkojen signaalien tunnistamisen avulla on mahdollista puuttua jo entistä aiemmin lasten ja nuorten tilanteisiin. Toimintamallin osapuolia ovat ammattilaiset, jotka työskentelevät kohteena olevien nuorten ja lasten kanssa yhteistyössä huoltajien kanssa. Toiminta on avointa ja vapaaehtoisuuteen perustuvaa. Ammattilaisille toimintamalli tuo vahvistusta yhteistyöhön ja mahdollisuuden auttaa kohteitaan kokonaisvaltaisemmin. Toimintamallin yhtenä tavoitteena on ehkäistä syrjäytymistä tarjoamalla apua kokonaisvaltaisesti, mutta lapsi- tai nuorilähtöisesti tämän ehdoilla. (Ervamaa ym. 2014, 1-9.)

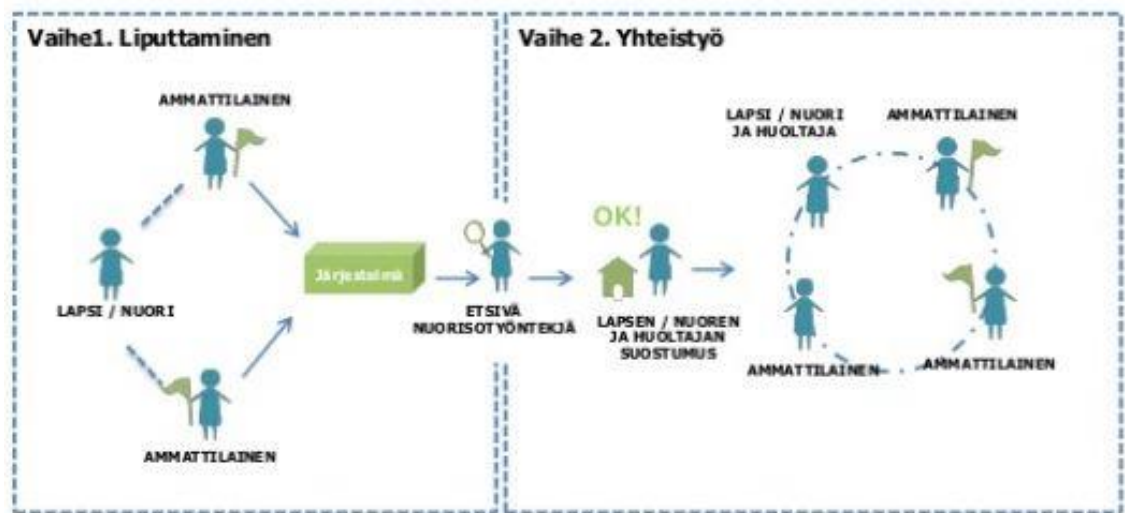
Toimintamallin tavoitteena on tavoittaa nuori mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Toiminta alkaa siitä, että joku nuoren kanssa toimiva, koulutettu taho liputtaa eli kirjaa nuoren järjestelmän rekisterijärjestelmään. Jotta nuori voidaan liputtaa, toimijoiden on tunnistettava nuoren avuntarve ja osattava käyttää toimintamallia. Nuorelta itseltään vaaditaan motivaatiota ottaa apu vastaan. (Hästbacka 2016, 11.)

Perheen ja ammattilaisten välinen tiedonkulku onkin Tajua Mut! -toimintamallin keskiössä; tavoitteena on palvelukokemuksen kokonaisvaltaisuus, jolloin nuorten auttaminen on sujuvampaa. Nuoren tilanteen ratkaisuun ei välttämättä tarvitakaan suuria toimenpiteitä, joskus huomioiminen ja keskustelu riittävät. Tämä tuo haasteen ammattilaisille. Tarvitaan erilaista toimintakulttuuria; huolen puheeksi ottaminen on tärkeää ja yhteistyö muiden tahojen kanssa enemmän kuin suotavaa. (Ervamaa ym. 2014, 4-5.)

3.1.1 Etsivä nuorisotyö on toimintamallin ydin

Etsivän nuorisotyöntekijän tehtävä on määritelty nuorisolaissa; ”Etsivän nuorisotyön tehtävänä on tavoittaa tuen tarpeessa oleva nuori ja auttaa hänet sellaisten palvelujen ja muun tuen piiriin, joilla edistetään hänen kasvuaan ja itsenäistymistään sekä pääsyään koulutukseen ja työmarkkinoille. Etsivää nuorisotyötä tehdään ensisijaisesti perustuen nuoren itsensä antamiin tietoihin ja hänen omaan arvioonsa tuen tarpeesta.” (Nuorisolaki 693/2010/7 b§.) Toimintamallin keskiössä etsivä nuorisotyöntekijä (myöhemmin tekstissä etsivä) auttaa ja tukee nuoria oman elämän suunnittelussa ja kannustaa nuoria hakeutumaan eri palveluihin sekä löytämään opiskelu, työ- tai harjoittelupaikan. (Keravan nuorisopalvelut, etsivä nuorisotyö-esittely, 2013.)

Etsivän nuorisotyöntekijän työ on monipuolista matalan kynnyksen toimintaa, joka auttaa nuorta tunnistamaan vahvuutensa ja heikkoutensa sekä auttaa nuorta löytämään itselleen sopivimmat vaihtoehdot tarjolla olevista mahdollisuuksista. Nuorelle tulisikin antaa sellaisia vaihtoehtoja, joihin hänen ei ole pakko osallistua, vaan joista hän saa aidosti valita haluamansa. (Puuronen, 2014, 13–14.) Tähän Tajua Mut -toimintamalli pyrkii etsivän toiminnassa sekä ammattilaisten yhteistyön kautta.

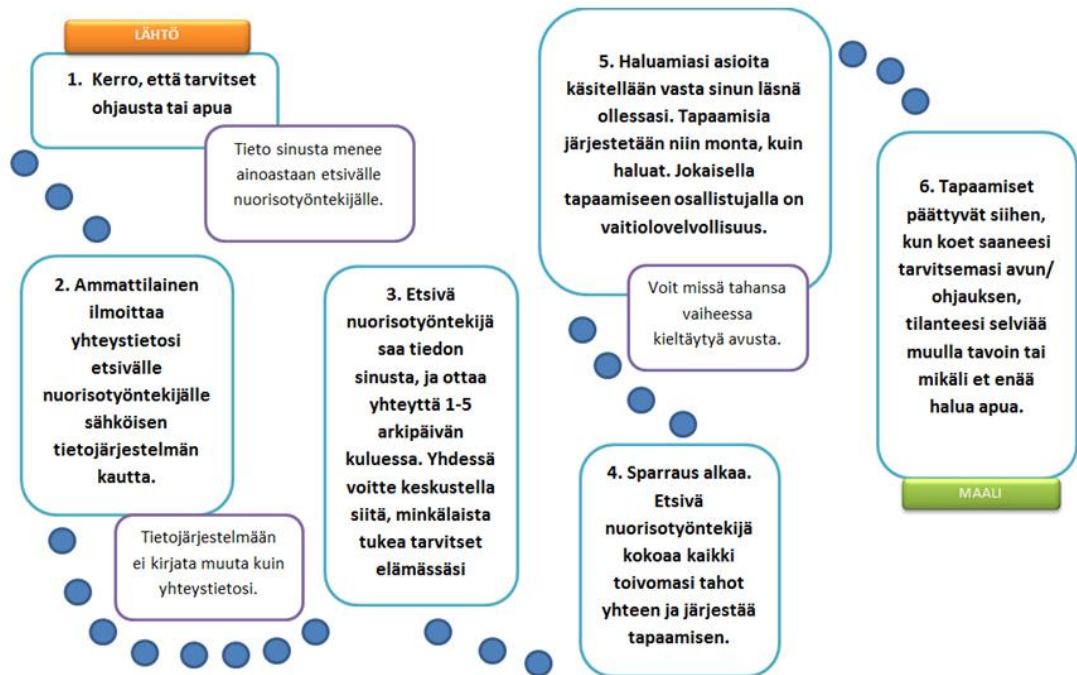
KUVA 2. Tajua Mut! -toimintamallin aloittaminen (Sitra 2014.)

Kuvassa 2 näkyy Mikkeliissä ja Espoossa käytetty malli liputuksesta. Kaksi ammattilaista liputtaa nuoren järjestelmään nuoren suostumuksella, josta etsivä nuorisotyöntekijä vastaanottaa ilmoituksen ja siinä nuoren sekä liputtaneen henkilön yhteystiedot. Hän on yhteydessä nuoreen, tai tämän ollessa alaikäinen, myös nuoren vanhempaan. Kun heiltä on suostumus ammattilaisten kanssa tehtävään yhteistyöhön, kootaan monialainen yhteistyöpalaveri, jossa ovat mukana nuoren liputtanut henkilö, etsivä nuorisotyöntekijä, nuori itse sekä mahdollisesti hänen vanhempansa (jos nuori on alaikäinen). Palaverissa käsitellään nuoren huolta hänen näkökulmastaan ja pyritään nuoren (ja huoltajan) kanssa löytämään nuorta helpottava ratkaisu. (Sitra 2014.)

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisussa (2015, 22) todetaan, että etsivä nuorisotyö on nuorelle vapaaehtoista. Tieto liputuksesta välittyy etsivälle nuorisotyöntekijälle, joka ottaa yhteyttä nuoreen ja ehdottaa yhteistyötä. Etsivää nuorisotyötä koskeva laki mahdollistaa nuorten yhteystietojen kirjaamisen myös ilman nuoren suostumusta silloin, kun se on nuoren edun mukaista, perustuen viranomaisen arvioon. ”Viranomaisen voi salassapitosäännösten estämättä luovuttaa nuoren kotikunnalle etsivää nuorisotyötä varten nuoren yksilöinti- ja yhteystiedot, jos viranomaisen arvioi viranomaisena saamiensa tietojen pohjalta sekä nuoren tilanne ja tuen tarve kokonaisuudessaan huomioon otettuna nuoren tarvitsevan viipymättä tukea päästäkseen palvelujen ja muun tuen piiriin.” (Nuorisotyölaki 72/2006 § 7c). Jos viranomaisen arvioi nuoren tuen tarpeen merkittäväksi, mutta ei esimerkiksi tavoita nuorta, on liputtaminen siis mahdollista myös ilman nuoren antamaa suostumusta.

3.2 Keravan Sparraus-polku

Keravan sparrauspolku nuorten näkökulmasta

KUVA 3. Keravan sparraus-polku.

Kuvassa 3 näkyy toimintamallin mukainen tukipolku nuoren näkökulmasta. Tämä mukailee Keravan nuorisopalveluiden vastaavaa kuvaa. Kuva itsessään antaa ymmärtää, että kaikilla nuorilla polku olisi sama. Näinhän ei voi olla, koska nuorten elämät ovat yksilöllisiä. Jokainen nuori päätyy kuitenkin jossain vaiheessa polkuaan etsivän nuorisotekijän luo ongelmansa kanssa, ja siitä alkaa sitten nuoren polku viimeistään mukailleen tätä kuvassa 3 esiintyvää sparrauspolkua.

Kuvan 3 polku onkin optimaalinen toimintamallin etenemisprosessi, johon jokaisen liputetun nuoren kanssa tulisi pyrkiä. Ongelmaksi tässä muodostuu usein nuoren näkemys omasta ongelmastaan tai ongelmien olemassaolosta sekä niiden ilmaisukyvykyys tai halukkuus.

Keravalla Tajua Mut! -toimintamalli sijoittuu lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman alle. Keravan nuorisopoliittisen ohjelman lähtökohtina ovat mm. YK:n lapsen oikeuksien sopimus, kansalliset lapsi- ja nuorisopoliittiset ohjelmat sekä valtioneuvoston hyväksymä hallituksen lapsi- ja nuorisopoliittikan kehittämisohjelma 2007–2011.

Taustalla vaikuttaa myös tietenkin kaupungin oma strategia. (Keravan kaupunki 2011, 1.)

Tämän ohjelman painopisteeksi ovat nostettuina seuraavat asiat:

1. ”Lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukeminen ja hyvinvointiin puuttuminen riittävän varhaisessa vaiheessa sekä erityisryhmien tukeminen”
2. ”Perheiden tukeminen lasten ja nuorten kasvatuksessa ja hyvinvoinnin edistämisessä”
3. ”Lasten ja nuorten osallisuuden ja yhteisöllisyyden lisääminen” (Keravan kaupunki 2011, 29)

Keravan strategiassa on selkeästi mainittu erikseen yhteisöllisyys ja sen alla tavoitteina syrjäytymisen ehkäisy sekä elämänhallinnan vahvistaminen sekä tämän lisäksi nuorisotakuun toteuttaminen. (Keravan Strategia 2016, 3.) Tajua Mut! -toimintamallissa on paljon samankaltaisia tavoitteita. Se että ne on kirjattu kaupungin strategiaan, puhuu sen puolesta, että toimintamalli tulee tarpeeseen Keravalla.

Nuorisopoliittinen ohjelma esittelee Keravaa elinympäristönä ja siitä käy ilmi, että kokonaiskuva Keravalla asumisesta on hyvä, mutta kun tarkastellaan lasten, nuorten ja perheiden tilannetta Keravalla, kuva muuttuu hieman. Väkiluku Keravalla kasvaa ja lasten ja nuorten osuus väestöstä on noin 30,5 % em. ohjelman mukaan. Lapsiväestön ei nähdä Keravalla kasvavan tulevaisuudessa samoin kuin naapurikunnissa. Kasvua kuitenkin tapahtuu jatkuvasti ja lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaamiselle ja ylläpitämiselle on keksittävä ratkaisuja. (Keravan kaupunki 2011, 11–12.)

Keravalla nuorisotyöttömyys kasvaa nopeasti. Vuosien 2008–2010 aikana nuorisotyöttömyys kasvoi 124 %. Vuonna 2008 10,8 % keravalaisista nuorista (18–24-vuotiaat) sai toimeentulotukea. Taantuman vuoksi luku on edelleen kasvussa. (Keravan kaupunki 2011, 11–16.) Vuoden 2014 arviointikertomuksen mukaan työttömyys kasvaa edelleen varsinkin pitkäaikaistyöttömien osalta. Syynä pidetään huonoa työllisyyden huoltoa. Erityisesti nuorten työllistymiseen ei ole kiinnitetty tarpeeksi huomiota. (Keravan kaupunki 2014, 10.)

Sekä lasten ja nuorten osuus väkiluvusta, että työttömyyden kasvu ja toimeentulotukiasiakkuus puhuvat edellä mainitun poliittisen ohjelman tavoitteiden puolesta. Lasten

ja nuorten hyvinvointiin on satsattava, jotta heillä on mahdollisuus kasvaa turvatussa ympäristössä, suojeltuna ja tuettuna. Keravalla on myös huomattu koululaisten ja nuorten hyvinvoinnissa parantamisen varaa, kun Stakesin teettämän kyselyn mukaan oppilashuoltopalveluita kaivattaisiin enemmän, sillä niihin on kasvavat kävijämäärät ja käyntimäärät, eikä niiden tämän hetkiseen saatavuuteen olla tyytyväisiä useilla alueille. Yläkouluikäisillä varsinkin on lisääntyvissä määrin mielenterveyden ongelmia. (Keravan kaupunki 2011, 16–18.)

Keravan vapaa-aikapalvelut vastaavat edellä mainittuihin ongelmiin parhaansa mukaan. Palvelut sisältävät paljon hyvinvointia ja varhaista tukea nuorelle tuottavia hankkeita, kuten esimerkiksi valtakunnallisella tasolla toimiva Ohjaamo-hanke, Volume +6dB-hanke, NYT Kerava- liikuntahanke sekä tässä tutkimuksessa kohteena oleva Tajua Mut! -toimintamalli. Näihin sisältyy työpajatoimintaa, päihdepysäkkitoimintaa, erilaisia kokoontumistiloja nuorille, etsivää nuorisotyötä, liikuntapalveluita yms. Kaikki ovat nuorelle suunnattuja, nuorta tukevia toimenpiteitä, joilla ehkäistään syrjäytymistä ja toteutetaan nuorisolain mukanaan tuomia velvoitteita erittäin vahvasti. Nämä ovat osaltaan myös vastauksia nuorisotakuun sanoittamiin tavoitteisiin. Näiden kohteiden lisäksi Keravalla palveluita järjestävät nuorisopalvelut, liikuntapalvelut, kulttuuri- ja museo-osasto sekä kaupungin kirjasto ja opisto.

3.3 Tajua Mut -toimintamallin tavoitteet

3.3.1 Asiakaslähtöisyys nuoren tukena

Tajua Mut! -toimintamallissa keskeistä on asiakaslähtöisyys. Nuoren tai lapsen oma näkemys tilanteestaan ja ratkaisumahdollisuuksista nousee esiin vahvasti. Ammattilaisen tulee tarjota apua nuoren mainitsemiin ongelmiin ja kertoa kaikista mahdollisista vaihtoehdoista nuoren auttamiseksi parhaan kykynsä mukaan. Lopputuloksen on oltava korjaava ja auttava toimenpide myös nuoren omasta mielestä. (Ervamaa ym. 2014, 12–13.)

Asiakaslähtöisessä toiminnassa asiakas on keskiössä ja hänen tarvitsemastaan tuesta päätetään ja sitä toteutetaan hänen lähtökohdistaan ja tarpeistaan käsin. Asiakkaan mielipiteitä kuunnellaan ja asiakaslähtöisyys itsessään vahvistaa avointa ja luottamuk-

sellista asiakassuhdetta. Sillä myös pyritään vahvistamaan asiakkaan voimavaroja sekä kunnioittamaan hänen omaa tahtoa ja toivettaan. (Keronen, 2013.)

Toimintamalliin osallistuminen on vapaaehtoista lapsille, nuorille ja huoltajille. He saavat myös vaikuttaa siihen, ketkä ammattilaisista saavat osallistua yhteistyöhön. Nuoren ei siis ole pakko ottaa yhteistyöpalaveriin ammattilaisia, joiden läsnäolon hän kokee epämieliseksi. Yleensä perusolettamus on, että nuoren liputtaneet ammattilaiset ovat palaverissa kertomassa huolensa ja sitoutuvat auttamaan nuorta hänen haluamallaan tavalla, mutta nuori voi kieltää jonkun tietyn ammattilaisen osallistumisen halutessaan. Nuorella on myös oikeus halutessaan nähdä itseään koskevat tiedot sekä pyytää niitä poistettavaksi. (Ervamaa ym. 2014, 14–17.)

3.3.2 Varhainen puuttuminen

Tajua Mut! -toimintamallin tavoitteena on puuttua nuorten ongelmiin varhaisessa vaiheessa, ennen kuin ongelmista kasvaa ongelmavyöhytejä ja apuun tarvitaan isompi määrä ammattilaisia. Toimintamalli pyrkii tukemaan nuorta tuomalla matalan kynnyksen palveluiden eli etsivien kautta muut tärkeät palvelut nuoren ulottuville mahdollisimman nopeasti.

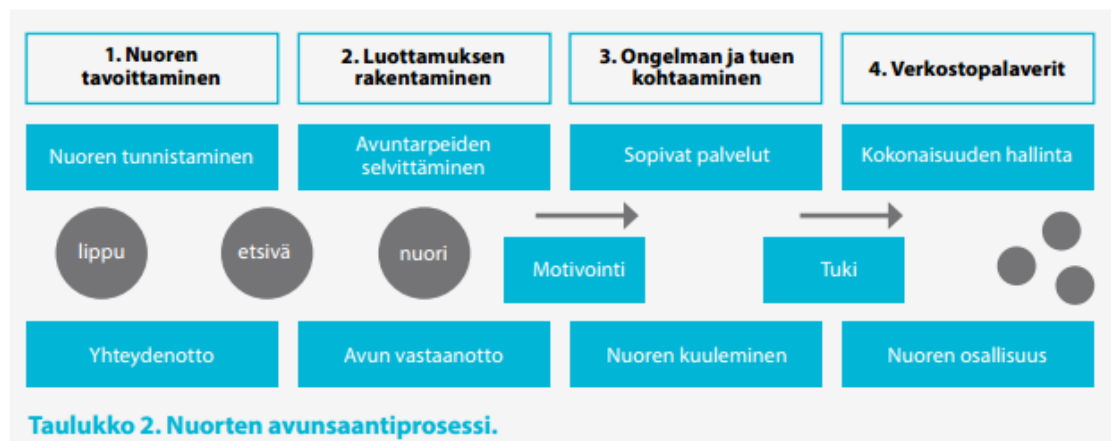
Varhainen puuttuminen on noussut 2000-luvulla esiin tavoitteena useissa nuorisoliittisissä ohjelmissa. Sen periaatteena on, että huoli lapsesta ja nuoresta huomataan ajoissa ja hänet ohjataan saamaan tukea, ennen kuin ongelmat paisuvat liian suuriksi. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes alkoi jo 1990-luvun loppupuolella kehittää menetelmiä varhaisen puuttumisen havaitsemiseksi ja hoitamiseksi. Keskeisin menetelmä on ”yksilön paikantaminen huolen kohteeksi ja nopea reagointi hänen ongelmiinsa”. (Reivinen & Vähäkylä 2013, 71–73.) Tätä Tajua Mut! –toimintamallissa tehdään kaikkien sidosryhmien toimesta.

Tällainen menetelmä ei kuitenkaan ole riskitön. Mittarit ovat suuntaa antavia, samoin arviointikriteerit. Yksilön käytöstä, toimintaa ja reaktioita pitää verrata suhteessa vertaisryhmiin ja se vaatiikin ammattilaisilta herkkyyttä ja sitoutuneisuutta, jotta yksilön niin sanotusta ”normaalista” toiminnasta poikkeava toiminta tulisi tulkittua sen vaatimalla tavalla, eikä puututtaisi väärin asioihin tai jätettäisi puuttumatta epäselviin tapa-

uksiin. Tässä moniammatillinen osaaminen nouseekin arvoon arvaamattomaan. Kun useat eri ammattikunnan edustajat näkevät saman ongelman lapsen tai nuoren kohdalla, on varhainen puuttuminen ajankohtaista. (Reivinen & Vähäkylä 2013, 73–75.) Tajua Mut – toimintamallissa puuttua saa kuka tahansa ammattilainen, jolla huoli on. Kaikki koulutetut työntekijät pääsevät tekemään liputuksia, eikä huolelle ole määritelmää. Tällöin vielä varhaisempi puuttuminen on mahdollista.

Tajua Mut! – toimintamallissa liputuksen kriteerit ovat joustavat, joten se luo uuden mahdollisuuden ilmaista huoli jo varhaisessa vaiheessa ja tiivistää yhteistyötä muiden ammattilaisten kanssa. Lapsen tai nuoren huoli on subjektiivista, siksi kriteerien on oltavakin joustavia. (Ervamaa ym. 2014, 15–17.)

Varhainen tunnistaminen vaatii tilanneherkkyyttä. Ihminen pitää kohdata tilanteessa iän ja toimintaympäristön sekä hänen omien arvojensa yhteissummana ja näin ollen tunnistaa hänet juuri sellaisena, kuin hän haluaa tulla tunnistetuksi ja juuri niistä asioista, mistä hän haluaa tulla tunnistetuksi. (Reivinen & Vähäkylä 2013, 77–80.)

KUVA 4. Nuoren avunsaantiprosessi Keravan Tajua Mut! -toimintamallissa. (Hästbacka 2016, 11.)

Yksi liputus mahdollistaa nopeamman puuttumisen nuoren ongelmiin, koska yhden ammattilaisen huoli riittää. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että nuori on tunnistettu tarpeeksi ajoissa, vaikka hänet liputetaan järjestelmään mahdollisimman nopeasti huolen herättyä. ”Varhainen puuttuminen, palveluiden oikea-aikaisuus ja nuoren ohjaaminen välittömästi oikeaan palveluun ovat siihen rinnastettavia tekijöitä, joilla voidaan pelastaa paljon”. (Miettinen & Pöyry 2015, 34).

Kuten Hästbackan kuviosta (kuva 4) näkyy, kun luottamusta rakennetaan, nuoren motivointi on tärkeää. Jos nuori ei ota apua vastaan tai toimintamallin niin sanottu markkinointi ei onnistu, ei nuoren auttaminen ole mahdollista. Nuoreen täytyy olla sinnikkäästi yhteydessä, kunnes nuori on tavoitettu. Myös luottamusta rakennettaessa yhteydenpito on tärkeää, kunnes luottamus syntyy ja päästään jatkotyöstämään avun saantia. (Hästbacka 2016, 13.)

Kun nuoreen otetaan yhteyttä ensimmäisiä kertoja, on syytä edetä pienin askelein, nuoren ehdoilla. Nuori tekee niiden perusteella valinnan, lähteekö hän toimintaan mukaan, vai kieltäytyykö hän palveluista. Jopa se, miten nuoreen otetaan yhteyttä voi olla ratkaiseva tekijä. Palvelu pitää osata suhteuttaa nuoren elämäntilanteeseen. (Miettinen & Pöyry 2015, 35.)

Keravalla liputtaminen on lisännyt entisestään niiden nuorten tavoittamista, jotka eivät muuten ajautuisi etsivän nuorisotyön piiriin tai ajautuvat sinne muista palveluista. Tämä kuitenkin kuormittaa etsiviä ja perinteiselle jalkautuvalle etsivälle työlle ei jää aikaa. Tavoitettavia nuoria on etsivillä yhä enemmän, mikä herättää kysymyksen, onko tarpeen, että etsivä tavoittelee nuorta, jota ei ole tavoitettu muista palveluista käsin ja joka on siksi liputettu järjestelmään? Etsivä tavoittaa nuorta puhelimitse, sähköpostitse sekä kirjeitse. Jos nuoreen ei saada yhteyttä, tavoittelu lopetetaan. (Hästbacka 2016, 13.)

Etsivä nuorisotyöntekijä on matalan tuen palvelu, ja nuoren voi olla helpompi ottaa apua vastaan etsivältä, kuin esimerkiksi sosiaalityöntekijältä, joka on niin sanottu virallinen taho, mutta voidaanko etsivän harteille jättää moinen vastuu? Keravalla on kaksi etsivää nuorisotyöntekijää, joilla on asiakkaana parhaimmillaan useita kymmeniä nuoria, kuinka paljon enemmän heitä voidaan vielä kuormittaa? Etsivä koordinoi kontaktoimansa nuoren moniammatilliseen palaveriin, jossa sovitaan mahdollinen avun antaja jatkotoimenpiteisiin. Etsivä voi olla vain palaverin koolle kutsuja tai hän voi toimia nuoren tukena koko prosessin ajan. Tämä riippuu paljon nuoren tarpeista.

Kun etsivä sitten tavoittaa nuoren, seuraa taas nivelvaihe, jossa koko prosessi voi kiihtyä kokoon. Nuori voi kieltäytyä avusta, hän voi hangoitella vastaan, kyseenalaistaa koko toimintamallin tai tarjotun avun tehokkuuden.

Toimintamallin perusteena on ammattilaisen, avuntarjoajan ja nuoren välinen luottamus keskenään. Yhteistyötä nuoren tavoittamisen ja tilanteen selvittämisen toiminnoissa tulee edelleen kehittää. Liputtajien on hyvä pystyä antamaan nuorille niin paljon tietoa toimintamallista, että tämä niiden tietojen valossa rohkaistuisi kokeilemaan toimintamallia. (Hästbacka 2016, 15.)

Nuoren aikaisemmat palvelukokemukset vaikuttavat nuoren motivaatioon ottaa apua vastaan. Huonot palvelukokemukset menneisyydessä vaikuttavat siihen, että nuoren kynnys ottaa apua vastaan kasvaa. Pienikin vastoinikäminen voi olla nuorelle merkittävä ja joskus kokemukset vaikuttavat niin vahvasti, että nuori jää pois palveluista, vaikka se vaikuttaisi negatiivisesti omaan elämään. (Miettinen & Pöyry 2015, 23)

Jos nuori ottaa avun vastaan ja lähtee mukaan toimintamalliin, paljon hyvää voi tapahtua. Usein ongelmana ovat palveluihin pääsemisen prosessit ja niiden hitaus ja monimutkaisuus. Joihinkin palveluihin joutuu jonottamaan pitkään, esimerkiksi mielenterveyspalveluihin pääsemättömyys hidastaa toipumista ja työllisyyspalveluiden pitkät jonot pidentävät asioiden käsittelyaikoja. ”Joissain tapauksissa hidaste voi odotusajan kuluessa muodostua esteeksi, eikä nuori lopulta lähde ollenkaan” (Miettinen & Pyöry 2015, 26.)

Tajua Mut! – toimintamalli näyttäisi nopeuttavan kenties näitä palveluprosesseja vähentäen päällekkäisyyksiä monialaisin palaveroin, jossa nuori ohjataan suoraan tarvitsemansa palvelun piiriin, jolloin useat työntekijät, eivät joudu siirtämään nuorta luukulta luukulle ja avun saanti nopeutuu.

3.3.3 Monialainen yhteistyö

Tajua Mut! -toimintamallissa huoli nuoren pahoinvoinnista on nostettu keskiöön. Usein huoli kuitenkin jää yhden ihmisen murheeksi. Jossain joku pohtii nuoren käytökseen liittyviä ongelmia ja toisaalla joku miettii nuoren mielenterveydentilan äkillistä heikentymistä. Mutta tiedot eivät tavoita toisiaan. Tiedot ovat hajallaan ja toistensa saavuttamattomissa. Tajua Mut! -toimintamalli pyrkii tuomaan tähän ratkaisun. Jos ammattilaiset tietäisivät toistensa havainnoista ja kokoontuisivat keskustelemaan tilan-

teesta yhdessä nuoren kanssa, tätä pystyttäisiin auttamaan monipuolisemmin ja tehokkaammin. Toteutuessaan tällainen toiminta tukisi monialaista yhteistyötä ja kehittäisi nuorten hyvinvointia sekä nuorten kanssa työskentelevien ammattilaisten työn vaikuttavuutta. (Ervamaa ym. 2014, 9.)

Tämä toimintamalli ”mahdollistaa julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin välisen ja sisäisen yhteistyön tavalla, joka ei ole sidoksissa yksittäisen kunnan organisaatiokenteeseen”. Kun toimintamalli levittyy valtakunnallisesti, siitä tulee kuntarajat ylittävää. Joten vaikka perheiden asioiminen ja vapaa-ajanvietto sijoittuisivat useisiin eri kuntiin, kuntarajojen ylitse toimiva toimintamalli mahdollistaisi nuoren tukemisen monialaisesti eri kuntien välillä. Onnistuessaan tämä voisi konkreettisesti hillitä sosiaali- ja terveystalouden nousua. (Ervamaa ym. 2014, 9.)

Muutetussa nuorisolaissa määritellään säännös monialaisesta yhteistyöstä, jonka mukaan eri toimialojen viranomaisten on tehtävä yhteistyötä. Monialaisessa yhteistyössä ovat mukana kunnan ja valtion viranomaiset sekä kirkon paikallisviranomaiset halutessaan. Monialainen yhteistyö sitouttaa kuitenkin lain tasolla vain viranomaisia. Viranomaisilla on säädetty kuntatasolla velvoitteita nuorten julkisten palveluiden järjestämiseksi ja toimeenpanemiseksi. Nämä palvelut on oltava saatavilla joka kunnassa. Näitä palveluita voivat tuottaa myös yksityiset palveluntarjoajat, mutta heitä eivät sido samat velvoitteet. Kukin viranomainen edustaa tässä yhteistyömuodossa omaa toimialaansa, ja sitä työkokemusta, jonka on vuosien saatossa haalinut. ”Jotta voi tehdä monialaista yhteistyötä, tulee tuntea oman toimialansa palvelut ja toimivallan rajat.” Yhteistyötä auttaa laaja osaaminen sekä työkokemus, sekä muiden toimialojen palveluiden tunteminen. (Aaltonen 2011, 25- 27.)

Nuorisolaissa on säädetty seuraavaa; viranomaisten on tehtävä yhteistyötä nuoren edun edistämiseksi. Kunnassa on oltava palvelujärjestelmä, joka käsittää kaikki nuorille tärkeät palvelut, opetus-, sosiaali- ja terveys- ja nuorisotoimen sekä työ- ja poliisihallinnon edustajat. Lisäksi verkostoon olisi hyvä kuulua puolustushallinnon ja muiden viranomaisten edustajia. (Aaltonen 2011, 29.)

Verkoston on toimittava vuorovaikutuksessa nuorten palveluja tuottavien yhteisöjen kanssa. Palveluverkoston tehtävänä on koota tietoja nuoren kasvu- ja elinoloista, edustaa nuorille suunnattujen palveluiden toimivuutta, eli riittävyttä ja saavutettavuutta

sekä suunnitella ja tehostaa ko. palveluita nuorten kannalta mieleisiksi (Nuorisolaki 7a§ (20.8.2010/693).)

3.4 Keskeiset Tajua Mut! – toimintamallin palvelujärjestelmää ohjaavat lait

Nuoren kuuleminen on lastensuojelulaissa määritetty asia. Joku voisi määritellä, että kuulemisen tärkeys korostuu vain lasten ja nuorten lakiasioissa, mutta lapsella ja nuorella on oikeus tulla kuulluksi muulloinkin. Kuuleminen vahvistaa lapsen osallisuutta ja on hänen oikeutensa. Hotaisen tutkimuksessa käy ilmi, että nuoret ja lapset korostavat kuulemisen tärkeyttä, mutta harvinaisen usein heidät on ohitettu kiireen, vallankäytön tai muun sellaisen vuoksi. (Hotari 2007, 2-3, 70.)

Sosiaalihuoltolaissa (2014) on määritelty momentin 1301/2014 pykälissä 31–32 asiakkaan kuulemisesta ja oikeudesta saada selvitystä vaihtoehtoista. Lapsen ja nuoren mielipiteisiin on kiinnitettävä myös erityistä huomiota lakipykälien mukaan. Nuorelle on turvattava hänen ikä- ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla tietoa häneen liittyvissä asioissa ja hänen mielipidettään on kuultava. (Sosiaalihuoltolaki 31–32§ (1301/2014).) Nämä molemmat edellä mainitut lait näkyvät asiakaslähtöisyytenä Tajua Mut! – toimintamallissa. Nuorelta kysytään hänen toiveitaan ja sen perusteella räätälöidään hänelle sopivia palveluita.

Lastensuojelulaki määrittää viranomaisien tuen huoltajille lasten kasvatukseen ja painottaa, että viranomaisten tulee auttaa perheitä tarpeeksi ajoissa ja ohjattava perhesiten ajoissa ja tarvittaessa lastensuojelun piiriin. Heille on järjestettävä huolenpidossa auttavia palveluita ja tukitoimia. (Lastensuojelulaki 2 § (417/2007).) Tämä laki näkyy Tajua Mut! – toimintamallissa varhaisen puuttumisen ja varhaisen tuen tavoitteina.

3.5 Aiemmat tutkimukset

Asiakassuhteen muodostumisen merkitys sekä palveluiden saatavuus koetaan nuorten keskuudessa ongelmaksi. Nuorisotutkimusverkoston teettämässä tutkimuksessa selvitettiin syrjäytyneiden nuorten terveystalvöjien käyttöä ja kustannuksia, sekä nuorten ja palvelun tarjoajien kohtaamista. Tutkimuksen tuloksissa merkittävää on se, että osa

haastatelluista nuorista sekä työntekijöistäkin kokee nuorten palvelut vaikeasti tavoitettaviksi, tehottomiksi, jopa lannistaviksi. Koetaan, että aukioloaikojen suppeus, pitkät jonot ja työntekijöiden vaihtuvuus eivät tue nuorten hyvinvoinnin kasvua. Työntekijät näkevät, että luottamuksellisen asiakassuhteen syntymisen avaimia ovat aika ja työntekijän pysyvyys. Mutta suurten asiakasmäärien vuoksi tämä on mahdoton yhtälö. Nuorten osaaminen hakeutua palveluihin nähdään myös ongelmalliseksi; he eivät tiedä oikeuksiaan eivätkä mistä apua voisi saada. Nuoret oli jaettu kolmeen ryhmään oman syrjäytymistasonsa mukaan; taantuman uhreihin, puolivalmiisiin sekä elämän kolhimiin nuoriin. (Aaltonen ym. 2015, 125–126.)

Nuori tarvitsee pysyvyyttä, tukea ja motivointia erilailla kuin aikuinen. Nuori pitää kohdata omista lähtökohdistaan ja tulkita osana suurempaa kokonaisuutta, eikä irrallisena osana yhteiskuntaa. Mikkelin Ammattikorkeakoulun julkaisu VAINULLA Etelä-Savossa, vaikeimmin työllistyvät nuoret palvelujärjestelmässä -selvitys korostaa, että nuoren tuen tarve on erilainen kuin aikuisen. Jotta nuori voidaan kohdata tuloksellisesti, tämä pitää nähdä osana yhteisöjään, ja niihin liittyviä identiteettejä ja rooleja. Yksi mielenkiintoinen näkökulma on, että vaikeasti työllistyvien nuorten kanssa tarvitaan tulevaisuuden uskoa sekä toimenpiteissä että vuorovaikutuksessa. Nuori on kohdattava hänen omilla ehtoillaan ja on varmistettava, että nuori kokee tullessa kuulluksi ja kohdatuksi. Nuoret myös kokevat, että palvelu on ammattimaista, kun asiat hoituvat ja yksi henkilö hoitaa kaikki elämän ongelmat kerralla, eikä ole pompottelua. Erilaiset ihmisläheiset toimintamuodot, kuten työpajat ja etsivä nuorisotyö koetaan hyviksi. Yleensäkin matalan kynnyksen palvelut koettiin nuoren kannalta tarpeeksi joustaviksi. Toisaalta huonoiksi palvelukokemuksiksi listattiin palvelutilanteet, joissa asiakas turhautuu tai asiakkaan kyky hahmottaa palvelujärjestelmää tai realiteetteja haittaa hänen arvostelukykyään. Nuoret myös kokevat osan palveluista liian byrokraattisiksi tai ohjaaviksi. Heitä ei kohdata itsenään, vaan välttämättömänä pakkona, koneiston osana, joka pitää saada eteenpäin elämän liukuhihnalla. Kaiken kaikkiaan palvelujärjestelmä lisää nuorten sosiaalisuutta, oppimista sekä työkykyisyyttä. Osaltaan tämä johtuu hyvistä ja kestävästä luottamussuhteista, joita nuoret luovat auttajiinsa. Toisaalta nuoret ovat itse palautteellaan vaikuttamassa palvelujärjestelmän kehittämiseen, jolloin järjestelmästä tulee mieluisampi käyttää. (Miettinen & Pöyry 2015, 12, 40–51.)

Mikkelin Tajua Mut! -toimintamallin pilotissa ilmeni, että työntekijöiden mielestä toimintamallin avulla palveluverkoston työnjakoa voidaan koordinoida paremmin ja

tunnistaa toimijat, jotka nuoren ympärillä auttavat. He myös näkivät, että toimintamalli hyödyttää nuorta ja hänen perhettään monin tavoin. Se selkeyttää ammattilaisten avulla huoltajille nuorten todellista tilannetta sekä tarjoaa tukiverkoston nuoren ongelmien kohtaamiseen. Toisaalta toimintamalli oli Mikkelissä otettu käyttöön työntekijöiden mielipidettä kysymättä, jolloin heidän sitoutumisensa on vaikeampaa. Liputtamisen käyttöönotto osana toimintamallia teettää lisää työtä ammattilaisille muun työn ohella ja siihen sitouttaminen on siksi vaikeaa. (Junttila-Vitikka & Ronkainen 2015, 13–14.)

Vaikka Tajua Mut! -toimintamalli onkin varhaisen tuen toimintamalli, sen piiriin Mikkelissä liputettiin jo pitkään palvelujärjestelmässä olleita nuoria, tämän vuoksi ei toimintamallin varhaisen tuen näyttöä juuri ole. Nuorten haastatteluissa kuitenkin toimintamalli nähdään positiivisena yrityksenä parantaa nuorten apukeinoja, mutta tieto toimintamallista on ollut hyvin vähäistä. Se onkin tulevaisuuden haaste. Samoin haasteeksi nuorten näkökulmasta koetaan luottamuksen rakentaminen aikuisiin. Luottamuspuola viranomaisiin liittyi sitoutumattomuuteen ja välinpitämättömyyteen, joista heillä oli kokemuksia suorastaan henkiseen väkivaltaan asti. (Emt. 2015, 16–18.)

Espoonkaan Tajua Mut! – toimintamallin pilotissa liputustoimintamalli ei korvaa mitään auttamiskeinoja, vaan tulee rinnalle tukemaan ammattilaisten yhteistyötä. Kuitenkin vuonna 2013 pilottiin otettua toimintamallia ei ollut vuoden 2015 alussa otettu käyttöön halutussa tahdissa, ja siksi siitä käynnistettiin selvitystutkimus rahoittajan toimesta. Tutkimuksesta käy ilmi, että muutos palvelujärjestelmän käyttöön otosta oli liian suuri tehtäväksi näin nopealla aikataululla. Omaksumisprosessi oli pysähtynyt koulujen tason liputtamiseen; lupia liputtamiseen ei ollut saatu tai edes kysytty. Kentällä toimintamallia kohtaan esitettiin kovaa kritiikkiä. (Hellström 2015, 16–18.)

Toisaalta myös se, miten hanke oli otettu käyttöön ja johdettu, aiheutti Espoossa vastarintaa; muutos tuli ylhäältä, käskynä. Se tuli myös samaan aikaan monen muun muutoksen kanssa, jolloin sen tulo kuormitti työntekijöitä. Sen ei myöskään nähty tuovan lisäarvoa jo olemassa oleville lakisääteisille toiminnoille, joita kouluissa ym. paikoissa tehdään. (Hellström 2015, 18–20.)

Espoossa nähdään kuitenkin toimintamallin tavoitteet; ne ovat haastateltujen mielestä vahvoja hyviä tavoitteita. Kehittämistä toimintamallissa Espoon kannalta on paljon. Ja

sen jalkauttamiseen tarvitaan haastateltujen mielestä erilaisia toimenpiteitä ja jämykkyyttä. Työntekijöitä tulee informoida paremmin ja kaikkien toimijoiden tehtäviä palvelujärjestelmässä selkiyttää. (Hellström 2015, 20–23.)

Keravan pilotin selvitysraportti julkaistiin vuoden 2016 alussa. Keravalla toimintamallia on liitetty etsivän nuorisotyön yhteyteen vahvasti ja nuoreen otetaan yhteyttä pienemmällä kynnyksellä; yksi lippu riittää yhteydenottoon kahden edellisen kaupungin lippuparin sijaan. Hallinnon tason viesti kentälle on se, että reagoidaan kaikkiin lipputuihin, aina on syy ottaa yhteyttä ja tarkistaa nuoren tilanne. Toimintamalli nähdään vahvasti etsivien apuvälineenä; se lisää asiakkaita ja vauhdittaa nuoren koordinoitua oikean avun antajan luo. (Hästbacka 2016, 4.)

”Keravan Tajua Mut! -toimintamallin tilastojen mukaan liputetuista nuorista (yhteensä 85 nuorta) vajaan puolen (46 prosenttia) kanssa on työskennelty liputuksen jälkeen. Yhteydenoton perusteella on todettu, että muut saavat riittävästi palveluja tai ei ole ilmennyt avuntarvetta (13 prosenttia) taikka halukkuutta aloittaa työskentelyä (4 prosenttia). On huomiota herättävää, että lähes joka neljäs (24 prosenttia) liputetuista nuorista jää kokonaan tavoittamatta”. (Hästbacka, 2016, 13.) Onneksi vuoden 2016 marraskuussa toimintamallin tilastojen mukaan liputettuja on ollut kaiken kaikkiaan 167, joista 8 % ei ole tavoitettu. Liputuksien määrä on lisääntynyt huomattavasti, kun liputtamaan koulutettuja ammattilaisia on nyt 324. Vuonna 2015 koulutettuja ammattilaisia oli 130.

Miettisen ja Pöyryn (2015) mukaan aikaisemmat palvelukokemukset vaikuttavat paljon nuoren motivaatioon ottaa apua vastaan. Jos taustalla on huonoja palvelukokemuksia, nuori ei välttämättä uskalla kokeilla palveluita uudelleen tai hän ei usko mahdollisuuteensa saada apua. (Miettinen & Pöyry 2015, 23.)

Keravallakin pilotti kohtaa edeltäjiensä kaltaisia haasteita; nuorista pitää pystyä tunnistamaan avun tarvitsijat, avun antajien pitäisi tunnistaa toimintamallin hyödyt nuorten kannalta; mitä nuori hyötyy toimintamallista? Liputtamisen ajoitus herättää epätoivoisuutta, joten siihen kehitellään sopimuksia, missä tilanteissa tulisi liputtaa nuori. Ongelmaksi tässäkin tulee nuorten vauhdikkaat elämänmuutokset, johon etsiviltä toivotaan kontaktoijina sinnikkyyttä, nuori kun ei ota itse yhteyttä. Ja jos nuoren saa tavoitettua, luottamusta ei synny, ellei nuorta pääse tapaamaan kahden kesken kasvotus-

ten. Puhelimessa ei synny luottamusta kovinkaan tehokkaasti. Ja vaikkei luottamus syntyisi, on etsivän tehtävä kertoa nuorelle hänen tilanteeseen sopivista palveluista, nuori ei niitä välttämättä tiedä. Tämän kaiken toteutumiseksi tarvitaan riittävät resurssit työntekijöille ja tarpeeksi aikaa luottamuksen rakentamiseen. (Hästbacka 2016, 5-12.)

Keravan haastatelluistakin osa on ollut jo aiemmin palvelujärjestelmän asiakkaita, joten varhaista tukea ei tässäkään selvityksessä päästy syvemmin tutkimaan. Kuitenkin tässäkin tapauksessa nuorten asenne toimintamallin ideaa kohtaan on positiivinen, on hienoa, että nuorille kehitellään selkeitä auttamiskanavia. Työntekijät taas näkivät resurssinsa vähäisiksi ihan peruspalveluiden osalta ja nuorten osallisuus useissa palveluissa hämärtää palvelujärjestelmän rajoja, jolloin työn jako on vaikeampaa. Yhteistyöverkostojen palaverit ovat keskiössä toimintamallin ideassa, mutta käytännössä ne hankaloituvat silloin, kun nuori ei sitoudu tai työntekijöiden kalenterit ovat jo liian täynnä. Em. palaverit eivät myöskään välttämättä tuo nuoren ääntä esille, koska tilanne voi olla muutenkin ujolle nuorelle ahdistava kokemus. Usein nuori lupautuu tekemään mitä ehdotetaan, mutta ei sitoudu asiaan sen enempää ja ”häviää” paikalta. Niinpä nuori pitää kohdata jollain muulla kuin ongelmakeskeisellä ratkaisutavalla. Äänensävyt ja puhetapa nuorta kohdatessa voi ratkaista luottamussuhteen rakentumisen hyvin tai huonosti. Nuorten mukaan esimerkiksi huumori lisää rentoa ilmapiiriä ja toimii keinona rakentaa siltaa nuoren ja aikuisen välillä. Myös nuorten haastatteluiden perusteella voidaan sanoa, että työskentely etsivän työntekijän kanssa oli paikoitellen lyhytjänteistä ja vaativaa. Kaikkien nuorten ja työntekijöiden välille ei ole ehtinyt rakentua luottamusta, kun yhteistyö jo loppuu. (Hästbacka 2016, 17–19.) Kuten Miettisen ja Pöyryn tutkimuksessa (2015) todetaan, nuoren oma sitoutuminen palveluun on sen jatkumisen kannalta ensisijaista. Kaikilla ei kuitenkaan ole sitoutumiskykyä (Miettinen & Pöyry 2015, 26).

4 TUTKIMUSTEHTÄVÄN RAJAUS JA TUTKIMUSKYSYMYS

4.1 Tutkimuskohde ja kohdejoukko

Tutkimuskohteena ovat nuorten kokemukset Tajua Mut! -toimintamallista. Kohdejoukkona ovat Tajua Mut! – toimintamallin piirissä olleet nuoret, joita on haastateltu

kertaalleen toimintamallin rahoittajan tutkimukseen syksyllä 2015. Kaikki nuoret ovat antaneet yhteystietonsa seurantatutkimusta varten. Syksyn tutkimuksen kohteeksi etsivät nuorisotyöntekijät kontaktoivat noin 20 nuorta. Kaikille näille nuorille lähetettiin tekstiviesti mahdollisuudesta osallistua tutkimukseen. Ne jotka suostuivat osallistumaan syksyllä ja antoivat luvan jatkohaastattelulle, ovat myös kohdejoukkona tässä opinnäytetyössä ja heille toteutetaan haastattelut jatkona Nuorisotutkimusseuran Tajua Mut! -toimintamallin arviointitutkimukseen. Tutkimukseen haastateltiin loppujen lopuksi 6 nuorta syksyllä 2015. He olivat silloin olleet toimintamallin piirissä vaihtelevasti 3-8 kuukautta henkilöstä riippuen. Keväällä 5 heistä suostui uudelleen haastateltaviksi.

4.2 Tutkimuskysymys

Opinnäytetyössä tarkastellaan millaisia ovat nuorten kokemukset Tajua Mut! – toimintamallista? Koska opinnäytetyössä on ollut mahdollista haastatella nuoria puolen vuoden aikavälillä kaksi kertaa, opinnäytetyössä voidaan tarkastella myös kysymystä: millaisia muutoksia toimintamallissa mukana olo on tuonut nuorten elämään.

Tutkimustieto on tärkeää, koska toimintamalli pyrkii vastaamaan omalta osaltaan nuorisotakuun vaatimukseen, tukemaan uudessa nuorisolaissakin mainittua palvelujärjestelmä-ajattelua sekä edistämään monialaista yhteistyötä. Näiden avulla toimintamalli pystyy tuomaan uusia keinoja varhaiseen puuttumiseen, syrjäytymisen ehkäisyyn sekä konkreettisesti motivoimaan nuoria työllistymään, kouluttautumaan ja pääsemään kiinni yhteiskuntaan.

Tämä tutkimus tuokin nuorten ääntä kuuluviin, kun nuoret saavat arvioida, ovatko tavoitteet heidän kohdallaan toteutuneet, ovatko he saaneet tarvitsemaansa apua, vai heille valikoituja apuja, onko heitä kuultu ja ovatko he tyytyväisiä tähän toimintamalliin ja miten he kehittäisivät itselleen suunnattua toimintamallia paremmaksi.

Nuorten äänen kuuluvuus tuo toimintamallin tarkasteluun tietynlaista inhimillisyyttä, jota päättäjät ja toimintamallin laatijat eivät välttämättä osaa ottaa huomioon. Nuorten elämänsaappaisiin on välillä vaikea astella, varsinkin, jos itsellä oma nuoruus on sujunut ongelmitta, eikä tuen tarve ole missään vaiheessa ollut ajankohtainen. Silloin jää

helposti heikomman osapuolen näkemys tuomatta julki ja siten hyväksi tarkoitettua työkalusta tuleekin heikko, eikä se palvele sitä kohderyhmää, jota sillä pitäisi palvella.

Toimintamalli on prosessi, jossa keskeiseksi nousee moniammatillinen palaveri, nuoren kuuleminen hänen ehdoillaan, erilaisten vaihtoehtojen tuottaminen ja niistä nuorelle sopivimman valitseminen sekä seuranta. Syksyllä 2015 teetetty tutkimus toi tietoa siitä, miten toimintamalli on jalkautunut Keravalle. Vuonna 2016 tehtävässä tutkimuksessa tarkastellaan nuorten polkua seurantatutkimuksen kaltaisesti, prosessin alkamisesta ensimmäiseen haastattelukierrokseen, kuitenkin niin, että tutkimuksen keskiössä on viimeinen 6 kuukauden aikaväli ensimmäisen ja toisen haastattelukierroksen välillä. Näitä aineistoja analysoidaan ja arvioidaan siinä valossa, miten toimintamallin tavoitteet sen kuuden kuukauden aikana ovat toteutuneet.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyön tutkimusote on laadullinen. Laadullinen tutkimus ymmärretään yksinkertaisimmillaan aineiston ja analyysin muodolliseksi kuvaukseksi, jota ei numeroilla mitata. Se voi sisältää määrällisiä piirteitä, joiden avulla pyritään hahmottamaan erilaisia ilmiöitä aineiston analyysissä. (Eskola & Suoranta 2005, 13.)

Laadullinen tutkimus on kehittyessään lainannut ajatuksia monista eri ajatussuuntauksista ja tutkimustraditioista. Tässä työssä on yhtymäkohtia ihmistieteelliseen lähestymistapaan, jossa ihminen itse luo merkitystodellisuuden asioilleen sekä fenomenologis-hermeneuttiseen lähestymistapaan, joka tulkitsee merkityksiä kokemuksen kautta. Ihmistieteet ovat laaja kokonaisuus erilaisia tieteenaloja, muun muassa psykologia, sosiologia ja valtio-oppi sisältyvät siihen. Näille kaikille on yhteistä kuitenkin tutkimuksen kohde, ”mielen konstruoima maailma”, joka koostuu erilaisista merkitysisällöistä. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 31–32.)

Yhteiskunnallisia käytänteitä voidaan tutkia ainoastaan ihmisten niille asettamien merkitysten kautta. Ihminen arvottaa asioita, jolloin ihmistieteiden tutkimuskohteet

esimerkiksi hyvinvointi, ovat jo olemassa olevia asioita, joiden merkityksiin ihmisen arvot vaikuttavat. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 32.)

Laadullinen tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista, ja aineisto kerätään luonnollisissa, todellisissa tilanteissa, esimerkiksi havainnoimalla tai haastattelemalla. Tutkijan tavoitteena on paljastaa uusia, odottamattomia seikkoja aineiston tarkastelulla. Tutkittavien ääni ja näkökulmat ovat tutkimuksen keskiössä, joten kohdejoukon valinta on oltava tarkoituksenmukaista. Tutkimussuunnitelma on kuitenkin joustava ja muotoutuu tutkimuksen edetessä ja jos olosuhteet eivät ole suotuisat, voidaan tutkimussuunnitelmaa muuttaa. Laadullisessa tutkimuksessa jokainen tapaus on ainutlaatuinen ja se tulee käsitellä omista lähtökohdistaan. (Hirsjärvi ym. 2007, 160.)

Tässä työssä fenomenologis-hermeneuttisen suuntauksen piirteitä on nähtävissä, kun nuoret arvioivat asioita suhteessa toimintamalliin. He arvioivat itseään suhteessa todellisuuteen, kokemuksiinsa suhteessa yleiseen maailmantilaan. Kokemukset muovautuvat yleensä merkitysten mukaan ja merkitykset saavat muotoja ihmisen lähiyhteisön mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 35.)

Fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimuksessa pyritään tekemään ”tietoiseksi ja näkyväksi se, minkä tottumus on häivyttänyt huomaamattomaksi ja itsestään selväksi, tai se, mikä on koettu, mutta ei tietoisesti ajateltu”. Tässä täytyy huomioida, että juuri tästä syystä tätä tieteenalaa kutsutaan usein tulkinnalliseksi tutkimukseksi. Tulkinta on sellainen menetelmä, jolla saadaan selville yksittäisen ihmisen kokemusmaailman merkityksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 35.)

Tutkimus ei koskaan voi saavuttaa ilmiön perimmäistä luonnetta, vaan tutkimus raappaisee vaan pintaa. Kun tutkimuksen toteuttaa perusteellisesti, siinä tutkitaan ilmiötä mahdollisimman monesta näkökulmasta, jotta saadaan mahdollisimman monipuolisesti tietoa ilmiöstä. Laadullinen tutkimus nähdään usein aineistolähtöisenä ja määrällinen taas teorialähtöisenä. Näin ei kuitenkaan aina ole. Laadullinen tutkimus sisältää myös määrällisiä elementtejä ja toisinpäin. Tässä tutkimusmuodossa pyritään ymmärtämään ilmiön laatua, ja merkitystä. Selvitetään kohteen ympäristöön, taustaan ja tarkoitukseen liittyviä asioita. Laadullinen tutkimus on hypoteesiton, eli aineistosta ei tehdä suoranaisia ennakko-oletuksia. Kuitenkin työvaiheen hypoteeseja voidaan muodostaa esioletuksiksi, ei julkilausumiksi. (Eskola & Suoranta 2005, 19–20.)

Laadullinen tutkimus tarvitsee taustateoriaa, jonka avulla aineistoa arvioidaan. Teoria voi olla myös asia, johon tutkimuksella pyritään. Tällöin pyritään siis tuottamaan tutkimuksella konkreettista tietoa. Tutkimustyypille on ominaista harkinnanvarainen aineiston keruu. Tutkittavia yksiköitä ei ole montaa, vaan aineiston laatu on tärkeämpi. Aineiston koolla on kuitenkin sellainen merkitys, että sen pitää olla kattava analyysin ja tulkinnan vuoksi. Eli on tarkoituksenmukaista kerätä ja valita aineisto niin, että se on rajattu hyvin ja vastaa tarkoitustaan. (Eskola & Suoranta 2005, 61- 64.)

Tutkimusmenetelmänä käytän laadullista tutkimusmenetelmää, koska tutkimuskohteenä ovat nuorten kokemukset eli tutkittava ilmiö on siis abstrakti, numeraalisesti ulottumattomissa oleva ilmiö. Nuorten kokemusten seasta on mahdollisesti löydettävissä samankaltaisuuksia, joille on annettavissa määrällinen muoto, mutta yksilölliset merkityssuhteet rajaavat tutkimusmenetelmän valintaa. Lopputuloksen kannalta on olennaista myös selvittää juuri kokemuksia, tunteita ja mieltymyksiä, arvoja ja asenteita, joita nuorilla on Tajua Mut! – toimintamallia kohtaan, jolloin tutkimusmenetelmän valinta on oikeutettu.

5.2 Aineistonkeruumenetelmä

Tässä tutkimuksessa aineistonkeruumenetelmä on teemahaastattelu. Haastattelu on yleisesti hyväksi havaittu keino tiedonkeruun kannalta. Se on joustava, vuorovaikutuksessa tapahtuva tiedonkeruumuoto, jota tutkija pystyy itse tilanteessa säätämään ja ohjaamaan. Haastateltavalta on mahdollista saada syvempää tietoa ilmiöstä, jota ollaan tutkimassa haastattelun avulla, kuin että pyydetään täyttämään esimerkiksi rasti-ruutuun lomake. Toisaalta haastattelu on tutkijalle haastava ja vaatii taitoa. Se myös vie aikaa, sekä sen auki kirjoittaminen on työlästä. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 35.)

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu ja muistuttaa jonkin verran syvähaastattelua. Teemat on valittu etukäteen ilmiöön liittyvästä viitekehystä ja taustateorioista ja ne on purettu pienempiin tarkentaviin kysymyksiin, jotka pyrkivät tarkastelemaan teeman aiheita mahdollisimman monesta näkökulmasta. Teemahaastattelussa pyritään korostamaan ihmisten tulkintoja asioista sekä heidän arvottamiaan merkityksiä asioille. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 75.)

Tässä tutkimuksessa kerättävä aineisto rakentuu haastateltavan kokemuksista käsin. Kuitenkin haastattelijan rajaamat teemat yhdistävät aineiston käsillä olevaan tutkimuskysymykseen. Teemahaastattelurunko rakennetaan tutkittavan subjektiivisten kokemusten selvittämiseen. Sillä voidaan tutkia yksilön ajatuksia, tuntemuksia kokemuksia ja hiljaista tietoa. Myös haastattelussa saatu tieto on aina sidoksissa tutkimusympäristöön, jossa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita. Teemahaastattelu on vaativa tiedonkeruumuoto. Se on keskustelua, jolla on ennalta valittu aihe ja muoto. Haastattelijan on pidettävä haastattelu aihiossaan, jotta teemat eivät muutu. (Eskola & Suoranta 2005, 85–86.)

On todettu, että aineiston koko ei ole kovin suuri ammattikorkeakoulujen opinnäytteissä ja yliopistojen pro gradu-töissä, vaan aineisto voi olla hyvinkin vähäinen. Se ei kuitenkaan ole heikkous, sillä laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastolliseen yleistämiseen, vaan pyritään kuvaamaan ilmiötä, ymmärtämään jotain toimintaa tai antamaan tulkinta jollekin ilmiölle. On siis määräänsä tärkeämpää, että tiedonantajat tuntevat tutkittavan ilmiön ja heillä on kokemustietoa ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 85–86.)

Tutkimuksessa noudatetaan tutkimuseettisen neuvottelukunnan antamia ohjeita humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettisistä periaatteista. Haastattelut suoritetaan vain niiden nuorten kohdalta, jotka antavat siihen luvan. Kaikki aineistot anonymisoidaan. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2009.)

Tutkittava ilmiö (nuorten kokemukset) on hyvin abstrakti ja niiden tutkiminen on sinällään haastavaa, mutta vuorovaikutuksessa nuoren kanssa, on mahdollista päästä lähemmäksi heidän näkemyksiään ja kokemuksiaan ja samalla tarkentaa kysymyksiä keskustelun edetessä. Tämän kaltaista tutkimusta on hyvin vaikea toteuttaa lomakehaastatteluna, koska kysymykset olisivat ennalta määrättyjä, eivätkä tarkennukset ole mahdollisia.

Aineiston koko on tässä tutkimuksessa ennalta rajattu vastaamaan viimesykyisen tutkimuksen aineiston kokoa, koska tutkittavat ovat samat. Aika ja resurssit sekä opinnäytetyön laajuus lisäävät rajoittavia tekijöitä, mutta eivät tässä tapauksessa ole niin merkittävässä asemassa aineiston koon kannalta, kuin tutkimukseen jo valikoituneet ja lupautuneet haastateltavat.

5.3 Aineistonkeruuprosessi

Opinnäytetyöhön on kerätty kaksi toisiaan tukevaa aineistoa; toinen syksyllä 2015 ja toinen keväällä 2016. Syksyllä 2015 aineiston keräsi Nuorisotutkimusseura. Olin mukana aineistonkeruussa avustajana. Kerätyssä aineistossa näkökulma on yleisempi, koko toimintamallin toimivuutta tarkasteleva läpileikkaus nuorten sen hetkisistä kokemuksista Keravalla. Tutkimukseen haastateltiin 6 nuorta, jotka tavoitettiin etsivien nuorisotyöntekijöiden avulla. Nuoret olivat 18–21-vuotiaita, mukana oli myös yksi 28-vuotias nuori aikuinen. Neljä nuorista oli etsivän liputtamia, kaksi muuta uudemmaa asiakasta. Nuorten kanssa sovittiin tapaamiset tekstiviestitse ja kaikki saapuivat haastatteluihin vapaaehtoisesti. Haastattelut kestivät tunnista kahteen tuntiin. Kaikki haastattelut toteutettiin joko Keravan kaupungin kirjastossa tai Ohjaamon tiloissa, joka oli kaikille nuorille tuttu paikka entuudestaan. (Hästbacka 2016, 8-9.) Toimin itse tutkimusavustajana tässä ko. tutkimusaineiston koonnissa sekä haastattelijana että litteroijana. Haastattelut on litteroitu käsin ja anonymisoitu. Niihin on pyydetty lupa Keravan kaupungin vapaa-aikapalveluiden toimialajohtajalta.

Keväällä 2016 kerätyn aineiston näkökulma keskittyy toimintamallin tavoitteisiin ja niistä nouseviin teemoihin; moniammatillisiin palavereihin, varhaiseen puuttumiseen, asiakaslähtöisyyteen ja palveluiden saatavuuteen. Tämä aineisto on kerätty itsenäisenä osana tätä opinnäytetyötä varten. Kaikki keväällä haastatellut nuoret ovat jollakin tavalla toimintamallin piirissä edelleen ja heiltä kaikilta oli lupa uudelleen haastatteluun syksyn jäljiltä. Nuorten haastattelut toteutettiin maaliskuussa 2016. Silloin viisi edellisyksyllä haastateltua nuorta osallistui uusintahaastatteluun. Kevään haastattelut olivat kestoltaan puolesta tunnista tuntiin. Kaikki kevään haastattelut toteutettiin Keravan Ohjaamon tiloissa. Haastattelu oli kaikille vapaaehtoinen. Haastattelut on nauhoitettu nuorten suostumuksella ja ne on litteroitu auki käsin tai Chrome Speech -ohjelman avulla. (Liite 2.) Kaikki haastattelut ovat anonymisoitu tunnistamisen välttämiseksi. Keravan kaupungin vapaa-aikapalveluiden toimialajohtajalta pyydettiin tutkimuslupa ja nuoret saivat haastatteluista kiitokseksi kaksi elokuvalippua.

Tutkimustuloksissa tarkastellaan nuorten kokemuksia yleisesti, ei sukupuolisuuden kannalta, joten tutkimustulosten ilmaisussa ei ole tarpeellista tietää haastateltavan sukupuolta tai ikää. Ne eivät näin ollen tule näkymään lainauksissa, vaan tutkimuksessa jokainen haastateltava on numeroitu omalla numerollaan Nuori 1, Nuori 2 jne. Vuosi-

luku nuoren numeron perässä indikoi haastatteluvuotta, jotta aikaväli kahden haastattelukierroksen välillä tulisi näkyväksi, vaikka nuoren numerointi pysyy samana.

5.4 Aineiston analyysimenetelmä

Aineiston analyysi alkaa jo tiedonkeruuvaiheessa. Tehdään havaintoja tutkittavasta materiaalista. Kun aineisto on kerätty kylläntymispisteeseen asti, lähdetään uudelleen ja uudelleen terävöittämään sitä, mitä oltiin tutkimassa. On hyvä teemoitella kysymyksien vastauksista nousseita asioita ja jäsentää niitä ajatuskartoilla. Ensin siis analyysi, sitten vasta tulkitaan aineistosta nousseita asioista. (Eskola & Suoranta 2005, 137, 150–152.)

Kun analyysiä tehdään, pyritään vastaamaan juuri tutkimuskysymykseen, joten aineistoa tulee lukea tavoitteellisesti. Ratkaistaan niin sanottua arvoitusta. Analyysi on aina aineiston tulkintaa, joten tutkija joutuu tekemään valintoja, joihin ei aina ole oikeita ratkaisuja. (Eskola & Suoranta 2005, 144.)

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, joka auttaa tutkijaa rajaamaan analysoitavat kokonaisuudet aineistosta. Tutkijan on rajattava tarkasti ilmiö, jota hän tutkii, mutta kerrottava mahdollisimman laajasti siitä ilmiöstä. Se mistä ollaan kiinnostuneita, tulee näkyä sekä tutkimuksen tarkoituksesta, tutkimusongelmasta sekä tutkimustehävästä. Kun tämä on tehty, tutkija siirtyy aineiston litterointiin. Tutkija merkitsee itselleen aineistoon jäsennyksiä ja merkintöjä, joiden kautta hän pystyy testaamaan aineistoaan. Samalla ne toimivat viitteinä, joihin tutkijan on helppo palata jälkikäteen. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 91.)

Tämän jälkeen tutkija luokittelee, teemoittelee ja tyypittelee aineistonsa aiemmin valitsemiinsa luokkiin ja etsii aineistosta valitsemiaan teemoja kuvaavia näkemyksiä ja yhdistelee niitä. Teemahaastatteluaineiston kanssa tämä on hieman helpompaa, koska teemat ovat jo olemassa.. Tyypittelyn tarkoitus on etsiä paras lähestymistapa aineistoon, on se sitten säännönmukaisuuksien keksimistä tai tekstin tai toiminnan ymmärtämistä tai reflektiota. (Hirsjärvi ym. 2007, 161, Tuomi & Sarajärvi 2012, 91–93.) Tässä kohtaa on syytä viimeistään päättää, onko aineistosta tarkoitus löytää erilaisuutta vai samanlaisuutta.

Laadullista sisällönanalyysiä on monenlaista, yleensä puhutaan induktiivisesta ja deduktiivisesta analyysistä. Jos on kyse induktiivisesta sisällönanalyysistä, katsantokanta on yksittäisestä yleiseen ja jos puhutaan deduktiivisesta sisällönanalyysistä, katsantokanta on toisinpäin. Tässä opinnäytetyössä katsantokanta on induktiivinen ja Hirsjärvi yms. jakavat induktiivisen sisällönanalyysin kolmeen vaiheeseen; aineiston pelkistämiseen, aineiston ryhmittelyyn ja teoreettisten käsitteiden luontiin. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 108.)

Aineiston pelkistäminen tarkoittaa, että olemassa oleva data, esimerkiksi auki kirjoitetut haastattelut, kuten tässä tutkimuksessa, pelkistetään niin, ettei aineistoon jää mitään tutkimuksellisesti epäolennaista. Se voi olla aineiston tiivistämistä tai pilkkomista osiin tutkimuskysymysten ohjaamiin ilmaisuihin. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 109–110.) Tähän tässä tutkimuksessa on jo suuntaviivoja teemahaastattelurungossa (Liite 1).

Aineiston ryhmittely tässä tarkoittaa, että aineistosta etsitään samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia. Samaa tarkoittavat käsitteet ryhmitellään ja nimetään alaluokiksi. Luokittelu tiivistää aineistoa entisestään, koska yksittäiset tekijät tiivistetään ylempiin luokkiin. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 110.) Tässä tutkimuksessa haetaan nuorten haastatteluista samankaltaisuuksia suhteessa Tajua Mut! –toimintamallin mukaiseen polkuun palvelujärjestelmässä.

Viimeisenä vaiheena on teoreettisten käsitteiden muodostaminen, eli erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto ryhmittelyn tuloksista ja muodostetaan niistä teoreettisia käsitteitä eli ne pääluokat, jotka aineistosta on nostettavissa esille. Sen jälkeen niistä yhdistellään lopuksi yhdistävä luokka. Sisällön analyysi perustuu tulkinnaan ja ilmiön käsitteellistämiseen aineiston kautta. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 111–112.)

Tutkimuksen tuloksissa esitellään käsitejärjestelmä, joka aineistosta on edellä mainittujen prosessivaiheiden kautta saatu sekä johtopäätökset, jossa tutkija pyrkii ymmärtämään asioiden merkityksiä tutkittavien näkökulmasta. Tutkittavien näkökulma on mukana analyysin kaikissa vaiheissa. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 113.)

Haastattelujen kuuntelu ja litterointi sanatarkasti	Litteroiminen tehtiin käsin Syksyn 2015 haastatteluissa ja Chrome Speech ohjelman avulla kevään 2016 haastatteluissa
Aineiston lukeminen ja perehtyminen sen sisältöön	Aineistoa on luettu moneen kertaan ja sisältöön on tehty lukemisen yhteydessä alustavia merkintöjä siitä, mitkä asiat ovat tutkimuksen kannalta tärkeitä
Pelkistysten etsiminen ja listaaminen	Pelkistykset on värikoodattu, jotta ne erottuvat tutkijalle helpommin. Esimerkiksi: moniammatillisuus sinisellä, varhainen tuki punaisella ine.
Samankaltaisuuksien ja erilaisuuksien etsiminen pelkistyksistä	Värikoodit on kerätty erilliseen paperiin, josta on helpompi etsiä samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia
Pelkistysten yhdistely ja alaluokkien muodostus	Samankaltaisuudet ja erilaisuudet on yhdistelty ja niistä on muodostettu alaluokkia
Alaluokkien yhdistely ja yläluokkien muodostus	Alaluokat on kategorioitu ja niistä on muodostettu yläluokkia
Yläluokista kokoavien käsitteiden muodostaminen	Yläluokista on koottu kokoavia käsitteitä, mutta tässä tutkimuksessa ne päättyivät aika lailla teoreettisiin kehyksiin eli moniammatillisuuteen, varhaiseen tukeen sekä asiakaslähtöisyyteen

KUVA 5. Aineistolähtöinen sisällönanalyysiprosessi vasemmassa sarakkeessa Tuomea ja Sarajärveä (2012, 109) mukaillen. Oikeassa sarakkeessa sisällön analyysin eteneminen tässä tutkimuksessa.

Tässä tutkimuksessa on toimittu Tuomen ja Sarajärven (2012, 109) analyysiprosessia mukaillen. Ensin kuuntelin kaikki haastattelut ja litteroin ne. Sen jälkeen käytin useita tunteja haastatteluaineiston lukemiseen ja seulomiseen erilaisten teemojen ja esiin nousseiden käsitteiden kautta. Käytin erilaisia värikoodeja esiin nousseiden teemojen löytämisen helpottamiseksi. Tein niistä pelkistyksiä, ja listoja, joista etsin yhteneväisyyksiä. Lopulta toteutin itse analyysin lukemalla aineistosta nousseita yhtenäisyyksiä ja listoja teemahaastattelurungon kautta.

Luin aineistoa siitä näkökulmasta, että miten asiakaslähtöisyys, moniammatilliset palvelit ja varhainen puuttuminen esiintyvät nuorten vastauksissa. Vastauksissa nousi esille muutamia pelkistyksiä kuten huomioonottaminen, etsivä-suhde, mielipiteiden kartoitus, omat ideat, oikea-aikainen apu, varhaisempi avun tarve, valinnan mahdollisuus, ei jäädä yksin, toiveiden kuuleminen, elämänhallintaohjeet. Näistä kokosin yläkäsitteitä kuten kuulluksi tuleminen, oma vaikutusmahdollisuus, ajankohtaisuus, elämänhallinta, ammatillisuus. Näistä päästään jo aiemmin olemassa olleisiin käsitteisiin; varhainen puuttuminen, asiakaslähtöisyys ja moniammatillisuus.

6 TUTKIMUSTULOSTEN TARKASTELU

6.1 Tutkittavien tausta

Kaikilla nuorilla on taustallaan erilaisia kouluun liittyviä ongelmia vuosien varrelta, esimerkiksi itseensä tai toisiin kohdistuvaa kiusaamista, mielialaongelmia, oppimisvaikeuksia, itsetunto- tai motivaatio-ongelmia. Osalla on ollut jatkokoulutuspaikka, joka on jäänyt kesken terveydellisistä syistä.

Nuoren syrjäytymiseen vaikuttavat yleisesti mm. perhetaustat, koulukokemukset, mielenterveysongelmat ja päihteet. Näistä kuudesta nuoresta viidellä on ollut nuorten psykiatrisen poliklinikan hoitokontakti. Viidessä perheessä kuudesta oli avioerotausta ja yhdessä lastensuojelun lyhyt sijoitus. Syrjäytymisen syyt ovat osoitettavissa kaikilla nuorilla. Tämän puolesta he lähes kaikki ovat juurikin toimintamallin kohderyhmää, vaikka eivät kaikki itseään syrjäytyneiksi mielläkään.

Aaltonen ym. tuovat esiin, että nuori ei välttämättä koe olevansa syrjäytynyt, vaikkei olisikaan koulussa tai töissä. Oma elämäntyö ja sosiaaliset verkostot voidaan nähdä riittävänä osallisuutena, vaikkeivät ne yhteiskunnan enemmistön mielestä ole riittäviä osallisuuden määrittelyyn. (Aaltonen ym. 2015, 66–67.)

Osa nuorista ei tiennyt, mikä Tajua Mut! -toimintamalli on, vaikka he olivat siinä mukana. Tämä johtunee siitä, että kun puhutaan liputtamisesta ja kirjaamisesta järjestelmään, nuorelle ei aina välttämättä avaudu, että kyse on Tajua Mut! -toimintamallin

järjestelmästä. Tästä riippumatta, toimintamallin esittelyn jälkeen vastaanotto on positiivista ja toimintamalli koetaan hyvänä lisänä palvelujärjestelmään läpi aineiston.

6.2 Nuorten kokemukset Tajua Mut! -toimintamallista

6.2.1 Moniammatillinen palaveri

Moniammatillisella palaverilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa palaveria, johon on osallistunut nuoren lisäksi vähintään kaksi eri ammattiryhmän, työelämän tms. edustajaa. Moniammatillisissa palavereissa on puututtu nuorten sen hetkisiin ongelmiin ja pyritty löytämään nuorten ongelmiin oikea ratkaisija ja ratkaisu.

Lähes kaikilla nuorilla on ollut vähintään yksi moniammatillinen palaveri toimintamallin alkutaipaleella. Siinä on sovittu jatkotoimenpiteitä nuorta kuunnellen ja hänen toiveitaan huomioon ottaen. Tämän lisäksi on saattanut olla pienempiä palavereita esimerkiksi opiskelupaikan henkilökunnan ja etsivän nuorisotyöntekijän välillä. Palaverit sijoittuivat nuorten Tajua Mut – toimintamallin alkuvaiheeseen. Muutamalle nuorelle on järjestetty moniammatillinen palaveri myös toimintamallin myöhemmässä vaiheessa.

Keskeiseksi avun antajaksi palavereissa koetaan etsivä, jonka kanssa on käyty erilaisia tahoja tapaamassa, kuten työvoimatoimiston edustajia, kuntoutustahojen edustajia jne. Etsivä auttaa papereiden täyttämässä ja toimii nuoren äänenä tilanteissa kuten em. palavereissa, työnhakutilanteissa ynnä muissa omaa mielipidettä vaativissa tilanteissa.

”On se vähä jännää silleen.. jännittävää. On vähä ahdistavaa, et siel on nii paljo ihmisii puhumassa mun asioista. Oli siel pari, keitä mä en ollu ennen tavannu.” (Nuori 2, 2016.)

”Mua vähän hermostutti siellä tai jännitti aika paljon, että tota.. mä en oo yleensäkkään kovin hyvä puhumaan asioista, jos on enemmän ihmisiä.. Sitten, kun siinä oli kolme muuta, oli vähän semmonen jännittynyt olo siellä..” (Nuori 6, 2016.)

Nuoret kokevat, että palaveriin on myös helpompi mennä, jos ei tarvitse mennä yksin. Tuttu työntekijä mukana mahdollistaa nuorelle rauhallisemman mielen ja nostaa kyn-

nystä jättää saapumatta paikalle. Tutun työntekijän läsnäolo näyttää olevan merkityksellinen tekijä niin toimintamallin alussa kuin lopussakin.

”Mä luulen, että olis kestänyt paljon pidempään saada hoidettua näitä asioita” (Nuori 6, 2015)

”No onhan se nyt helpompi tulla paikalle, kun tietää, että siinä on tuttua porukkaa. Että onhan se nyt selkeesti mielekkäämpää tulla oikeesti paikallekin” (Nuori 4, 2016.)

Aineiston mukaan nuoret ovat yleisesti sitä mieltä, että heitä on kuultu hyvin, se näkyy toiveiden huomioonottamisena, mielipiteiden ja omien ideoiden kysymisenä ja valintojen mahdollisuuksien antamisena. Tässä ei näy eroa toimintamallin eri vaiheissa.

”Niinku kysytään mun mielipiteitä ja silleen.. Et mitä mä haluan tehdä ja nii” (Nuori 2, 2016.)

”No siis kyl tällä hetkellä ainakin joo kaikki työntekijät mitä mul on ja kontaktit tälleen ni kyl ne mun mielest kuuntelee tosi hyvin ja ymmärtää tilanteen niinku yllättävänkin hyvin” (Nuori 5, 2016.)

Nuorten näkökulma palavereista tilanteina ei näytä muuttuneen toimintamallin aikana. Palaverit koetaan ahdistaviksi, jos paikalla on paljon ihmisiä ja jos heistä osakin on tuntemattomia. Vastauksista voi päätellä, että nuori, jolla on ongelmia omassa elämässään, tarvitsee tukea itsensä ilmaisuun ja rohkaisua puhua omalla äänellään ongelmistaan ja toiveistaan ammattilaisille, jotka ovat häntä palavereissa vastassa.

Moniammatillisen henkilöstön tapaamisissa nuoret ovat kokeneet hyväksi sen, että ensin tavataan etsivä, jolle jutellaan ongelmista ja tuodaan esiin sen hetkiset toiveet. Tämän jälkeen etsivä ohjaa ja kannustaa nuorta osallistumaan oman elämänsä hallintaan ja saapumaan palavereihin. Etsivä ei jätä nuorta yksin kohtaamaan uusia ihmisiä, vaan rohkaisee toisaalta omalla läsnäolollaan nuorta puhumaan ja vaikuttamaan. Nuoret kokevat toimintamallin etsivien olleen juuri sopivan joustavia.

”Siihen on vaan mun mielestä tosi tärkeitä löytää semmonen oikee et ei pommitta just koko aikaa sitä nuorta. Ja just se et, mun mielestä ollu ihan kivaa, et mullaki on tullu semmosia hetkiä et en jaksa vastaa johonki [etsivän] viestiin, ku on ruvennu vaan ahistaa se aihe. just joku rahajuttu, niin on halunnu ignooraa sen kokonaa. Mut sielt ei tuu just ”vastaa nyt,

*vastaa nyt” tai tämmöstä. Et kyl mä tiedän et se [etsivän] viesti on siel-
lä, mut ei oo vaan oikein jaksanu keskittyä siihen hommaan.” (Nuori 1,
2015.)*

Kaiken kaikkiaan se, että palaverissa oli mukana etsivä, jonka nuori oli tavannut jo etukäteen ja jonka kanssa oli jo suunnitelmaa mietitty, koettiin hyvänä asiana ja pari nuorista mainitsikin, että tiesi etsivän tuovan ajatuksensa esille, jos hän ei siihen pys-
ty.

*”Se oli aika paljon siitä, mitä me oltiin etsivän kanssa juteltu, niin oltiin
niitä asioita jo aiemmin sovittu, niin vähän sen mukaan mentiin. Mä sit-
ten luotin että [Etsivä] on siinä tukena, ettei tuu mitään epäselvää.”
(Nuori 6, 2016.)*

*”Tota tosta, kun mä tulin tänne etsivän juttusille, niin mun mielestä oli
tosi hieno juttu, että miten ne asiat lähti niin nopeesti etenemään, tuntuu
että ihan yhtäkkiä oli jo saanut sen kuntouttavan työpaikan.” (Nuori 6,
2016.)*

Nuorten palvelukokemukset palavereista riippuvat paljon siitä, miten paljon heillä niitä on elämässään ollut ja keitä palavereissa on ollut paikalla. Kaiken kaikkiaan palaverit koettiin myönteisiksi prosessien nopeuduttua palavereissa käymisen seurauk-
sena. Itse palaveritilanteeseen vaikutti läsnäolijoiden tuttuus sekä mahdollinen esipa-
laveri etsivän kanssa, jolloin nuori saattoi luottaa, että etsivä nostaa hänen ajatuksensa ja toiveensa esiin, mikäli hän itse ei siihen kykene.

Nuoret näkevät etsivän palvelujärjestelmän keskiössä. He eivät koe käyttävänsä eri-
tyistä järjestelmää, vaan etsivän toiminta mahdollistaa heille erinäisiä asioita, palave-
reita, tukia jne. Nuoret osaavat jäsentää asiakaslähtöisyyden teemaa ainoastaan etsivä-
keskeisesti tämän vuoksi.

6.2.2 Etsivä nuorisotyöntekijä toimii asiakaslähtöisesti

Nuoret kuvailevat asiakaslähtöisyyttä etsivän nuorisotyöntekijän työn kautta. He ker-
tovat etsivän kanssa toimimisesta sekä sen mukanaan tuomista hyödyistä suoraan,
eivät niinkään muiden työntekijöiden. Kaikki nuoret eivät haastatteluissa muista, keitä
moniammatillisissa palavereissa on ollut paikalla hänen ja etsivän lisäksi. Useimmiten
vastaus on ”joku muu työntekijä sieltä paikasta”, viitaten esimerkiksi työvoimatoimis-
toon tai sosiaalitoimistoon.

Ensivaikutelma etsivästä nuorisotyöntekijästä on tärkeä. Se, miten nuoreen otetaan yhteyttä ja millaisella asenteella etsivä ottaa ensikontaktin nuoreen, vaikuttaa nuoren omaan asenteeseen koko toimintamallia kohtaan. Nuoret eivät pidä painostamisesta eivätkä asioihinsa sekaantumisesta, mutta jos nuori on tiedostanut jo olevansa ongelmassa, saatetaan etsivän apu ottaa suopeammin vastaan.. Myös eräänlainen henkinen ”etätuki” koetaan hyväksi.

Toimintamallin alkuvaiheessa nuoret pohtivat varautuneisuuttaan etsivän toimintaa kohtaan. Useampi heistä mainitsi epäilleensä toimintamallin toimivuutta ja etsivän roolia heidän ongelmiansa ratkojana. Nuorten puheista kuului läpi epäluottamus aikuista auttajaa kohtaan. Osa nuorista oli epäillyt etsivän olevan ”komentelija”, elämän kulkua rajoittava ja heidän asioihinsa sekaantuva henkilö.

” Nii silloin mä aattelin vaan et no katotaan millanen se on et jos se yhtään on semmonen et se tulee komentaa mua niin mä en voi semmosta sietää. Et varsinki silloin kaheksantoistavuotiaana sitä halus tehdä just sillee ku halus tehdä nii. Mut tota mun mielestä [etsivä] on, vaik ei me olla kovin tiivistä olla oltu niiku tekemisissä, mut pelkästään se et se on tyyliin soittanu ja kysyny ”miten menee?” on ollu iso vaikutus siihen.” (Nuori 1, 2015.)

Usein nuori kaipaakin enemmän vertaistukijaa, kuin ammattilaista. Puolueettomuus ja huumorintaju auttavat selviämään nuorten kanssa. Kun aikuinen neuvoo, ohjaa ja keskustelee, nuori voi oppia paljon pelkästään kuuntelemalla, olemalla läsnä. Se toimii sellaisilla nuorilla, joilla oma-aloitekyky on heikompi. Nuoret toivovat, että heitä ei tuomita tekemisistään, vaan heitä autetaan käytännön asioissa, laskuissa, ratkaisuiden tekemisessä ja palveluiden etsimisessä ja hakemisessa.

”Ku oli jotain ongelmatilanteita, et kysyin niiku, et ”mitä sä tekisit siinä tilanteessa?” Ja just, että sai jonkun aikuisen näkökulmaa siihen ja joka olis kumminkin puolueeton tai ei tuominnu sua mistään jutuista, nii se oli tosi tärkeä.” (Nuori 1, 2015.)

Etsivä koetaan matalan kynnyksen tukipalveluksi, jota on helppo lähestyä, hieman huumorintajuakin omaava henkilö, joka saa nopealla aikataululla aikaan paljon hyvää nuoren elämässä. Etsivä auttaa hakemusten täytössä eri virastoihin, hän kulkee vierellä tukemassa nuorta palavereissa, työhaussa ja on läsnä tukena, jolle voi aina soittaa.

”Mä muistan sillon alkuaikoina kun juteltiin [Etsivän] kanssa pari kertaa puhelimesta. Niin silloin, kun se sano mulle et jos et sä halua olla tässä mukana, niin sitten sä vaan sanot, ettei enää kiinnostaa. Sit ei tarvi olla. Mun mielestä oli tosi hyvä, että oli se valinnanvapaus siinä, ettei tullu mitään semmosta, että pakotetaan johonkin. (Nuori 1, 2016.)

”Tulin tänne näin kertomaan niistä mun hankaluuksista, mitä mulla nytten on ollu. Täältä mä sitten sain apua tohon tämmöseen..ku mietittiin että minkälaista työtoimintaa, että menenkö ihan töihin vai kuntouttavaan vai jotain työkokeilua.. Siinä sitten sain apua siihen päätöksentekoon ja sitten [Etsivä] oli mukana työvoimatoimistossa kun käytiin. Oikeestaan koko ajan ollut niin, että on saanut tukea vähän tähän työ- ja opiskelu asioihin..” (Nuori 6, 2016.)

Etsivä ei toimi ”selän takana”, vaan rehellisesti kysyy nuorelta itseltään miten asiat ovat sujuneet esimerkiksi eri asiointikohteissa ja mitä nuori toivoisi seuraavaksi tehtävän. Tässä nuoret peräänkuuluttavatkin oma-aloitteisuutta, koska koko toimintamalli perustuu vapaaehtoisuudelle.

”Mä oma-aloitteisesti ite kerron tai lähtisin kertoon niitä asioita. Mun mielestä se on tosi hyvä, koska mä koen sen silleen rehelliseksi mua kohtaan, ettei se menee silleen, et mulle tulee sellanen paskan maku suuhun, että joku puhuu mun selän takana mun asioista, vaan mä ite kerron [Etsivälle] mitä mieltä mä oon asioista, miten tää on menny ja niin pois päin. Se oli mun mielestä paljon fiksumpi silleen ja sitte tuli luotto siihen [Etsivään] sitä kautta. (Nuori 1, 2016.)

Palvelutilanteessa nuoren täytyy tuntea itsensä tervetulleeksi, hänelle on luotava turvallinen ilmapiiri. Nuoren kanssa viestiessä tarvitaan herkkyyttä, koska pienikin väärä ilmaisu, voi tuhota koko palvelutilanteen. Nuori ei saa kokea olevansa arvosteltu tai vähätelty eikä hänen toimiaan pidä arvottaa. Nuori toivoo saavansa arvostusta elämässään. (Miettinen & Pöyry 2015, 35.)

”Et siin kävi niin vissiin et [Etsivä] soitti mulle parinakin kertana mut ku mä olin töissä niin mä en kerennyt näkee sitä et ku mä olin siihen aikaan vielä ihan tosi paljon töissä niin en kerenny näkemään sitä, Eikä me pystytty sopimaan mitään aikaan koska mä en tienny mun työvuoroista ollenkaan...Sit se tuli myöhemmin käymään. Ei siinä mitään ihmeellistä, juteltiin sitä, tätä ja tota. Ja sit ollaan vaan pari kertaa puhuttu puhelimesta ja viestitellään tosi usein ja tolee. Ja just sitä, et se soittelee ja tommosta. Et sen välttämättä tarvi just olla konkreettista apua, eikä näkemistä, vaan pelkästään se et.. voi tosi monellekki nuorelle olla pelkästään se et soittaa ja kysyy mitä sulle kuuluu, se voi olla iso juttu. Ku se, että ei se välttämättä aina tarkota, et sun pitää olla sen kaa ..” (Nuori 1, 2016.)

Muutama nuorista koki etsivän antaman avun osin riittämättömäksi läpi prosessin. Tämä kokemus on saattanut syntyä jo prosessin alkuvaiheessa tai vasta toimintamalliin osallistumisen loppumetreillä. He kuitenkin painottivat, etteivät ole kehdanneet etsivältä pyytää apua, joku ei kehtaa, koska on jo ollut hetken toimintamallin ulkopuolella ja yhteys etsivään on jo aikalailla ohi. Toinen ei taas kehtaa, koska kokee pettäneensä etsivän, kun yhdessä järjestetty toiminta ei olekaan sujunut niin hyvin kuin piti. Syitä on monenlaisia. Vaikka etsivän kanssa on sovittu, että nuori ottaa tarvittaessa yhteyttä, nuoret ovat omasta mielestään huonoja siinä, yhteyden ottamisen kynnyks on suuri.

”Itseasiassa mulla olisi kysyttävääkin [Etsivältä], Mut mä en oikeen.. mä oon niin nössö soittamaan sille et mä en oo vaan uskaltanu soittaa sille. Varmaan oon venannu jotain ihmeellistä tapahtuvaksi, et se soittais. Mä en oo niinku kauheen uskalias, oon enemmänki ujo. En uskalla soittaa sille. (Nuori 1, 2016.)

Toimintamallin edetessä monen nuoren mieli toimintamallista sekä etsivästä nuorisotyöntekijästä oli muuttunut myönteisemmäksi, osittain siksi, että etsivä oli osoittautunut joustavaksi, mukavaksi ja usein eri tahojen välillä viestijäksi, joka tuo nuoren ääntä kuuluviin. Toisaalta taas etsivä oli saanut nuoren elämään muutosta aikaiseksi nuorten ehdoilla pakottamatta ja nuoren toiveita kuunnellen. Etsivä nähtiinkin nyt enemmän rinnalla kulkijana, kuin rajoittavana aikuisena.

6.2.3 Palvelujärjestelmä ei näyttäydä nuorelle

Palvelujärjestelmän toimijat pyrkivät tekemään nuorten kokemat monialaiset palvelukokemukset miellyttäväksi. Tukihenkilö, esimerkiksi etsivä nuorisotyöntekijä tai sosiaalityöntekijä nähdään tärkeänä rinnalla kulkijana palvelupolkua muodostettaessa ja kuljettaessa. (Miettinen & Pöyry 2015, 32.)

Yhdellä nuorista on oma nuorisotyöntekijä, tukihenkilö, jonka kanssa hän on tehnyt vuosia yhteistyötä. Nyt täysi-ikäistyttyään nuori saa jatkaa tukihenkilönsä kanssa Tajua Mut! – toimintamallin sisällä ja etsivä toimii lähinnä tukena heidän toiminnoissaan ja auttaa nuorta hakemuksien täyttämässä. Nuori on kokenut tällaisen toiminnan itselleen mielekkääksi, koska kyseinen tukihenkilö on ollut hänellä jo vuosia ja tuntee hänet hyvin.

Nuori tarvitsee yhden luottoaikuisen, joka toimii kanssakulkijana arjessa. Tämä henkilö pysyisi nuoren rinnalla niin pitkään, kuin nuori tarvitsee. Tämä henkilö mahdollistaisi sen, että nuori tulisi kohdatuksi omissa asioissaan, eikä jäisi asioita hoitaessaan byrokratian jalkoihin. Jos nuorella on monia ongelmia, on todennäköistä, että häntä siirrellään palveluista toisiin, jolloin asiakkuuksista muodostuu päällekkäisiä ja katkonaisia. (Aaltonen ym. 2015, 128.)

Tietynlaiset aktivointitoimet voivat tuntua osasta nuoria liian vaativilta heidän omiin voimavaroihinsa nähden. Tällöin osallistumattomuus esimerkiksi työvoimatoimiston koulutukseen tai työn hakematta jättäminen, voivat aiheuttaa sanktioita, joiden kautta nuori jää pois tuen piiristä. (Määttä & Määttä 2015, 15.)

Joillekin haastatelluista nuorista elämä on ollut niin paljon palaveeraamista, etteivät he näe toimintamallin tuovan mitään uutta jo olemassa olevaan ammatilliseen palvelukenttään, tosin heidän puheissaan nousee kuitenkin esille arvostus työntekijöiden pysyvyyttä ja jaksamista kohtaan. Nuorten palvelut vaihtuvat aikuisten palveluiksi nuorten täyttäessä 18 vuotta. Silloin usein työntekijä vaihtuu. Jos nuorella on takanaan jo pitkä asiakassuhde tai useita asiakkuussuhteita muihin tahoihin, kynnys solmia uusi luottamussuhde uuden ammattilaisen kanssa ja aloittaa kaikki alusta on korkea. Jos nuorella ei tässä nivelvaiheessa ole niin sanottua tukisuhdetta johonkin aikuiseen, voi uusi asiakkuus jäädä toteutumatta.

”Tarkotus oli jatkaa vielä ku mä täytän 18, mutta mä sain tarpeeks siitä. Oisin taas ruvennu uuden työntekijän kanssa tekemään ja mulla on jo kerran vaihtunu aiemminkin, ni mä sit sanoin et emmä nyt jaks. Siis sain kyl tarpeekseni siitä.” (Nuori 4, 2015.)

Nuorten kertomuksien mukaan psykiatrisissa palveluissakin tuntuu pätevän ”viidakon laki”. Tästä syksyn haastatteluissa osalla nuorista oli kokemusta ja huolta. Nuoren oma-aloitteisuus ei aina riitä. Nuori ei aina jaksaa olla itse yhteydessä. Asiakkaaksi on vaikea päästä ja asiakkuus voi mennä sivu suun pienestä vastoinkäymisestä.

”Se [psykologi] oli jossain lomalla ja sit se niinku se psykologi vaihtu ja sit se uus niinku soitti mulle mut mä en ollu huomannu et se oli soittanu mulle ni sen takii se [hoitosuhde] katkes eikä sitä saanu enää takas.” (Nuori 2, 2015.)

Oltuaan pidempään toimintamallissa mukana nuorten asenne oli kuitenkin myönteisempi psykiatrisia palveluita kohtaan, johtuen mahdollisten uusien hoitokontaktien syntymisestä syksyn haastattelujen jälkeen. Toki tässä voidaan myös mahdollisesti nähdä hoitokontaktin mukanaan tuoma muutos nuoressa.

Nuorilla oli sekä syksyn että kevään haastatteluissa hyvin positiivinen näkemys omasta osallisuudestaan toimintamallissa ja he kaikki kokivat tulleet kuulluiksi prosesseissaan.

”On kuultu hyvin ja mä oon saanu ite päättää kuinka usein ollaan tekemisissä” (Nuori 1, 2016.)

Osa nuorista kritisoi molemmilla haastattelukerroilla yleisesti heille suunnattuja palveluja siitä, etteivät nuoret yleisesti tiedä, mistä apua saa, miten sitä haetaan ja kenen vastuualuetta on mikäkin palvelu. Nuoret kokevat itselleen suunnatuissa palveluissa työntekijöiden vaihtuvuuden ongelman sekä luukulta luukulle juoksutusta yleisesti, tosin sitä ei mainittu Tajua Mut! – toimintamallin sisällä tapahtuvaksi. Nuoret toivat myös esiin, että heitä on paljon apua vailla, mutta avun saanti kaatuu avun etsimisen vaikeuteen. Yksi ehdottaakin, että koulujen sisällä olisi hyvä olla jonkinlainen tilaisuus asian tiimoilta, jotta tieto palveluista leviäisi. Ongelma tuntuu olevan enemmän siinä millaista apua nuori tarvitsee ja milloin apua aletaan itse etsiä. Nuorten kynnys hakea apua on hyvin korkea, ja omia ongelmia ei välttämättä nähdä ongelmina, vaan niistä tulee ongelmia vasta, kun pitäisi hakea töitä, koulupaikka tai muuta ns. ”yhteiskunnan hyväksymää” sisältöä päiviinsä.

”No mun mielest niinku nuoria on aika paljon, jotka tarttis sitä apua, mut niinku miten päättyy niiden piiriin, se on ollu se isoin ongelma sitte. Kaikki ei edes tiedä, et tollasta on.” (Nuori 5, 2016.)

”Mun mielest niinkun kouluissa vois olla joku infotilaisuus noista. Sit niinku nuoret sais tiedon et tommost on ja sais sitä apua.” (Nuori 5, 2016.)

Nykyinen palvelujärjestelmä on hyvin pirstaloitunut. Yhteistyötä tehdään, mutta sen taso ja teho vaihtelee paljonkin eri alueiden välillä. Nuorella voi olla monia ongelmia ja niihin yksittäisiä kohdennettuja ratkaisuja, jotka eivät kohtaa palvelurakenteissa, mistä seuraa, etteivät kaikki nuorta auttavat tahot tiedä toisistaan eivätkä pysty siten tekemäänkään yhteistyötä. Tällainen ”omatoimisuus” kuluttaa resursseja ja alentaa tehokkuutta nuoren etsiessä oikeaa apua. Pahimmassa tapauksessa nuori tulee käänny-

tettyä avunhakutilanteessa luukulta, hänen tultuaan väärään paikkaan. Tällainen vastoinkäyminen ei kannusta nuorta hakemaan uudelleen apua. Jos nuoren elämätilanne on vaikea, ei hänellä välttämättä ole voimavaroja etsiä avun pariin. Nuorella on korkea kynnyksensä ottaa yhteyttä auttavaan tahoon ja työntekijä, joka nuoren kohtaa, on joskus se ainoa jonka apuun nuori turvautuu. Silloin peräänkuulutetaan tilanteenlukutaitoa ja ymmärrystä työntekijältä. On asiakkaiden etu, että eri tahot yhdistävät voimansa ja osaamisensa auttaakseen ja löytääkseen nuorille ratkaisukeinoja heidän ongelmiinsa. Nuoret luukulla -tutkimuksessa haastatellut nuoret vahvistivat tämän ajatuksen. ”Vaikka eri tahojen yhteistyötä peräänkuulutetaan jatkuvasti, valtion ja kuntien toiminta jakautuu käytännössä eriytyneisiin hallinnonaloihin, joiden omalakisuus hankaloittaa kokonaisuuden hahmottamista ja hoitamista. (Määttä & Määttä 2015, 28.)

Asiantuntijat ovat sitä mieltä, että avun pyytäminen on ainakin osittain nuoren vastuulla, mutta täytyy muistaa, että kaikilla ei ole kykyä tai tarvittua aloitteellisuutta pyytää apua. Nuori voi jäädä palveluiden ulkopuolelle, jos hän ei osaa vaatia itselleen kuuluvaa apua. (Miettinen & Pöyry 2015, 25.)

Jotta nuori myöskään ei päätyisi palloteltavaksi eri ammattilaisten väliin, tulee huolehtia siitä, että mahdollisimman varhaisessa vaiheessa löytyy henkilö, joka selvittää nuoren tilanteen sekä hänen tuen tarpeensa eikä ainoastaan ohjaa toisen ammattilaisen luo. Niukentuvien resurssien takia on perusteltua pyrkiä siirtämään tuen painopistettä korjaavasta ennaltaehkäisevään niin paljon kuin mahdollista. (Määttä & Määttä 2015, 31.)

Nuoret kokevat, että toiminta on ollut erittäin asiakaslähtöistä ja nuorta on kuultu häntä koskevista asioista hyvin. Yhtenä piirteenä mainittiin erityisesti nopeus, jolla asiat hoituivat. Kevään haastatteluissa korostui yleinen lisääntynyt myönteisyys toimintamallia kohtaan, koska toimintamalli oli selkeästi tuonut muutoksia nuoren elämään ainakin välillisesti etsivän avulla, joskaan ei välttämättä itsenään. Palvelujärjestelmä ei nuorille aukea ollenkaan, vaikka moni nuorista on asiakkaana useassa palvelujärjestelmän osassa. He näkevät etsivän työn kaiken keskiössä.

6.2.4 Varhainen puuttuminen

Varhainen puuttuminen ei toteudu tämän aineiston perusteella, sillä jokaisella nuorella on ollut jo paljon kontakteja ennen toimintamallin jalkautumista Keravalle, ja neljä kuudesta nuoresta ovat olleet jo etsivät asiakkaina ennen toimintamallin aloittamista Keravalla, muut jonkin toisen palvelun piirissä.

Muutama nuorista oli molemmilla haastattelukerroilla sitä mieltä, että apu olisi voinut tulla aiemminkin, eli ongelmat olivat jo olleet pari vuotta aikaisemmin olemassa, mutta toisaalta jokainen heistä myös pohti, että olisiko siinä tilanteessa ottanut tai osannut ottaa vastaan apua. Joku viittasi tässä ujouteen, toinen välinpitämättömyyteen, tunteisiin, joita varmasti usea nuori kokee täysi-ikäistymisen kynnyksellä.

”Mulla ei ollu asuntoa, mä asuin kaverilla. Ja mulla ei ollu oikein mitään tietoa, mitä mä teen puolen vuoden päästä, että ei ollu mitään semmosta huolta huomisesta, vaikka mä olin silloin jo ihan eri ihminen, kun vaikka vuosi sitten.” (Nuori 1, 2016.)

Varhainen puuttuminen tarkoittaa tuen tarjoamista varhaisessa vaiheessa nuorelle tämän oireilun seurauksena tai tuen tarjoamista kiireellisesti, kun ongelmat ovat ilmenneet. Varhainen puuttuminen perustuu nuoren lähellä olleen henkilön huoleen. Tuen tarve tulisikin tunnistaa mahdollisimman nopeasti ja etsiä ratkaisuja, jotka sopivat juuri tuettavalle. (Tornion ETU -info 2011.)

Jokaisella haastatellulla nuorella on ollut vaikeuksia jo aiemmissa elämänvaiheissa ja monella heistä useampi taho on puuttunut tilanteeseen katsomallaan tavalla. Päällekkäisiäkin asiakassuhteita on ollut välillä useita. Osalla tuki on jäänyt liian pinnalliseksi tai esimerkiksi opinahjon vaihtuminen, täysi-ikäistyminen tai muutto toiselle paikkakunnalle on katkaissut tukisuhteen. Toisaalta myös erilaiset mielenterveysongelmat ovat omalta osaltaan vaikeuttaneet avun hakemista ja vastaanottoa ja tukitoimiin osallistumista. Nuoret kokivat kuitenkin kummassakin haastattelussa saaneensa apua oikeisiin asioihin, niihin ongelmiin, joiden takia he olivat etsivän luokse päätyneet.

6.3 Toimintamallin avulla saavutettuja muutoksia

Tajua Mut! -toimintamalli on ollut Keravalla tämän tutkimuksen valmistuessa vajaat kaksi vuotta. Mukana olevat nuoret on liputettu toimintamallin piiriin aika alussa, joskin heistä osalla on ollut asiakkuus jo etsivälle tai muulle mukana olevalle taholle. Sen vaikutus tutkimustulokseen, saattaa olla merkittäväkin. Etsivä on liputtanut oman asiakkaansa järjestelmään, saadakseen nuorelle nopeammin moniammatillista apua, psykiatrista hoitokontaktia, joudutettua tukien alkamista tai yleensä haettua tukia tehokkaammin. Nuoret itse eivät välttämättä osaa tarkastella saavutettuja tuloksia objektiivisesti, vaan puhuvat elämästään yhtenä aikajanana omien kokemustensa värittäminä, josta tutkijalle jää poimittavaksi konkreettiset muutokset. Saavutettuja tuloksia onkin tämän vuoksi hankalaa objektiivisesti esittää.

Toimintamalliin osallistumisen ensimmäisten kuukausien jälkeen nuorten elämässä oli jo tapahtunut muutoksia; toimintamalliin tulon jälkeen yksi nuorista oli saanut opiskelupaikan, tosin loppujen lopuksi ilman etsivän apua. Hänet oli kyllä liputettu, mutta hänellekään ei ollut ihan selvää johtuiko se hänen opiskelupaikan tarpeesta vai josain muusta.

”Et jos mä oisin tarvinnu yhteishaussa apua tai jotain mut mä senkin sain hoidettuu sit ite kyl.” (Nuori 5, 2015.)

Toinen nuori oli saanut kuntoutuspaikan, ja palannut sen jälkeen vanhaan opiskelupaikkaan.

” No mulla oli vähän sellasta.. välillä oli vähän sairaslomaa ja välillä ei ollu yhtään mitään .. no mä olin... mulla oli vähän sellanen tilanne että ei tienny, mitä tekis ja tota sitte mä ku olin siellä terapiassa käyny niin kysyin vähän siltä vinkkiä et mitä kannattais tehdä.. se sitte suositteli että tulisin käymään täällä.. Ohjaamo niin.. Tota sitte tätä kautta ensin sinne työvoimatoimistoon menin käymään ja tota siellä sovittiin tän kans kuntouttavasta työtoiminnasta ja sen pääsin sitte aloittaa toukokuussa. Olin siellä sitte niin kauan et pääsin tonne opiskelemaan takas.. (Nuori 6, 2015.)

Kolmas nuori oli saanut asunnottomuuteensa apua, koulupaikan, ja etsivän kanssa oli laitettu asuntohakemus vireille.

” Kerran me nähtiin silleen et me nähtiin pelkästään ohjaamossa nähtiin [etsivän] kanssa ja juteltiin noist kämppäjutuista ja mitä mä aion tehdä kun mulla ei oo asuntoa ...niin juteltiin siitä niin itseasiassa [etsivä] sano siinä että tuu kattoon meillä on tommonen opiskelu-juttu tossa aulassa ja mä sanoin et et todellakaan tule mä muistan vielä kun pistin vastaan et olin ensimmäisenä et et todellakaan tule mitään opiskelupaikkoja vertailemaan. Kun poistuttiin ohjaamosta, niin mä olin tulostamassa tossa noita liitteitä sosiaalitoimistoon niin [etsivä] tuli sitten hakemaan mut sinne opiskelujuttuun ja mä sain siis sitten opiskelupaikan et kyl kannatti mennä vaikka aluksi pistikin vastaan.” (Nuori 1, 2016.)

” Joo et kyl se niinku ne silloin kerto mulle että mistä mun kannattaa lähteä hakemaan sitä asuntoa et niinku varsinkin kun ei oo luottotietoja et mistä semmosii kämppiä voi saada ettei niinkun tarkisteta luottotietoja tai muuta ..Ja sit se et niinku et mitä kannattaa tehdä sen asuntohakemisen kanssa mihin niitä hakemuksia kannattaa laittaa ja muuta sellaista että me käytiin sitä lähinnä siellä läpi ja sitte sitä että mitä sitten kun se asunto tulee kohalle et mitä sitten tehdään että maksanko vuokrat vai vai jätänkö maksamatta.” (Nuori 1, 2016.)

Neljäs oli etsivän avulla päässyt psykiatrian poliklinikan hoitokontaktijonoon, saanut opiskelupaikan (sekä myös vanhempiensa kanssa hakenut asuntoa).

”[Etsivä] on nyt soittanut jonku ajan tonne mikä se [paikan nimi] niinku yksikkö tai joku sellanen... Se on auttanut kaikkien lääkäriaikojen varaamisessa .. kaikkee no esim toi mikä [tukirahahakemus] tekemisessä ja sellasessa .. ja opiskelupaikkaaki katottii yhdessä.” (Nuori 2, 2015.)

”No täl hetkel mä opiskelen tuolla [kaupunki] siin [nimi] ammattiopistossa, täl hetkellä valmentavalla ja sit seuraavan vuonna pitäis mennä datanomiks kai” (Nuori 2, 2015.)

Viides nuori oli aloittanut juuri ammatin suorittamisen ammattiopistossa.

” Sit me just löydettii [ammattiopiston] sivuilta yks sellanen [ammattikurssi] et tavallaa [nuorisotyöntekijän] kanssa on tehty noita erilaisia testejä ja mitä ihme onkaa et mitä vois [kyseisen ammattikunnan] hommat on ollu sellanen et se on ollu siellä aika korkeella aina ja se on ollu sellanen mielenkiintoinenkin .. kuulostaa mukavalta ni [k.o ammatin] perusteet -kurssin kävin ” (Nuori 4, 2015.)

Kuudes oli saanut paikan työllisyysyksikössä seuraavan vuoden alkuun ja toivoi sen tuovan elämäänsä jotain uutta mielenkiintoa.

” Nytte oon työllisyysyksikköön tammikuussa vissiin menossa. Se on hyvä. Ehkä just se et pääsee kokeilemaan ja ehkä löytää sen mistä vois innostuu.. ” (Nuori 3, 2015.)

Kun toimintamallin piirissä oli oltu jo vähintään 10 kuukautta, positiivinen kehitys oli jatkunut; edellä mainituista nuorista ensimmäisellä oli opiskelupaikka edelleen ja hän oli luottamustehtävissä omassa opinahjossaan.

” Sillo ku koulut alko mun opinto-ohjaaja vaa ehdotti et jos mä hakisin koulun hallituksen jäseneks ja tutor-oppilaaks. Et ens kuussa on tutor-koulutus ja hallituksen jäsen mä oon ollu joulukuusta lähtien ku uus hallitus valittii. ”

Toisella nuorella oli kuntoutus edennyt siihen pisteeseen, että hän oli hakenut oma-toimisesti samaiseen kuntoutuspaikkaan kesätöihin. Opiskelu uudessa opinahjossa oli lähtenyt vähän takkuisesti käyntiin, mutta hän olikin sitä mieltä, että ”muutokset ovat hitaita näin isoissa prosesseissa”.

”Mä oon tällä hetkellä vaan koulussa.. No nytte kesäks mä sain töitä kolmeksi kuukaudeksi.. Mä viime kesänä olin tuolla kuntouttavassa työtoiminnassa tuolla kaupungin ympäristö tekniikalla puutarhahommissa nyt mä pääsin sinne ihan kesätöihin. Sitten varmaan yritän kattoo jotain ilta tai viikonlopputyötä sitten syksyllä. (Nuori 6, 2016.)

Kolmas nuori oli saanut asunnon, uuden koulupaikan ja päässyt eroon päihteistä edellä mainittujen muutosten seurauksena, apua päihteiden käytön lopettamiseen ei suoranaisesti ole annettu. Muilla nuorilla ei päihteistä ollut juuri mainintojakaan.

”Mä menin opiskelemaan silloin ja kaikki oli aika selkeää; mitä mä rupeen tekee, asunnon sain ja muutenki ehkä vakiintunut tuosta elämä silleen, ettei oo enää semmosta antaa mennä vaan- meininkä.” (Nuori 1, 2016.)

”Mä käyn työharjottelussa nyt tällä hetkellä mutta ei käy töissä pääsääntöisesti tällä hetkellä vaan opiskelen [ammatti] aikuiskoulutuksen puolella tos [kaupunki] ja olis tarkoitus puolentoista vuoden päästä valmistua” (Nuori 1, 2016.)

”Sain asunnon silloin joulukuussa ja siitä asti asunu omillani. Mä en usko että mä olisin vieläkään saanu sitä asuntoa hommattua tai opiskelupaikkaa jos ei siinä olis ollu [etsivä] ja mun poikaystävä [nimi] niin kun en todellakaan usko että oisin tässä. Mä veikkaan et mä oisin edelleen asumassa mun kaverin nurkissa” (Nuori 1, 2016.)

Neljäs nuori on saanut asiakaskontaktin psykiatrian poliklinikalle ja oman asunnon. Hän oli juuri muuttanut ennen kevään 2016 aineistonkeruuta, ja totutteli vielä itsenäiseen elämään. Opiskelujen myötä on myös päässyt työharjoitteluun.

” Asun tällä hetkellä yksin, muutin tos joulukuus. no o se vähä jännittävä silleen. On se vähä kiinnostavaa, et joutuu siivoon ja tekee ruokaa ja kaikkee ” (Nuori 2, 2016.)

” No mä oon nyt saanu hoitopaikan tonne [kaupungin nimi] psykan polille , niin se. ” (Nuori 2, 2016.)

” Mä oon nyt tuolla [ammattiopistossa] valmentavalla niin en oo missään niinku kunnan opiskelussa. kyl mä työharjoittelussa käyn. Joka ti ja to tos on sellanen varasto, mä käyn siellä ” (Nuori 2, 2016.)

Viides nuori oli jo suorittanut itselleen aineistojen keruun välillä ammattiin sopivia jatkokursseja ja aloitteli työnhakua saadakseen käyttää uutta ammattitaitoaan.

”Käynyt muutaman kurssin vartiointialalla, käynyt peruskurssin siihen ja nyt tällä hetkellä hakemassa töitä siltä alalta että se on tavallaan se basic siinä.” (Nuori 4, 2016.)

Kuudes nuori jäi pois kevään haastattelukierrokselta.

Nämä tulokset puhuvat toimintamallin puolesta. Toimintamalli jouduttaa prosesseja ja pakottaa ammattilaiset kokoontumaan pohtimaan nuoren ongelmia ja keskustelemaan myös keskenään enemmän. Toimintamalli tuo rakennetta nuorten auttamistyöhön ja muutoksia nuoren elämään jo pienellä aikavälillä. Toimintamalli mahdollistaa prosessien nopeuttamisella nuorelle selkeitä hyödykkeitä; joku auttaa ja opastaa nuorta hakemaan itselleen rahallista tukea itsensä elättämiseen, nuori voi päästä nopeammin hoitokontaktiin tarvitsemaansa mielenterveys- tai sairaanhoitoyksikköön, nuori voi päästä opiskelemaan, tai työharjoitteluun helpommin, eikä hakua tarvitse suorittaa yksin, vaan joku aikuinen opastaa rinnalla ja ohjaa nuorta valintojen tekemisessä. Nuoret itse kertovat etsivän mahdollistavan nämä kaikki, mutta etsivä on osa toimintamallia, joten nämä voidaan nähdä myös toimintamallin mahdollistamisiksi.

Varhainen puuttuminen on toimintamallilla mahdollista, mutta nuoren ikä vaikuttaa mielestäni paljon puuttumisen mahdollistumiseen. Tässä aineistossa haastateltavat nuoret ovat toimintamallin ikäjakauman puolesta välistä (13–29), jo aikuistuneita nuo-

ria, joiden elämässä on tapahtunut kouluvaiheista lähtien erilaisia elämää hankaloittavia asioita ja tilanteita. He itse kokevat, että nuorempana eivät olisi ottaneet välttämättä apua vastaan, ja osa painotti, että oli aluksi epäileväinen toimintamallin hyödyistä siihen mukaan lähdettyään. Kun sitten hyödyn näki itse omassa elämässään, oli mieli pidettä helpompi muuttaa myönteisemmäksi. Vaikka alaikäraja toimintamallissa on Keravalla 13 vuotta, ei sekään vielä takaa varhaisen puuttumisen oikea-aikaisuutta tai suopeaa vastaanottoa nuorelta siinä iässä. Nuori on herkempi kuitenkin vastaanottamaan apua, kuin nuori aikuinen, joten toivoa sen suhteen onneksi on.

Nuoret arvioivat keväällä 2016 oman toimintamalli-kulkunsa, ns. Sparrauspolkunsa (kuva 3) etenemistä hyvinkin positiiviseen sävyyn. Kuten tässä edellä on jo todettu, useammalla polun alkupää on ollut hieman erilainen, mutta kaikki tunnistivat kuitenkin vaiheet 3-5 omalta polultaan. Kaksi nuorista arvioi olevansa jo maalissa, koska avuntarve ja yhteydenpito etsivään ovat jo lakanneet. Loput olivat kohdassa viisi tai melkein jo maalissa riippuen tulkinnastaan.

”Mä uskon et mä oon väistynyt jo vähän siitä liputus jutusta pois. Mulla ei oo varsinaista huolta, koska mulla on asunto ja Mä opiskelen ja mä oon hoitanut vuokrat iha hyvin ja näin, ni en usko että mulla olis kovin suurta tarvetta nyt niinku [Etsivä] et ei oo siis pitkään aikaan juteltu mitään”. (Nuori 1, 2016.)

”Varmaan tuossa maalissa koska tapaamiset [etsivän] kanssa loppu siihen kun mä sanoin, et mä en välttämättä tarvii sitä apua enää. Mä sain sen avun mitä mä tarttin” (Nuori 5, 2016.)

6.3.1 Miten nuoret kehittäisivät toimintamallia?

Muutama nuori nosti esille tiedotuksen tärkeyden sekä etsivän resurssien lisäämisen kehitysehdotuksina. Nuorten toiveissa olisi lisää tiedotusta nuorille toimintamallista. Nuoret eivät tunne sitä, vaikka Keravalla oli keväällä 2015 koulutettu 130 työntekijää liputtamaan.

”Kyl varmaan just se, et nuoret niin ku sais sen tiedon helpommin. Ja sit olis matalempi kynnys hakea sitä apuu, kun olis joku et mist vois kysyä sitä apua. Mun mielestä kovin monet nuoret ei herkästi eti sitä taho, mistä voi saada apua itelleen. (Nuori 5, 2016.)

” No siis mä oon joskus jutellu kavereitten kanssa tosta, niin ne on harmitellut sitä että kun niillä ei ole ollut tietoa niinkun vastaavista palve-

*luista. Et kyl mä luulen että se tiedon esille tuominen auttais jo paljon”.
(Nuori 5, 2016.)*

Etsivien työhön toivottiin tehokkuutta ja resursseja, että etsivä pitäisi yhteyttä enemmän tai useammin, kysyisi joskus ”mitä kuuluu”, koska nuori ei välttämättä saa otettua yhteyttä.

”Varmaan oon venannu jotain ihmeellistä tapahtuvaksi et se soittais. Olis hienoa, jos pystyisi liputtaa itsensäkin et ku se on ainakin... ja sit se et pystyisi ite hakemaan apua ongelmiinsa paremmin, ku nytte ku siin on myös sekin että esimerkiksi minä, joka olen näin nössö; En uskalla soittaa sille (etsivälle).. Mä en tiedä mitä mä sanon sille, miten mä alotan sen puhelun et moi muistat sä mut.. et en mä osaa tolleen ottaa siihen yhteyttä, en mä tiedä mitä mun pitäis sanoo sille, niin se on sit kans yks hankala juttu. Mut ehkä se siitä, eiköhän se siitä kunhan kasvan tässä vähän aikuisemmaksi niin opin soittamaan sille.” (Nuori 1, 2016.)

Nuorten elämässä muutokset ovat nopeita ja elämän tahti voi olla hyvinkin kiivas, myös silloin, kun he eivät itse niin koe, ja taas toisaalta heidän mielestään liian hitaasti etenevää, vaikka suuria muutoksia olisi ulkopuolisen näkökulmasta tullut. Nuori ei välttämättä hahmota ajankulua tai prosesseja samalla tavoin kuin aikuinen.

Nuoret itse kokevat, että alkuvaihe sparrauspolusta on sujunut nopeasti, todella joutuisasti ja palaverit on pidetty hyvinkin nopealla aikavälillä nuoren aikatauluihin sopivasti tietenkin. Kun on tehty suunnitelma, on sen toteuttamisvaiheeseen käytetty paljonkin aikaa tarpeen vaatiessa ja edetty nuoren tahdilla, nuorta kuunnellen ja hänen voimavarojaan arvioiden. Kun on päästy palaverin yli, nuori ja etsivä ovat usein jatkaneet yhteistyötä keskenään, muiden tahojen tukemana. Nuori ei välttämättä ole mieltänyt etsivän kanssa tehtyä työtä välivaiheeksi, vaikka Keravalla etsivän tehtävänä onkin pääasiallisesti luotsata nuorta kohti oikeita palveluita. Toisaalta taas suurin osa nuorista oli etsivän asiakkaita entuudestaan.

Osa nuorista pohti kevään haastatteluissa, että Tajua Mut! – toimintamalli olisi hyvä apu nuorille täysi-ikäistymisen hetkellä, koska moni nuori jää yksin, eikä arjenhallinnan ylläpito ole monelle itsestään selvyys. Esimerkiksi perustoiminnot, kuten laskujen maksu ja miten maksamaton lasku kasvaa korkoa, mistä saa apua, jos tarvitsee täyttää hakemuksia eri virastoihin ynnä muut vastaavat, olisivat nuorten mielestä hyvä esitellä heille mielellään jo koulussa, mutta viimeistään täysi-ikäisyyden kynnyksellä. Nuoret arvioivat kevään haastatteluissa, että Tajua Mut! – toimintamalli olisi sopivan

kevyt tapa lähestyä nuorta, koska etsivä nuorisotyöntekijä ottaa yhteyttä nuoreen liputuksen jälkeen. Ehkä tästä voisi kehittää toimintamallin sisälle osion, jota ryhdyttäisiin toteuttamaan nuorten kuvailemalla tavalla; aikuisuuden kynnyksellä oleville nuorille joko koulutuksen tai työelämävalmennuksen yhteydessä?

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä aineistossa on havaittavissa suuria muutoksia nuorten elämässä yhden vuoden aikavälillä, jona toimintamalli on Keravalla ollut käytössä jälkimmäisen haastattelukierroksen tapahtuessa. Jopa kahden aineiston välillä voidaan havaita huomattavia muutoksia osalla nuorista.

Suurimmiksi muutoksiksi nuorten elämässä nousevat nuorten koulutuspaikkojen saanti sekä työllisyyskokeilut ja työllistymiset. Ne ovat yhteiskunnallisesti ja nuorten elämän kannalta merkittävimmät. Toisaalta se, että nuori saa hoitokontaktin tai kuntoutuspaikan ja sitä kautta mahdollisesti kuntoutuu niin hyvin, että voi ottaa vastaan koulupaikan tai työpaikan tulevaisuudessa, on ihan yhtä merkittävää. Joidenkin nuorten kohdalla se on jopa merkittävämpää. Toimintamallin vaikutusta näihin asioihin on kuitenkin vaikea todentaa, koska aineisto on hyvin suppea ja osa nuorista on ollut etsivän asiakkaana jo ennen toimintamallia.

Nuorten kokemus Tajua Mut! – toimintamallista on positiivinen. Kokemus saattaa kuitenkin olla värittänyt osalla nuorista, koska he ovat työskennelleet etsivän kanssa jo ennen toimintamallin käyttöönottoa Keravalla, kuten aiemmin on mainittu. Nopeat muutokset nuorten elämässä saavat heidät myös puhumaan toimintamallin puolesta.

Nuoret ovat toimintamalliin mukaantulon jälkeen saaneet jokainen jotain muutosta elämäänsä, toiset enemmän ja toiset vähemmän. Toimintamallin keskiössä oleva etsivä tulee nähdä auttajana ja nuorten tukijana, joka toiminnallaan mahdollistaa muutoksia nopeastikin. Etsivän apu voidaankin nähdä tehokkaana ja täsmällisenä ja etsivä itsessään rinnalla kulkijana nuorten arjessa. Tässä vaikuttaa sekin, että etsivä kontaktoi nuoren ja kutsuu koolle moniammatillisen palaverin. Näin etsivä kuitenkin toimisi ilmeisesti toimintamallia. Toimintamalli ”pakottaa” eri tahojen moniammatillisen yhteistyöpalaverin pidettäväksi kuitenkin mahdollisimman nopeasti, jolloin nuori ei jou-

du välttämättä odottamaan niin pitkään apua. Samalla etsivä saa nuoren asian käyntiin ja joudutettua nuoren avun saantia. Toimintamalli mahdollistaa tehokkuuden nuorten asioiden hoitamisessa siinä määriteltyjen tavoitteiden kautta.

Toimintamallin tavoitteet ovat toteutuneet melko hyvin kaikilla nuorilla toimintamalliin liputtamisen jälkeen. Etsivä on ollut yhteydessä nuoriin joko jo ennen toimintamallia tai kahdessa tapauksessa mahdollisimman pian liputusten ilmestyttyä järjestelmään. Lähes kaikilla on toteutunut monialaisen yhteistyön tavoite. Nuorten ympärille on koottu moniammatillinen palaveri, joka on ottanut nuoren vastaan itsenäin ja kuunnellut häntä ja pyrkinyt löytämään hänelle sopivimmat vaihtoehdot hänen omia lähtökohtiaan huomioiden ja palvelujärjestelmää hyväksikäyttäen. Monialaisessa palaverissa on ollut mukana lähes aina etsivä nuorisotyöntekijä sekä nuoren liputtanut taho, tai nuorta mahdollisesti auttamaan pystyvä taho. Nuorelta ei kuitenkaan ole kysytty aina, että kuka palaveriin saa osallistua, mikä on toimintamallin nuorisolähtöisyyden perustana. Tavoitteeksi pitäisikin ottaa se, että nuori kokee olevansa turvallisuudessa ympäristössä hänelle tuttujen ammattilaisten ympäröimänä ja palaverista tulisi luoda sellainen tilanne, ettei nuori ahdistu osanottajien määrästä ja jätä esimerkiksi jotain oleellista sanomatta. Palaverien tavoitteena on olla nuorisolähtöisiä, ei palvelujärjestelmälähtöisiä.

Asiakaslähtöisyyden tavoite on nuorten kokemusten mukaan toteutunut erittäin hyvin, he ovat saaneet kertoa omasta elämästään, vaikuttaa tuleviin toimenpiteisiin, valita yhdessä monialaisen ryhmän kanssa jatkosuunnitelmia sekä tuoda omia mielipiteitään asioista ilmi. Ovatko jatkosuunnitelmat sitten toteutuneet ja miten niitä valvotaan, siihen nuorilla oli hyvin vähän sanottavaa. Osa nuorista muistaa, että on tehty joku sopimus, johon osan kanssa on palattu, osa ei muistanut onko sopimusta edes tehty. Tähänkin olisi hyvä saada selkeyttä, jotta nuori itse on selkeästi selvillä mitä on sovittu ja miten jatketaan eteenpäin. Ja miten sovittuja asioita kontrolloidaan, jotta ne tulisivat varmasti hoidetuiksi. Jos kontrollia ei ole, miten nuoret sitoutetaan sopimuksiin?

Varhaisen puuttumisen tavoitetta on hankala osoittaa todeksi tällä aineistolla, Hankaluutena näiden nuorten kohdalla on se, että ongelmia on ollut jo ennen toimintamallia, ja niihin on puututtu sen hetkisten resurssien mukaan. Nuoret itsekin näkevät, että apu ja tällainen toimintamalli olisivat olleet tarpeen jo varhaisemmassa vaiheessa. Mutta

osa totesikin, että ”parempi myöhään, kuin ei milloinkaan”. Se lisää uskoa siihen, että toimintamalli koetaan nuorten keskuudessa hyödylliseksi myös myöhemmässä ongelmavaiheessa puuttumiseen. Näiden nuorten kohdalla varhainen puuttuminen ei kuitenkaan toteutunut, vaikka puuttuminen itsessään on hyvin onnistunut, kuten tulokset osoittavat.

Tutkimus vastaa ensimmäiseen tutkimuskysymykseen hyvin. Nuoret ovat pystyneet kertomaan toimintamallin sisällöllisistä tavoitteista omia kokemuksiaan ja tuntemuksiaan. Osa heistä on pystynyt näkemään kokonaisuutena toimintamallin hyödyn, vaikkei se omalla kohdalla olisikaan sellaisenaan kokonaan toteutunut. He ovat osanneet pohtia myös sitä, mitkä asiat toimintamallin tavoitteista eivät ole toteutuneet ja miksi. Nuoret myös arvostavat sitä, että heidän kokemuksiaan kysytään.

Toinen tutkimuskysymys on haastavampi tälle aineistolle. Paljon on nuorten elämässä muuttunut vajaassa kahdessa vuodessa, jonka toimintamalli on Keravalla tässä vaiheessa käytössä ollut ja ammattilaisten toimintatavat nuorten kanssa alkavat vasta vakiintua. Nuoria haastateltaessa pitää ottaa huomioon nuorten aikakäsitys ja maailman tietynlainen rajoittuneisuus; nuori ei osaa välttämättä nimetä itselleen tapahtuneita muutoksia tai niiden aiheuttajia, varsinkaan, kun muutoksesta on kulunut niin vähän aikaa. Oltuaan etsivän kanssa eniten tekemisissä, nuori saattaa mieltää etsivän kaikkien muutosten mahdollistajaksi, vaikka apuna matkan varrella olisi ollut useita muitakin ammattilaisia. Tämä tuo tulosten tulkintaan haasteita. Kuitenkin nuorten haastatteluista saa sen käsityksen, että he mieltävät etsivän toiminnan toimintamallin toiminnaksi, ja kokevat toimintamallin siten aiheuttaneen elämässään suuria muutoksia.

Kahdella nuorella ei ollut aiempaa kontaktia etsivään, ja heidän tuloksensa ovat toimintamallin tavoitteiden mukaisia. Se lisää uskoa toimintamallin itsensä tehokkuuteen. He olivat kuitenkin ne, jotka toivoivat etsiviltä vielä seuranta prosessin päätyttyä, että etsivä kysyisi mitä kuuluu, vaikka toisaalta eivät itse uskaltaneet etsivään ottaa yhteyttä. Onko prosessi näiden kahden kohdalla ollut liian nopea, jolloin luottamussuhde ei olekaan ehtinyt muodostua etsivän ja nuorten välille molemmin puolin?

Tulosten perusteella voidaan sanoa, että Tajua Mut! -toimintamalli tarjoaa palvelujärjestelmään yhden uuden osan, jonka vaikuttavuutta on vielä vaikea arvioida, mutta josta voi tutkimuksen pohjalta ennustaa mallia, jolle on tilaa nuorisotyön laajalla ken-

tällä. Tämän puolesta puhuvat erityisesti nuorten elämässä tapahtuneet myönteiset muutokset.

8 POHDINTA

Tutkimusaineisto on pieni, joten tutkimustulokset ovat vasta pieni näyttö siitä, mihin toimintamallilla voidaan päästä, mikäli se saadaan toimimaan siten, kun alun perin on ajateltu. Etsivälle jää toivottavasti tulevaisuudessa jäljelle pelkät nuorten oikeaan suuntaan ohjaamisen koordinoitavat, kuten alun perin on ollut tarkoitus. Keravan on tarkoitus ottaa käyttöön toimintamallin sisällä vapaaehtoiset nuorten tukihenkilöt auttamaan nuoria arjen perusaskareissa vapauttaen etsivät nuorisotyöntekijät heidän omiin perustehtäviinsä. Tämä toisi etsiville lisää resursseja nopeampaan yhteydenottoon ja kontaktointiin ja vapauttaisi etsivät tukihenkilötehtävistä, joita he nyt joutuvat työnsä ohella tekemään.

Vaikka aineistojen haastattelurungot eivät olleet yhteneväiset, on aineistojen pohjalta esitettävä yksi tärkeä kysymys: mitä lisäarvoa toimintamalli tuo Keravan jo olemassa olevaan ja toimivaan järjestelmään? Etsivä nuorisotyöntekijä on tähänkin asti tehnyt yhteistyötä tiiviisti eri ammattilaisten kanssa ja hoitanut niitä tehtäviä, joita nuoret ovat tässä aineistossa tuoneet esiin. Keravalla laajennettiin toimintamallin ikäraja 16–28:sta 13–29 –vuotiaisiin vuonna 2016, jolloin liputuksia tulee jo yläkoulusta lähtien ja liputtajia on melkein 200 enemmän. On selvää, että kun puuttuvia tahoja on paljon, varhaisempi puuttuminen on mahdollista. Tämä mahdollistaa jatkossa nuoren huolen huomaamisen varhaisemmassa vaiheessa ja nopeamman puuttumisen, kun jo ensimmäisestä lipusta nuoreen ollaan yhteydessä. Toimintamalli myös nopeuttaa prosesseja, sillä moniammatillinen palaveri kokoaa nuorta auttavat tahot yhteen palaveriin nuoren kanssa ja siten nopeuttaa nuoren avunsaantia, kun kaikki apu on saatavilla yhdellä kertaa saman pöydän ympäriltä. Myös ammattilaisten tiedonvälitys helpottuu, eikä nuori joudu kertomaan usealle ammattilaiselle tarinaansa erikseen, vaan kaikki kenelle asia kuuluu, ovat paikalla palaverissa.

Tajua Mut! – toimintamallin käytänteet vastaavat Ohjaamo-hankkeen kokonaisvaltaisen ohjaamisen mallia. Toimintamalli on liitetty esimerkiksi Mikkelissä Ohjaamon

yhteyteen ja Keravalla tulee käymään samoin toimintamallin kahden vuoden pilottikauden loputtua vuoden 2016 lopussa.

Ohjaamo-hanke on lisännyt nuorten työllisyyttä ja vähentänyt selvästi mielenterveys- ja kuntoutuspalveluita saaneiden nuorten määrää. Nuoren itseohjautuvuus on parantunut ja terveys ja hyvinvointi selkeästi lisääntynyt elämänlaadun parannuttua. Tämän myötä erilaiset nuoriin ohjatut kulut, joita syrjäytymisen ehkäisyyn, terveyspalveluihin sekä muuhun ylläpitoon kuluu, säästyvät ja sillä on vaikutusta myös kansantalouden tasolla. (Unelmoi, uskalla, onnistu, 2014, 81–83.) Tämä voi hyvinkin olla Tajua Mut! – toimintamallin tulevaisuus, mikäli varhaisen ja oikea-aikaisen puuttumisen tavoite saadaan kohdalleen ja monialainen yhteistyö säilyy myös jatkossa asiakaslähtöisenä ja tehokkaana. Nuorten elämässä tapahtuneet muutokset ovat selkeä näyte siitä, mitä toimintamalli voi tulevaisuudessa tehdä. Sen lisäksi ne kertovat myös säästöistä, joita toimintamalli voi tuoda parantaessaan nuorten elämänlaatua.

Yksi huomioitava asia on toimintamalliin liputettavien nuorten ikäjakauma. Keravalla ikäryhmä alennettiin koskemaan kaikkia 13–29-vuotiaita nuoria. Espoossa ikäraja on 9-vuotiaista lähtien. Mitä nuorempi liputettava on, sitä todennäköisemmin nuorimmat liputettavat ovat vielä peruskouluiässä. Olisikin hyvä, jos kouluissa toimisi jonkinlainen matalan kynnyksen tukihenkilö, jolle koulun nuoret ohjattaisiin. Tämä tukihenkilö voisi sitten tarvittaessa liputtaa nuoret ja olla koulun puolelta mukana oppilaan tukena prosessin edetessä. Koulun arjessa tapahtuu niin paljon, että tukihenkilö, jolle opettaja voi nostaa huolenaiheensa, voisi olla tarpeellinen. Silloin opettajan ei tarvitsisi käyttää työaikaansa yhden oppilaan ongelmien selvittelyyn, vaan hän voisi keskittyä opettamiseen ja tukihenkilö hoitaisi huolen käsittelyn ja asian eteenpäin viemisen. Viekö tällainen ratkaisu oppilaanohjausryhmältä työt? Kuraattori, psykologi ym. kouluhenkilökunnan jäsen voi liputtaa nuoren, mutta esimerkiksi koulun ulkopuolisten ongelmien käsittely, johon koulussa menee paljon aikaa tällä hetkellä, voitaisiin siirtää toimintamallin piiriin, jolloin oppilashuoltoryhmälle jäisi kouluun liittyville ongelmille enemmän aikaa ja varhaisemmassa vaiheessa tehokas puuttuminen pieniinkin huolenaiheisiin olisi mahdollista. Koulun ulkopuoliset ongelmat, kuten esimerkiksi koulun ulkopuolella tapahtuva kiusaaminen on lisääntynyt. Siihen ei ole resursseja puuttua koulun arjessa, eikä asia kuulu edes koulun selvitetäväksi, joten tällaisessa tilanteessa toimintamalli voisi tuoda ratkaisukeinoja ja sujuvuutta koulun arkeen.

Toinen ikään liittyvä ongelma on nuorimpien mahdollisten asiakkaiden kohdalla se, että osaavatko he määritellä ongelmiaan tai uskaltavatko he kertoa huolistaan ammattilaisille. On hyvin todennäköistä, että mitä nuorempi asiakas on, sitä vaikeampi hänen on määritellä ongelmaansa. Jos määrittely onnistuisikin, pystyykö ammattilainen luomaan nuoreen niin luottamuksellisen suhteen, että nuori avautuu ja ottaa apua vastaan? Osa haastatelluista nuorista nosti esiin, ettei olisi ottanut apua vastaan välttämättä aiemmin, vaikka sitä olisi tarjottu. Ikärajan alentaminen tuo liputettavien piiriin varhaisteini-ikässä olevat nuoret, joiden mieli on ailahtelevainen ja ymmärrys asioiden syy-seuraus-suhteista kyseenalainen. Se vaatii ammattilaisilta erilaista asiakaslähtöisyyttä. Jos nuori on avoin ja sosiaalinen, on mahdollista, että hän osaa sanoittaa huolensa ja murheensa hyvin, mutta sisäänpäin kääntynyt hiljainen nuori, ei välttämättä kykene sanomaan asioistaan juuri mitään. Tässä vanhempien vastuu ja kodin ja viranomaisten yhteistyö korostuu, mutta jos kotiongelmat johtuvat vanhemmista, nuoren elämäntilanteen kartoittaminen voi olla vaikeaa.

Opinnäytetyöprosessini on ollut haastava, mutta mielenkiintoinen. Tutkimuskysymyksiin pystyin vastaamaan hyvin, vaikka aineistot eivät kahdelta haastattelukierrokselta olleetkaan täysin yhtenevät (liite 1 ja 3). Koen tuottaneeni Keravan Tajua Mut! – toimintamallista arvokasta tietoa pitemmän aikavälin tutkimuksella, ja osoittaneeni haastatteluista nostamillani esimerkeillä, että toimintamalli on hyödyllinen lisä Keravan nuorisotyön kentälle. Mielenkiintoisimmat opinnäytetyöni tuloksista Tajua Mut! – toimintamallin työryhmän kannalta ovat varmasti konkreettiset muutokset, joita toimintamallissa mukanaolo on tuonut nuorille. Konkreettiset tulokset lisäävät usein työn teon motivaatiota. Suurimpia kehittämiskohteita Tajua Mut! -toimintamallin työryhmälle uskon olevan haastatteluista nousseet moniammatillisen palaverin epämukavuus nuorille sekä moniammatillisuuden hahmottumattomuus nuorten kertomuksissa. Etsiväkeskeisyys nuorten puheissa aiheuttaa mahdollisesti jatkossa keskustelua siitä, miten toimintamalliin sitouttamisen jälkeen nuoren kanssa tulisi toimia, jotta nuori ei jää kiinni etsivään, vaan ohjaus jatkopalveluihin olisi sujuvaa ja irti päästäminen helpompaa.

Jos olisin tehnyt jotain toisin, olisin tehnyt itse kaksi lisähaastattelukierrosta syksyn 2015 haastatteluiden jälkeen; toisen samoille nuorille, kuin nytkin ja toisen uusille nuorille. Niiden kahden kierroksen aineistosta olisin koonnut tämän opinnäytetyön aineiston ja katsonut eroavaisuuksia näiden kahden asiakasotoksen välillä. Tämä siksi,

että todennäköisesti uusissa nuorissa olisi suurin osa ollut sellaisia, joilla ei ole aikaisempaa asiakkuutta etsivälle, jolloin he olisivat saattaneet nähdä toimintamallin tavoitteiden toteutumisessa erilaisia näkökulmia, kuin nyt haastatellut nuoret.

Opin syksyn 2015 haastatteluista, että haastattelijan on oltava selkeä ja asiantunteva. Kysymysten on oltava yksinkertaisia, ja niitä on esitettävä rauhalliseen tahtiin ja nuorelle on annettava tilaa vastata. Koen onnistuneeni haastattelukäytännössäni paremmin keväällä 2016. Tein teemahaastattelurungon huolellisesti ja luetutin sen useammalla nuoren kanssa toimivalla ammattilaisella sekä muutamalla tutulla nuorella. Koen testilukujen helpottaneen itse haastattelutilannetta paljon. Teemahaastattelurunko toimi myös hyvänä tukena aineiston analyysille, jolloin tutkittava asia ei hukkunut laajan aineiston analysoinnissa.

Olen oppinut paljon opinnäytetyöprosessin aikana tämän päivän nuorisotyöstä ja siihen liittyvistä lakivelvoitteista sekä vaatimuksista. Olen vahvistanut omaa asiantuntijuuttani tutustumalla tarkemmin nuorisolakiin, nuorisopoliittisiin taustoihin Tajua Mut! – toimintamalliin liittyen sekä moniammatillisen yhteistyön vaatimuksiin.

Tulevaisuudessa olisikin hyvä, jos tehtäisiin uusi tutkimus nuorten kokemuksista liittyen Tajua Mut! -toimintamalliin. Tässä tutkimuksessa aineisto olisi hyvä rajata koskemaan vasta vuoden 2015 lopun jälkeen mukaan liputettuja nuoria, joilla ei ole ollut aiempaa kontaktia etsivään, ja jotka on liputettu virallisesti järjestelmään. Tällöin toimintamallin vaikutuksia ja nuorten kokemuksia olisi hyödyllisempi mitata, sillä toimintamalli olisi ollut pilottina Keravalla kokonaisen vuoden ennen nuoren liputusta ja menetelmät ja toimintatavat olisivat alkaneet juurtua työntekijöiden keskuuteen.

Toinen mielenkiintoinen aihe olisi tutkia, miten eri-ikäiset nuoret kokevat toimintamallin Keravalla tai jossain muussa kaupungissa, jossa asiakaskunta on ikäjakaumaltaan laajempi. Onko ikäryhmissä eroavaisuuksia ja jos on, niin mikä eroavaisuuksiin vaikuttaa?

Kolmas jatkotutkimusidea koskee Tajua Mut! – toimintamallia valtakunnallisesti. Oltiin hyvä tutkia, miten ammattilaiset ovat ottaneet toimintamallin vastaan ja mitä lisäarvoa he kokevat sen tuovan arjen työhönsä. Kuten on mainittu, alku on ollut hankalaa Mikkelissä, Espoossa ja Keravallakin. Joten pitemmän aikavälin tutkimus olisi hyvä.

Toisaalta olisi hyvä tutkia myös sitä, miten toimintamalli valtakunnallisesti toimii nuorten näkökulmasta, ja onko paikkakuntakohtaisia eroja havaittavissa. Jos on, niin miksi?

Tajua Mut! -toimintamalli on aiheena hyvin mielenkiintoinen ja tutkittavia asioita löytyy sekä kokemuksellisista että käytännön asioista sekä nuorten että ammattilaisten näkökulmasta. Toivottavasti saan itse tulevaisuudessa toteuttaa jonkin edellä mainituista aiheista esimerkiksi väitöskirjan muodossa.

LÄHTEET

Aaltonen, Kimmo 2011. Nuorisolain muutokset – monialainen yhteistyö ja etsivä nuorisotyö. Teoksessa Aaltonen, Kimmo (toim.) 2011. Nuorten hyvinvointi ja monialainen yhteistyö. Tietosanoma. Tallinna: ASPakett

Aaltonen, Sanna, Berg, Päivi & Ikäheimo, Salla (2015) Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Julkaisuja 160, kenttä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto

Alanen, Olli, Kainulainen, Sakari & Saari, Juho 2014. Vamos tekee vaikutuksen. Vamos -nuorten hyvinvointikokemukset ja tulevaisuuden odotukset. Helsingin Diakonissalaitos. HDL RAPORTTI 01/2014

Ervamaa, Suvi, Haahkola, Kimmo, Illi, Marja, Markkola, Antti, Tukiainen, Henna, Suomalainen, Kirsi 2014. Tajua Mut! -toimintamalli lasten ja nuorten tukena. Sitran selvityksiä 83. Helsinki: Sitra

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus

Eduskunnan tarkastusvaliokunta 2014. TrVM 1/2014- M 3/2015 Vp. Nuorten syrjäytyminen. WWW-dokumentti. <https://www.edilex.fi/mt/trvm20140001>. Ei päivitystietoa. Luettu 9.5.2016.

Hallituksen politiikkaohjelma. Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikka ohjelma 2007–2011. Syrjäytymisen ennaltaehkäisy. WWW-dokumentti. http://www.minedu.fi/lapset_nuoret_perheet/Osa-alueet/Nuoret/. Ei päivitystietoa. Luettu 31.12.2015.

Hellström, Matti 2015. Tajua Mut! -toimintamallin opit Espoosta. Olisi surku jos se otettaisiin pois. Sitran selvityksiä 97. Helsinki: Sitra

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja Kirjoita. Keuruu: Otava

Hotari, Kaisa-Elina 2007. Kuulluksi tuleminen lastensuojelussa nuorten kertomana. Tampereen Yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Sosiaalityön pro gradu-tutkielma. PDF-dokumentti. <http://uta32-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/94283/gradu01636.pdf?sequence=1>. Luettu 25.5.2016.

Hyvönen, Ulla & Valtonen, Mikko 2014. Nuorisotakuu – ehjä kokonaisuus vai kasa toimenpiteitä? Teoksessa Suurpää, Leena (toim.) 2014. Nuorisotakuun arki ja politiikka. Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 150. Verkkojulkaisuja 76. Helsinki: Unigrafia.

Häkli, Jouni & Kallio, Kirsi Pauliina & Korkiamäki, Riikka 2015. Myönteinen tunnistaminen. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 171. Tampere: Juvenes.

Hästbacka, Noora 2016. Tajua Mut! -toimintamallin opit Keravalta. Sitran selvityksiä 110. Helsinki: Sitra

Junttila-Vitikka, Pirjo & Ronkainen Jussi 2015. Tajua Mut! -toimintamallin opit Mikkelistä. Systemi avaruudesta? Sitran selvityksiä 88. Helsinki: Sitra

Keravan nuorisopalvelut 2013. Etsivä nuorisotyö – toiminnan esittely. WWW-dokumentti. <http://www.keravannuorisopalvelut.fi/muut-palvelut/etsiva-nuorisotyö/>. Ei päivitystietoa. Luettu 23.10.2016.

Keravan nuorisopalvelut 2013. Tajua Mut! -toimintamallin esittely. WWW-dokumentti. <http://www.keravannuorisopalvelut.fi/muut-palvelut/tajuamut/>. Ei päivitystietoa. Luettu 23.10.2016.

Keravan Nuorisopalvelut 2015. Sparrauskuva. WWW-dokumentti. <http://www.keravannuorisopalvelut.fi/wp-content/uploads/2015/02/Sparraus-nuorennakokulmasta.jpg>. Luettu 23.10.2016.

Keravan kaupunki 2011. Keravan Lapsi- ja nuorisopoliittinen ohjelma. PDF-dokumentti. <http://www.kerava.fi/Documents/P%C3%A4%C3%A4t%C3%B6ksenteko%20ja%20hallinto/Lapsi-%20ja%20nuorisopoliittinen%20ohjelma.pdf>. Luettu 23.4.2016.

Keravan kaupunki 2014. Arviointikertomus vuodelta 2013. PDF-dokumentti. <http://www.kerava.fi/Documents/P%C3%A4%C3%A4t%C3%B6ksenteko%20ja%20hallinto/Arviointikertomus%202013.pdf>. Luettu 23.4.2016

Keravan kaupungin strategia 2015. PDF-dokumentti. <http://www.kerava.fi/kerava-info/Documents/Keravan%20kaupungin%20strategia%202020.pdf>. Luettu 23.10.2016.

Keronen, Merja 2013. Julkaisussa: Tesso; sosiaali- ja terveystieteiden aikakauslehti. 31.1.2013. Verkkojulkaisu. <http://tesso.fi/artikkeli/asiakaslahtoisuus-olennainen-tekija-sosiaalihuollossa>. Ei päivitystietoa. Luettu 25.4.2016.

Lastensuojelulaki 417/2007. WWW-dokumentti. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Ei päivitystietoa. Luettu 23.10.2016.

Miettinen, Sonja & Pöyry, Sanna-Mari 2015. Vainulla Etelä-Savossa: Vaikeimmin työllistyvät nuoret palvelujärjestelmässä -selvitys. Mikkeli: Mikkelin Ammattikorkeakoulu.

Mikkonen, Juha 2012. Syrjäytyä vai selviytyä? Nuorten pienituloisuuden syitä, seurauksia ja arjen selviytymiskeinoja. European Antipowerty Network Finland. Helsinki: Erweko. WWW-dokumentti: http://www.academia.edu/3879687/Mikkonen_J._2012_.Syrj%C3%A4yty%C3%A4

_vai_selviyty%C3%A4_Nuorten_pienituloisuuden_syyt%C3%A4_seurauksia_ja_arjen_selviytymiskeinoja. Luettu 21.5.2016.

Myrskylä, Pekka 2012. Hukassa - Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? EVA-analyysi No.19. 1.2.2012. PDF-dokumentti. <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf>. Luettu 12.1.2016, 23.10.2016.

Määttä, Mirja & Määttä, Anne (toim.) 2015. Parempia ratkaisuja koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten tukemiseen. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 16/2015. PDF-dokumentti. http://vnk.fi/documents/10616/1456483/VNK+16_2015.pdf/2efb35eb-0f6e-4428-93bf-5998df7d983d. Luettu 30.10.2016

Nuorisolaki (72/2006). WWW-dokumentti. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072>. Luettu 11.5.2016

Nuorisolaki (693/2010/7b§). WWW-dokumentti. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072#a20.8.2010-693>. Luettu 23.10.2016.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2016. Nuorisotakuun seuranta- Varsinaisuus- suomi. WWW-dokumentti. <https://www.ely-keskus.fi/web/ely/varsinaisuus-suomi-nuorisotakuun-seuranta>. Päivitetty 5.9.2016. Luettu 23.10.2016

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015. Nuorisolain uudistaminen. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2015: 16. Opetus- ja kulttuuriministeriö- Nuoriso- ja liikunnanpolitiikan osasto. PDF-dokumentti. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2015/liitteet/tr16.pdf?lang=fi>. Luettu 11.5.2016.

Paolini, Giulia 2013. Youth Social Exclusion and Lessons from Youth Work. Evidence from literature and surveys. Report produced by the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA) European Commission. PDF-dokumentti: http://eacea.ec.europa.eu/youth/tools/documents/social_exclusion_and_youth_work.pdf. Luettu 23.4.2016.

Puuronen, Anne 2014. Etsivän katse. Etsivä nuorisotyö ammattina ja ammattialan kehittäminen – näkökulmia käytännön työstä. Julkaisuja 144. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto

Reivinen, Jukka & Vähäkylä, Leena 2013. Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Tallinna: Gaudeamus

Seppälä, Ullamaija 2011. Syrjäytymisen syyt ja seuraukset suomessa. Valtiotieteellinen tiedekunta. Kiipulan kuntoutuspalvelut, seminaari 17.2.2011. PDF-dokumentti. http://www.kiipula.fi/easydata/customers/kiipula/files/kuntoutuspalvelut/seminaari_17-02-2011/syrjaytyymisen_syyt_ja_seuraukset.pdf. Luettu 9.5.2016

Sitra 2014. Tajua Mut! – usein kysytyt kysymykset. WWW-dokumentti. <http://www.sitra.fi/artikkelit/liputus-nuoren-tukena/tajua-mut-usein-kysytyt-kysymykset>. Luettu 23.10.2016.

Sitra 2016. Liputus nuoren tukena. Hankkeet 9/2013–12/2016. WWW-dokumentti.
<http://www.sitra.fi/hankkeet/liputus-nuoren-tukena>. Luettu 9.5.2016.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. WWW-dokumentti.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>. Luettu 14.12.2015.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2009. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakkoarvioinnin järjestämiseksi. Helsinki. PDF-dokumentti.
<http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf>. Luettu 5.1.2016, 23.10.2016.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2012. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Vantaa: Tammi

Unelmoi, uskalla, onnistu! 2014. Ohjaamon ja Avoimen ammattiopiston matkassa 2010–2014. Nuorten tuki – hankkeen kehittämistyön kuvauksia. WWW-dokumentti.
<http://issuu.com/pkky/docs/nuortentuki-2014>. Luettu 28.10.2016.

Väänänen, Juha 2011. Nuorten syrjäytyminen ja pahan olon syyt. Nuorisopsykiatrian vastualue NUPS. Opetusmenetelmäpäivät M/S Mariella 17–19.9.2011.. PDF-dokumentti:
http://www.okka-saatio.com/opetusmenetelmat/Nuorten_syrjaytyminen_Vaananen.pdf. Luettu 9.5.2016)

LIITTEET

Nuorten haastattelurunko (Kevät 2016)

Mukaan:

- nauhuri + varaparistot,
- tiedote haastateltavalle annettavaksi,
- kyniä + paperia
- Leffaliput

POHJUSTUS: (NAUHA PÄÄLLE!)

1. Kerro haastateltavalle miksi ja mitä nauhalle tehdään.
2. Tutkimuksen esittely: tavoitteena on selvittää Tajua Mut! – toimintamallin mielekkyyttä, toimivuutta palvelun piirissä mukana olleiden nuorten näkökulmasta. Tutkimuksessa haastatellaan samoja nuoria kuin Sitran haastatteluissa ja kysymykset ovat osittain vastaavanlaisia kuin edellisessä haastattelussa, mutta koska aikaa on kulunut, on vastauksen arvo ihan uusi tässä haastattelussa.
3. Haastattelun tarkoitus: Haastatteluissa selvitetään toimintamallin tuomia hyötyjä nuorille sekä kartoitetaan palvelujärjestelmän toimintaan liittyviä onnistumisia ja haasteita.
4. Haastateltavan oikeudet: anonymisointi, salassapitovelvollisuus. ei tarvitse vastata, vapaaehtoisuus.
5. Haastateltava voi tarkistaa omat vastauksensa jälkeenpäin.
6. Haastattelukysymyksiä voi tarkentaa, jos kysymystä ei ymmärrä.

TAUSTATIEDOT:

Tutustuminen nuoreen ja elämäntilanteeseen

- Ikä, koulutus, työ, asuminen, vapaa-ajan harrastukset

Toimintamallitausta

- Milloin olet tullut toimintamallin piiriin?
- Miten olet tullut toimintamallin piiriin?

Kertoisitko vielä nykyisestä elämäntilanteestasi?

Miten se eroaa edellisen haastattelun ajoista?

1) Nuorten palvelut

- Kenen kanssa olet käynyt keskustelemassa viimeisen 6kk aikana?

Monisivuinen liite

- Oliko joku niistä Sinulle uusi edellissyksyn jälkeen?
 - Miten Sinuun on pidetty yhteyttä liputuksen jälkeen?
 - Edellisestä haastattelusta on nyt 6 kk, mitä asioillesi on tehty?
 - Miten ohjauduit näille henkilöille?
 - o Miten löysit nämä henkilöt, saattoiko joku teidät yhteen?
 - Millaista apua/ tukea olet saanut?
 - o Miltä se on tuntunut?
 - Saitko apua oikeaan aikaan?
 - Millaisia kokemuksia Sinulla on näistä palveluista?
 - o Mistä on ollut apua, mistä ei?
 - o Mitkä toimivat parhaiten/heikoiten – Miksi?
 - o Onko apu ollut riittävää?
 - o Mitä palveluita / apua olisit tarvinnut?
 - o Saitko tarpeeksi neuvoja ylläpitääksesi tukitoimia myös omalla ajallasi?
 - o Olisitko tarvinnut lisää tukea omalla ajallasi?
 - jos, niin millaista?
- 2) Millaista apua tarvitsisit tällä hetkellä nykyiseen elämäntilanteeseen? Onko joku asia joka on jäänyt käsittelemättä?

- Mistä voisit saada apua?
- Kuka voisi auttaa?
- Onko asiaan jo puututtu?
 - o Jos, niin kuka, ja miten?

3) Ydinpalveluista

- Järjestettiinkö Sinulle yhteistyöpalaveri, jossa oli mukana Sinun lisäksi eri alan ammattilaisia?
 - o Jos, niin miltä se tuntui?
 - o Olivatko paikallaolijat Sinulle tuttuja?
 - o Mitä mieltä olet näistä palavereista?
 - o Miltä oma roolisi niissä tuntui?
 - o Keitä ammattilaisia oli paikalla?
 - Saitko vaikuttaa paikalla olijoihin?
 - o Olisiko jotain voinut tehdä toisin?
 - o Montako moniammatillista palaveria Sinulla on ollut?
- Annettiin Sinulle sen hetkiseen tilanteeseen sopivia neuvoja/ohjeita/tukea?
 - o Olivatko ne mielestäsi Sinun sen hetkistä tarvetta vastaavia?
 - o Olivatko ne kiinnostavia? Innostavia?
 - o Kysyttiin Sinulta omia ideoita?
 - o Miten sait vaikuttaa siihen, mitä seuraavaksi tehdään?
 - o Tehtiinkö siitä sopimus?
 - o Saitko mielestäsi riittävästi aikaa siinä tilanteessa harkita mahdollisia vaihtoehtoja?
 - o Painostettiin Sinua mielestäsi valitsemaan?
 - o Saitko apua?
 - o mitä sen jälkeen tapahtui?
 - o Saatko vielä apua jostain?
 - o Miten elämäsi on muuttunut viimeisen 6kk aikana Jos, niin miltä se tuntui?

- Mikä vaikutti siihen eniten?
- Kuullaanko Sinua riittävästi itseäsi koskevissa asioissa?
 - Miten se ilmenee?
 - Voitko itse vaikuttaa asiaan?
 - Näkyykö se Sinulle tarjotussa avussa?

4) Toimintamallista

- Miten liputus on muuttanut elämäntilannettasi?
- Missä olisit nyt, jos et olisi liputettu?
- Mitä ajattelet nyt Tajua Mut! – toimintamallista? (tarvittaessa toimintamallin esittely haastateltavalle)
- Onko siitä mielestäsi jotakin hyötyä nuorille?
 - Missä tilanteessa ja kenelle erityisesti?
- Entä mitä haittaa näet järjestelmässä?
- Miten toimintamallia voisi kehittää eteenpäin?
 - Onko siinä jotain mielestäsi väärin?
 - Mihin kaipaisit muutosta?

5) Hyvinvointi *(Ei välttämätön, mutta saattaa tuoda jotain yllättävää lisää aineistoon)*

- Mitkä asiat ylläpitävät hyvinvointiasi/ ovat sinulle tärkeitä?
 - Miten niitä voitaisiin ylläpitää?
- Mitkä tekijät vaikuttavat nuorten hyvinvointiin?
- Mitkä tekijät uhkaavat hyvinvointia?
 - Miten niiden toteutumista voitaisiin ehkäistä/estää?
- Ketkä pystyisivät vaikuttamaan hyvinvointiisi

Näyte litteroinnista Chrome Speech toiminnolla (Nuori 4)

H: No jos sä nyt mietit näitä palveluita Mitä sä oot saanu, [Etsivää], [nuorisotyöntekijää] sä oot eniten nähny. Mitkä asiat on nimenomaan ollu sua tukevia ja mistä sä oot saanu apua? Millaisista asioista?

N: No tarkoitus on siis se että [nuorisotyöntekijä] jatkuvasti yrittää tai me käydään puntilla aina välillä, yrittää tota liikuntaa, koska mä en oo vuosiin harrastanut minkään sortin liikuntaa, niin [nuorisotyöntekijä] jatkuvasti kehittelee erilaisia ohjeita ja pyytelee niinkun tulemaan sinne puntille jota se vetää kerran viikossa nuorisotilalla, se pyytää mua mukaa. Mä olen aiemminkin käynyt sit se tietenkin antaa semmosia vinkkejä ja toivois et mä kävisin lenkillä tai silleen alottaisin jonkun harrastuksen. Se yrittää potkia mua tekemään jotain, jotain ravitsemusoppeja ja muuta... vaikka kyllä mä nyt niitä luen niitä lappuja, mutta eipä tuu noudatettua mitään. Mutta siis yrittää ainakin tosi voimakkaasti. Myös kovasti ollaan jo vuosia kartoitettu millaista työtä haluaisin tehdä ja yritetty hakea sen koulutuksiin ja nyt sitten töitä vastaavasti ... Se potkii koko ajan laittamaan lisää hakemuksia.

H: Joo no mites toi [Etsivä]? Mitä palveluita olet siltä saanut? Onko mistään ollut apua?

N: Ollaan me nyt juteltu tuossa muutamaan kertaan, siitä on hyvin paljon saanu apua just näissä sosiaalivirastohakuhommissa.. Niitä oon tarvinnu pääosin..

H: Onks sitten ollut palveluita, joista ei ole ollut apua, yleensä, kun tässä on, niin kuin sanoit ,tehty kaikenlaista sun kanssa ja sun hyväksi, niin onko sitten joku, joka ei toiminutkaan tai joka tuntuu turhalta tai joka oli vähän silleen että kannattiko sitten oikeesti..?

N: mä en oo kyllä oikein varma, että en oo kyllä kauheesti mitään palveluita käyttänyt viimeiseen vuoteen, aiemmin nuoruudessa vähän enemmän..

H: Sitä vaan kun sä sanoit tuossa siitä työpajasta jotakin

N: Joo mut se oli vähän sellanen et mä olin jo aiemmin kyllä ollut siellä ja silloin mä tykkäsin siitä, mutta se on myös aika paljon siitä, että viihtyykö siellä, paljon nuorista kiinni, nuorista että tuleeko niiden kanssa niinkun toimeen,

H: että se on sellainen juttu että se ei oo välttämättä itsessään se työpaja...

N: ei, et se oli ennemminkin niinku, sanotaanko siis niinku molemmat se työpajakin on vähän sellainen että on ristiriitaiset ajatukset asiasta..

Monisivuinen liite

H: Valota vähän lisää

N: no ne käytännöt siellä on vähän sellaiset että... Siis ne käytännöt siellä toimii vähän eri tavalla, että kun sanotaan että se on niinku työpaikka ja ne on oikeesti saanut sen paikan toimimaan. Siit on aika kauan ku mä oon siellä ollut, mutta silloin se oli sellasta niinku nuorten oleskelua ja ettei kukaan oikein tehny siellä paskaakaan, ihmiset hengaili siellä ja teki vähän sinnepäin, kävi tupakalla vartin välein suunnilleen ja sitte kailotetaan että tää on työpaikka ja tääl on viralliset säännöt, vaikkei niitä noudatetaakaan... Et se oli semmosta et mulla menee... Mä olin viimeks siellä puolitoista viikkoa, on se vähän semmosta, työpaikka jossa on 6 tuntia työajat ja sit meil oli ruokatauko. Oliko se puoli tuntia tai 45 minuuttia, sitten on ihan lähellä [kauppa], niin ne ei saa käydä kaupassa, ei saa poistua alueelta, niin että jos mä oon oikeassa työpaikkassa niin kyllä mulla v***** on omalla ruokatauolla oikeus poistua alueelta ja tehdä mitä mä haluan. Siis sillain et oikeesti siel välillä käyttäydytään niinku pikkulapsen kanssa. Oikeesti jos on ruokatauko, kyllä mun mielestä saa mennä sinne sadan metrin päähän, kävellä sinne ja tulla takasin. Voi Jestas sentään! Et kun näistä niin puhutaan, että sääntöjä pitää noudattaa ja sit kuitenkin oikeesti kukin vähän tekee toisella tavalla...

H: Niin meinaatko että se valvonta on kohdistettu vähän väärin asioihin? Sitäkö sinä tarkoitat?

N: Joo, tai sitä, kun se on kohdistettu tiettyihin asioihin eikä kokonaisuuteen. Mutta siis kun se on olevinaan niin virallinen työpaikka, vaikka sitten kun oikeesti katsotaan sitä, mitä suurin osa niistä ihmisistä tekee, on vähän mitä sattuu. Mä oon ite pääosin siellä puuverstaalla ollu, mut ku se tuntuu siltä että jätkät tekee 2 kuukautta sitä yhtä pientä puuveistosten siinä, kädet taskussa istuu siellä melkein koko ajan. En tiedä onko asiat muuttunu, mutta silloin se ainakin on ollu sitä..

H: Että sä olisit siis tarvinnu enemmän sitä et se olis ollut työn kaltaista?

N: Niin siis se että siinä sitten oikeesti tehtäis „Se tuntuu olevan sellaista tyhjänpäiväistä istumista aika paljonkin, sit siinä on toki se toinenkin puoli. Mä oon oikeestaan siinä puuverstaalla ollu aika paljon ja sit siinä mikä sen nimi oli.. Mä en muista ees mikä sen toisen puolen nimi oli.. [Nimi kai siinäkin kun mä olin siellä vähän väliä tekemässä noita erikoisjuttuja, se oli ihan kivaa siis sillai auttaakseen nuoria, se puoli. Siinäkin on ihan kivoja juttuja, kun ne oli sitä teatterihommaa ja muita kursseja siellä, niin niitä oli ihan kiva kyllä käydä mutta niinku mä sanoin, se viihtyminen on aika paljon kiinni siitä millaisia nuoria siellä sillä hetkellä on.. Se oikeesti vaikuttaa asiaan hyvin voimakkaasti.

Monisivuinen liite

H: Kyllä. jos nyt sitten mietitään, olisko ollu vielä jotain palveluita tai apua mikä olisi voinu viedä sua eteenpäin tehokkaammin tai paremmin?

N: Mä ainakin oon sanonu sitä että moni on yrittänyt, Että eiköhän se oo ihan riittänyt, se loppujen lopuksi lähtee kuitenkin omasta päästä, ainakin tosi moni on koittanut laittamalla oikeesti asioita eteenpäin, jos ei onnistu niin ei onnistu.

Nuorten haastattelurunko (syksy 2015)

Ota mukaan nauhuri + varaparistot, tiedote haastateltavalle annettavaksi, tulostettu lista ”nuorten palveluista”), kyniä + paperia, leffaliput

”Lämmittely”

Oletko ollut aiemmin haastattelussa? **Nauha päälle!** Kerro haastateltavalle miksi ja mitä nauhalle tehdään.

Tutkimuksen esittely: tavoitteena on arvioida monipuolisesti Tajua Mut! – projektin mielekkyyttä, toimivuutta ja vaikuttavuutta palvelun piirissä mukana olleiden näkökulmasta. Tutkimuksessa haastatellaan nuoria, nuorten huoltajia ja nuorten kanssa toimivia eri alojen ammattilaisia.

Haastattelun tarkoitus: Haastatteluissa selvitetään liputuksen tuomia hyötyjä nuorille sekä kartoitetaan toimintamalliin käyttöönottoon liittyviä onnistumisia ja haasteita. Lisäksi saadaan laajemmin tietoa nuorten elämäntilanteista, yhteiskunnallisesta asemasta, avuntarpeesta ja palvelujen toimivuudesta.

Haastateltavan oikeudet: anonymisointi, salassapitovelvollisuus. ei tarvitse vastata, vapaaehtoisuus. voi tarkistaa omat vastaukset jälkeensä.

Ohjeet haastattelutilanteeseen: ei ole tarkoitus olla kuulustelu, vaan keskustelu. sano jos et ymmärrä kysymystä. olet oman elämäsi asiantuntija – kerro rohkeasti kokemuksistasi/ajatuksistasi myös kysymysten ulkopuolelta. Opettelemme itse haastattelemista – emme välttämättä tajua kysyä kaikkea tärkeää.

1) Tutustuminen nuoreen ja elämäntilanteeseen

Taustatiedot: ikä, koulutus, työ, asuminen, vapaa-aika harrastukset (elämänpolun piirtäminen)

Monisivuinen liite

Oma tarina/ elämänpolku: kerro vapaasti oma tarinasi/ kerro itsestäsi. millainen nuori olet? millainen elämä sinulla on ollut tähän asti? mitä vaikeuksia olet kohdannut? mihin olet kaivannut apua? Kerro jokin tapahtuma/kokemus, jolla on ollut suuri merkitys elämässäsi?

Kertoisitko vielä nykyisestä elämäntilanteestasi?

Mitä ajattelet tulevaisuudestasi? Mistä haaveilet?

2) **Nuorten palvelut**

Millainen paikka Kerava on asua? Mitä hyvää / mitä kehitettävää?

Mitä nuorten palveluita olet käyttänyt Keravalla tai mitä tiedät olevan? (lista palveluista avuksi)

Miten olet päätynyt palvelun piiriin? Millaista apua/ tukea olet saanut? Miltä se on tuntunut?

Millaisia kokemuksia näistä palveluista? Mistä on ollut apua, mistä ei? Mitkä toimivat parhaiten/heikoiten – Miksi? Onko apu ollut riittävää? Mitä palveluita / apua olisit tarvinnut?

Millaista apua tarvitsisit tällä hetkellä nykyiseen elämäntilanteeseen?

3) **Kokemuksia / ajatuksia liputuksesta**

Kokemukset: milloin sinut liputettiin? oliko toimintamalli sinulle tuttu ennestään? kuka liputti? miksi? mitä ajattelit silloin? mitä sen jälkeen tapahtui? keiden ammattilaisten kanssa olet työskennellyt toimintamallissa? miten sinua on autettu (onko autettu)? Saatto vielä apua jostain?

Miten liputus on muuttanut elämäntilannettasi? Missä olisit nyt, jos et olisi liputettu?

Ajatukset: Mitä ajattelet nyt Tajua Mut! – toimintamallista? (tarvittaessa toimintamallin esittely haastateltavalle)

Onko siitä mielestäsi jotakin hyötyä nuorille? Missä tilanteessa ja kenelle erityisesti? Entä mitä haittaa näet järjestelmässä?

Missä tilanteessa sinut olisi voitu liputtaa? Kun mietit elämääsi taaksepäin, missä kohdassa olisi pitänyt jonkun aikuisen puuttua ja mahdollisesti liputtaa sut? Mitä olisit silloin ajatellut siitä?

Jos mietit yleisesti sun kavereita tai nuoria, mihin asioihin tai elämäntilanteisiin aikuisten tulisi puuttua? missä kohdassa pitäisi liputtaa? jos olisit aikuinen, millaisia nuoria liputtaisit?

Miten toimintamallia voisi kehittää eteenpäin? (palveluita yleensä)

4) Nuorten syrjäytyminen ja avun saanti

Millaisia vaikeuksia nykynuoret kohtaavat? Mitkä ovat mielestäsi suurimpia nuorten ongelmia tai huolia nyky-yhteiskunnassa? Mitä niille pitäisi tehdä?

Onko sinulla tai nuorilla yleensä tilanteita, joissa he tarvitsisivat apua, mutta eivät sitä saa tai eivät tiedä, mistä pitäisi kysyä? Mitä (muita) haasteita/ongelmia avunsaannissa on?

Millaista apua nuoret tarvitsevat eniten? Kuka pystyy mielestäsi parhaiten auttamaan? Tulisiko aikuisten reagoida/puuttua nuorten elämään herkemmin ja auttaa nuoria ongelmissa vai kontrolloidaanko nuoria jo liikaa? Missä tilanteissa olisi hyvä puuttua? Miten?

Minkälainen on syrjäytynyt nuori? Ketkä kuuluu siihen kategoriaan? (syrjäytymisen käsite)

Miksi nuoret syrjäytyvät /syrjäytetään? Mitä asialle pitäisi tehdä? Voiko tällainen toimintamalli ehkäistä syrjäytymistä? mikä olisi tehokkain keino ehkäistä syrjäytymistä?

Monisivuinen liite

Jos sinulla olisi kaikki valta, mitä asioita muuttaisit? (omasta elämästäsi / nuorten elämästä tai yhteiskunnasta)

5) Nuorten osallisuus / toimijuus

Mitkä asiat ylläpitävät hyvinvointiasi/ ovat sinulle tärkeitä? Mitkä tekijät vaikuttavat nuorten hyvinvointiin? Mitkä tekijät uhkaavat hyvinvointia?

Pystytkö vaikuttamaan omiin asioihisi riittävästi?

Ketkä pystyisivät vaikuttamaan hyvinvointiisi?

Mitkä asiat yhteiskunnassamme on hyvin? Mitkä asiat huolettavat eniten?

koulutusvalinnat – työelämä – vapaa-aika – ihmissuhteet?

Millaisessa asemassa nuoret ovat yhteiskunnassa? Millaisia vaikuttamiskanavia nuorilla on?

Kuullaanko nuoria riittävästi heitä /sinua koskevissa asioissa?

Mitkä asiat muuttaisit elämästäsi, jos sinulla olisi taikasauva?

Loppu

Mitä on jäänyt kysymättä?

Oliko kysymykset vaikeita? Miten haastattelua voisi kehittää?

Mitä vielä haluaisit sanoa meille, hankkeen toimijoille tai yleensä nuorten palvelujen järjestäjille?